

**UCHWAŁA NR XIX.120.2025
RADY GMINY ZAGRODNO**

z dnia 30 września 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2025-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), Rada Gminy Zagrodno uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2025-2028, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

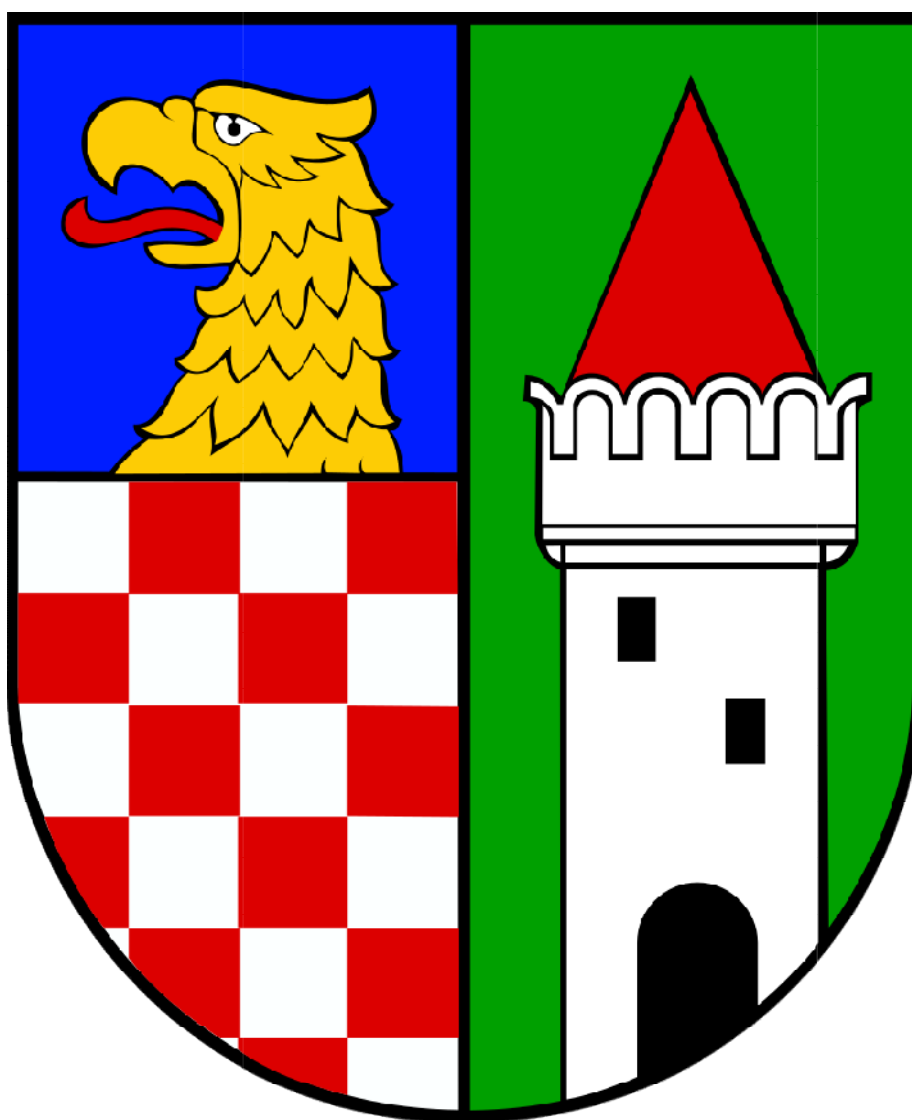
§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zagrodno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Zagrodno

Bartosz Kunecki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ZAGRODNO NA LATA 2025-2028

SPORZĄDZAJĄCY

WÓJT GMINY ZAGRODNO

OPRACOWANIE

ARCHEDI – USŁUGI ARCHEOLOGICZNE

35-504 Rzeszów, ul. Mielecka 18

archedi.archeologia@gmail.com

mgr Edyta Anna Marek

RZESZÓW-HAJNÓWKA-BIAŁYSTOK, marzec-kwiecień 2025 r.

Wykaz skrótów

GEZ - Gminna Ewidencja Zabytków

GKZ – Generalny Konserwator Zabytków

GPOnZ - Gminny Program Opieki nad Zabytkami

JST – Jednostka Samorządu Terytorialnego

KPOZiOnZ - Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

KPKZ - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju

LPR - Lokalny Program Rewitalizacji

MKiDN - Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

MPZP - Miejsowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego

NSRK - Narodowa Strategia Rozwoju Kultury

PINB – Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego

POZWL - Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego

RP - Rzeczpospolita

SRKS - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego

UNSRK – Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	1
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	1
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	2
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	6
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	6
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	11
4.2.1. Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030	11
4.2.2. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024	12
4.2.3. Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla województwa Dolnośląskiego	13
4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego województwa Dolnośląskiego	14
4.2.5. Program Regionalny „Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska na lata 2021-2027”	15
4.2.6. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	20
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	20
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Zagrodno	36
5.2.1. Charakterystyka gminy	36
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	38
5.2.3. Krajobraz kulturowy	52
5.2.3.1. Zabytki nieruchome	53
5.2.3.2. Zabytki ruchome	81
5.2.3.3. Zabytki archeologiczne	81
5.2.3.4. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	82
5.2.3.5. Dziedzictwo niematerialne	82
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	84
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	89
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	91
5.6. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	91
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza i zagrożeń (SWOT)	92
7. Założenia programowe	93
7.1. Priorytety	94
7.2. Kierunki działań i zadania	94
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	95
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	96
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	97
10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe	98
10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	98

10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny	104
10.1.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków	106
10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	108
10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne	109
10.3. Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	110
10.3.1. Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	110
10.3.2. Narodowe Centrum Nauki	111
10.3.3. Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”	111
10.3.4. Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	111
11. Podsumowanie	112
12. Bibliografia	112
13. Spis tabel i rycin	113

Aneks 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gminy Zagrodno

Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, z wyłączeniem obiektów objętych wpisem do rejestru zabytków

Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Zagrodno

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

Dziedzictwo kulturowe odgrywa kluczową rolę w zachowaniu tożsamości społeczności lokalnych, a jednocześnie stanowi cenny produkt rynkowy i istotny element rozwoju gospodarczego. W obliczu dynamicznych zmian społecznych i ekonomicznych oraz działania wolnego rynku, wszystkie aspekty dziedzictwa kulturowego są narażone na poważne zagrożenia. W związku z tym niezbędne jest znalezienie równowagi między zasadami ochrony a potrzebami życia codziennego i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i strażnikami dorobku kulturowego, który powstawał na przestrzeni wieków. Dlatego też dziedzictwo kulturowe musi być chronione i objęte jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż to właśnie dzięki niemu jednostka identyfikuje się z określoną społecznością, jej wartościami i celami, co umożliwia jej pełny rozwój w jej ramach. Z tego powodu szczególnie istotne jest zrozumienie dziedzictwa i uznanie go za wartość nadrzędną, ponadczasową, niezależną od tego, kto był jego twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Niniejsze opracowanie stanowi kolejny Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno. Wcześniejszy Program obowiązywał na lata 2013-2016. GPOnZ został określony w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Wójt co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną obowiązku wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno na lata 2025-2028 jest **Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.**

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 cytowanej wyżej ustawy, w myśl którego wójt sporządza na okres 4 lat gminny program

opieki nad zabytkami. Program ten przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie jest on publikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego. Z realizacji programu wójt sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2025-2028, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy ma na celu:

- 1) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 2) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 3) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 4) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 5) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto ustawa ta nakłada na organy administracji publicznej obowiązek (art. 4):

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:¹

¹ Stan obowiązujący na dzień 21.02.2025 r. Należy w przyszłości monitorować wszelkie zmiany w poniższych dokumentach i stosować się do nich.

- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zmianami)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5 art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

- *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2024 poz. 1292, 1907)

Podstawowym wyróżnikiem ustawy jest rozdzielenie pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami. Ustawa precyzuje pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zasadnicze odniesienia do obszaru działań administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków zostały przedstawione w rozdziale pierwszym, zawierającym przepisy ogólne. Przede wszystkim jest to: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w celu trwałego zachowania zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania; zapobieganie zagrożeniom, które mogłyby spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków czy też uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Kolejne rozdziały istotne w kontekście działań samorządów poświęcone są takim kwestiom jak: formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, nadzór konserwatorski, zasady finansowania opieki nad zabytkami, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizacja organów ochrony zabytków, społeczni opiekunowie zabytków. Istotną zmianą wprowadzoną do zapisów cytowanej ustawy w roku 2017 jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków,

ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz powołanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków. NFOZ to państwowy fundusz celowy, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego. Zgromadzone środki mają być przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyniku powodzi lub pożarów.

Ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem – Dz. U. 2021 poz. 56)

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków – Dz. U. 2021 poz. 81);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 poz. 1674);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 Nr 212 poz. 2153);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. 2004 Nr 124 poz. 1304).

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy: Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dla realizacji ochrony zabytków zasadnicze znaczenie ma zastosowanie całokształtu przepisów odnoszących się do poszczególnych składników przestrzeni i poszczególnych rodzajów działań, a więc m.in. ustawy o planowaniu przestrzennym, prawa budowlanego, prawa o ochronie przyrody, przepisów o gospodarce nieruchomościami. Każda z tych ustaw normuje według swojej właściwości zasady postępowania w przypadku obiektów i stref zabytkowych, np. w Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, określone są zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, szczególnie przy tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wymagane jest między innymi zdefiniowanie stanu zabytków, obszarów i zasad ochrony, zaś działania planistyczne muszą być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Odniesienia do ochrony obiektów objętych ochroną konserwatorską znajdują się w następujących ustawach:

- Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1130, 1907, 1940 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 54, 834, 1089, 1222 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834, 1222 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1145, 1222, 1717 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 278 z późn. zm.);

- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw z związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 poz. 774, 1688 z późn.zm.);
- Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 82 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1941, 1761).
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 2 lipca 1915 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach,
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W dokumencie wskazano konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego. Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, z których cel 2. „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich” zawiera działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. W ramach tego celu wyróżniono m.in. następujące priorytety:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2) digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Głównym celem dokumentu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych mają wpływ na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe. Projekt strategiczny pn. Rozwój turystyki kulturowej obejmie następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

- Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania. W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równoległe – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny.

Wsparcie obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami. Projekt strategiczny pn. Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej ma na celu realizację działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnianiem zasobów dziedzictwa kulturowego. Zakres projektu obejmie m.in. następujące działania:

- 1) kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;

- 2) systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji.

- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026,
Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r., M.P. 2023 poz. 1470.

Cel główny KPOZ to: Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce, który będzie realizowany w ramach trzech celów szczegółowych:

1. Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości
2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków
3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Najważniejsze kierunki działań programu odpowiadające założonym celom to:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;

- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Należy zwrócić uwagę, że jednym z kierunków działań KPOZ będzie zadanie realizowane przez Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków dotyczące weryfikacji i klasyfikacji zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym.

- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez

instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach: 1). Obszar - państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe. Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego w pisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi między pokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 została przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów dnia 17 września 2019 r. W przyjętym dokumencie, w aspekcie ochrony zabytków wskazano, że ważnym obszarem rozwoju kapitału społecznego jest pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego oraz promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Zagrodno wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 przyjęta została uchwałą Nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 roku. Dotyczy polityki regionalnej określającej wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. Dokument jest odniesieniem do ww. **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030**.

W rozdziale I wykonano Diagnozę Prospektywną, w ramach której scharakteryzowano głębiej m.in. środowisko kulturowe oraz turystykę. Ostatnim punktem w tym rozdziale była analiza SWOT województwa.

Dokument nie posiada rozdziału II.

W rozdziale III podjęto trud scenariuszy rozwoju regionu. Były to:

- **DYNAMICZNA RÓWNOMIERNOŚĆ,**
- **METROPOLITALNA WYSPA,**
- **NIESPÓJNA MOZAIKA**

Rozdział IV to wizja, misja i cele strategiczne rozwoju regionu i tu właśnie podjęto szczegółowe opisy poszczególnych wytycznych na kolejne lata, aż do roku 2030.

Cele strategiczne określone zostały w pięciu obszarach, które były również podstawą identyfikacji celu nadrzędnego strategii rozwoju Dolnego Śląska, który określono jako: **HARMONIJNY ROZWÓJ REGIONU I WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA DOLNOŚLĄSKIEJ SPOŁECZNOŚCI**. Zapisy celów strategicznych, jak i ich opis wskazują stan docelowy, jakim będzie charakteryzowało się województwo w 2030 roku.

CEL STRATEGICZNY 1: EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE GOSPODARCZEGO POTENCJAŁU REGIONU

CEL STRATEGICZNY 2:

POPRAWA JAKOŚCI I DOSTĘPNOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH

CEL STRATEGICZNY 3:

WZMOCNIENIE REGIONALNEGO KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPOŁECZNEGO

CEL STRATEGICZNY 4:

ODPOWIEDZIALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW I OCHRONA WALORÓW ŚRODOWISKA NATURALNEGO I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

CEL STRATEGICZNY 5:

WZMOCNIENIE PRZESTRZENNEJ SPÓJNOŚCI REGIONU

W ramach celów operacyjnych istotne jest wskazanie tych, które są związane z obszarem dziedzictwa kulturowego:

OCHRONA OBIEKTÓW I TERENÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W ramach tego celu przewidziane są:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji

Skuteczna realizacja polityki rozwoju zależy od zdefiniowania priorytetów wśród celów operacyjnych i ich terytorialnego przyporządkowania, uwzględniającego charakter niezbędnej interwencji i specyficzne wyzwania rozwojowe. Jako działania horyzontalne, obejmujące całe województwo za priorytetowe przyjęto m.in. **wykorzystanie potencjału środowiska i jego ochrona (turystyka i ochrona dziedzictwa kulturowego)**

Za mocne strony województwa dolnośląskiego uznano różnorodność zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym duża liczba zabytków o wysokiej klasie artystycznej i znaczeniu historycznym (obiekty na liście UNESCO, pomniki historii, parki kulturowe oraz gęsta sieć miast o zachowanym historycznym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi i największa w skali kraju liczba zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Z kolei wśród zagrożeń: negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miejscowości, wprowadzanie nowej zabudowy oderwanej od miejscowej tradycji budowlanej oraz modernizacja zabytkowych obiektów bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków

4.2.2. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021–2024 został uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego (uchwała nr XXXIV/686/21 z dnia 24 czerwca 2021 r.).

Dokument ten stanowi kluczowe narzędzie do inicjowania, wspierania i koordynowania działań związanych z ochroną zabytków, krajobrazu kulturowego oraz promocją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego na poziomie samorządowym.

Głównym założeniem Programu jest określenie organizacyjnych i finansowych warunków realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, zgodnie z zakresem kompetencji Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Strategicznym celem dokumentu jest ochrona i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako fundamentu tożsamości Dolnego Śląska. Dziedzictwo to nie tylko podlega ochronie, ale stanowi również cenny zasób, który może i powinien być wykorzystywany dla rozwoju społecznego i gospodarczego regionu.

Program wyznacza także cele operacyjne wspierające realizację celu strategicznego.

Pierwszy z nich koncentruje się na zintegrowanym zarządzaniu zasobami dziedzictwa kulturowego, co ma zapewnić skuteczną i długofalową ochronę dolnośląskich zabytków.

Priorytety:

- Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim
- Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków
- Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego

Cel operacyjny 2: Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego

Priorytety:

- Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne
- Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami
- Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego

4.2.3. Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została wykonana w roku 2022 i odnosi się do dokumentu przyjętego Uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r.

W programie kluczowe znaczenie dla turystyki kulturowej mają zabytki architektury i budownictwa. Przeprowadzona waloryzacja pozwoliła wyróżnić najcenniejsze obiekty regionu. Aby stanowiska archeologiczne przyciągały turystów, muszą być odpowiednio wyeksponowane i dostosowane do zwiedzania — zwłaszcza te, które mają wyraźną formę krajobrazową.

Analiza walorów Dolnego Śląska pokazuje, że bogactwo zabytków i historycznych miejsc sprzyja tworzeniu i rozwijaniu szlaków turystycznych o charakterze krajoznawczym. Region ma bardzo duży potencjał tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych. Teren Dolnego Śląska, będący stykiem kultur polskiej, czeskiej, niemieckiej oraz austriackiej daje duże możliwości pod względem walorów kulturowych oraz dorobku kulturowego.

4.2.4. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Program opieki nad zabytkami gminy Zagrodno zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (uchwała nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W Planie Zagospodarowania scharakteryzowano w sposób dość obszerny potencjał i zasób zabytków występujący na terenie województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego jako dokument długookresowy służy do wyznaczenia kierunków polityki przestrzennej województwa, której celem jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju, prowadzącego do spójnego i jednoczesnego tworzenia łądów: społecznego, ekonomicznego, środowiskowego i przestrzennego.

W Planie Zagospodarowania wydzielono cztery cele. Cel nr 2 jest bezpośrednio związany z dziedzictwem kulturowym regionu. Nosi on tytuł: **Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.**

Jako kierunek 2.2 występuje Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Jest on następnie szeroko omawiany jako zbitka mieszanek narodowościowej i religijnej. Podano ilości zabytków wpisanych na listę UNESCO, pomników historii, parków kulturowych. W celu wykorzystania zasobów odnoszących się do dziedzictwa kulturowego wytypowano ustalenia odnoszące się do Samorządu województwa, a także postulaty kierowane od Prezydenta RP. W tym pierwszym przypadku duży nacisk kładziono na utrzymanie wielokulturowej tożsamości regionu. Natomiast w postulatach do prezydenta znalazło się „Wnioskowanie o obejmowanie ochroną w formie wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO unikalnych krajobrazów kulturowych regionu m.in. „Pałaców i parków krajobrazowych Kotliny Jeleniogórskiej”.

Wśród postulatów kierowanych do ogółu gmin należy wziąć pod uwagę te, które będą optymalizować zasoby dziedzictwa kulturowego gminy Zagrodno. Są to:

- Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania

działań w sferze ochrony zabytków,

- Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków),
- Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych,
- Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
- Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez:
 - 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi,
 - 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu

4.2.5. Program Regionalny „Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska na lata 2021–2027”

Środki z UE udostępniane w ramach Programu Regionalnego „Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska na lata 2021–2027” są przeznaczone na inwestycje w licznych obszarach życia społeczno-gospodarczego regionu dolnośląskiego, w tym projekty infrastrukturalne, przedsiębiorczość, edukację, ochronę zdrowia, środowisko czy przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym. Aby realizowane przedsięwzięcia zostały objęte dofinansowaniem, muszą się wpisywać w jeden z ustalonych celów wspólnej polityki. Należą do nich „Bardziej inteligentna Europa”, „Lepiej połączona Europa”, „Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa”, „Europa bliżej obywateli” oraz „Europa o silniejszych wymiarze społecznym”. Sam program jest finansowany z trzech funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+) oraz Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Obejmuje on 12 priorytetów:

- FEDS.01. Fundusze Europejskie na rzecz przedsiębiorczego Dolnego Śląska,
- FEDS.02. Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku,
- FEDS.03. Fundusze Europejskie na rzecz mobilności miejskiej Dolnego Śląska,
- FEDS.04. Fundusze Europejskie na rzecz mobilności Dolnego Śląska,
- FEDS.05. Fundusze Europejskie na rzecz zrównoważonego rozwoju społecznego

na Dolnym Śląsku,

- FEDS.06. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska,
- FEDS.07. Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku,
- FEDS.08. Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku,
- FEDS.09. Fundusze Europejskie na rzecz transformacji obszarów górniczych na Dolnym Śląsku,
- FEDS.10. Pomoc techniczna EFRR,
- FEDS.11. Pomoc techniczna EFS+,
- FEDS.12. Pomoc techniczna FST

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego najistotniejszy jest priorytet FEDS.05 i wyodrębnione w niej działanie FEDS.05.02 Kultura i turystyka, wypełniający cel szczegółowy: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. Działanie to zakłada wspieranie przedsięwzięć związanych z:

- rozbudową oraz przebudową infrastruktury instytucji kultury o znaczeniu regionalnym, prowadzonych lub współprowadzonych przez samorząd województwa (wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia), które będą miały na celu m.in. rewitalizację zabytkowych przestrzeni oraz modernizację obiektów w celu uzyskania niższej energochłonności oraz zwiększenia dostępności obiektów oraz umożliwienia pełnienia przez nie nowych funkcji na rzecz lokalnej społeczności, w tym osób ze szczególnymi potrzebami,
- tworzeniem i odnawianiem szlaków rowerowych oraz ich kompleksowym oznakowaniem znakami drogowymi,
- realizacją infrastruktury towarzyszącej szlakom rowerowym (m.in. miejsca obsługi rowerzystów, parkingi rowerowe, ciągi komunikacyjne, tablice informacyjne, wiaty z miejscem do odpoczynku i grillowania), a także elementów małej architektury (m.in. ławki, kosze na śmieci, elementy placów zabaw) i elementów infrastruktury drogowej,
- zagospodarowaniem szlaków kajakowych poprzez stworzenie publicznej infrastruktury turystycznej (m.in. przystanie kajakowe, przystanki kajakowe, przenoski, pomosty, stacje) wraz z niezbędną infrastrukturą (m.in. toalety, parkingi rowerowe, ciągi komunikacyjne, zejścia ułatwiające dostęp do miejsc wodowania kajaków, suszarki na kajaki, wiaty z miejscem do odpoczynku i grillowania) a także elementami małej architektury (m.in. ławki, kosze na śmieci, elementy placów zabaw),

- kompleksowym oznakowaniem szlaków kajakowych znakami wodnymi oraz lądowymi,
- realizacją elementów infrastruktury drogowej

4.2.6. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029

Aglomeracja Jeleniogórska (AJ) to subregionalny miejski obszar funkcjonalny - Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny - obejmujący teren 26 gmin będących stronami Porozumienia. ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej (ZIT AJ) to instrument terytorialny dedykowany obszarowi gmin, które zawarły Porozumienie ZIT AJ, służący realizacji strategii terytorialnej, tożsamy z ZIT Jeleniogórskiego Obszaru Funkcjonalnego (ZIT JOF) instrumentem wyznaczonym w celu realizacji podejścia terytorialnego w ramach Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska 2021-2027 na obszarze JOF.

W rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) stanowiących podstawy prawne wdrażania ZIT określone na poziomie unijnym, zdefiniowane zostały podstawowe cele i warunki zastosowania instrumentów terytorialnych oraz tworzenia i przyjęcia strategii terytorialnej. ZIT jako instrument wspierający zintegrowany rozwój terytorialny został ustanowiony na mocy art. 28 Rozporządzenia ogólnego. Zgodnie z art. 29 tego rozporządzenia realizacja ZIT opiera się na strategii terytorialnej.

Strategie ZIT będą finansowane ze środków EFRR i EFS+, przede wszystkim z poziomu programów regionalnych oraz z poziomu programów krajowych w przypadku wybranych MOF, z uwzględnieniem komplementarnego wsparcia ze środków Funduszu Spójności. W art. 5 rozporządzenia ogólnego zdefiniowane zostały cele szczegółowe dla poszczególnych funduszy. W odniesieniu do EFRR, EFS+ i

Funduszu Spójności określone zostały następujące cele polityki (CP):

- 1) Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej (CP 1).
- 2) Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zero emisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej (CP 2).
- 3) Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności (CP 3).
- 4) Europa o silniejszym wymiarze społecznym bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (CP 4).

5) Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych (CP 5).

W ramach CP 5 zaplanowano sześć dedykowanych kategorii interwencji, które dotyczą turystyki, kultury, dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwa oraz inicjatyw na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowania strategii terytorialnej. W odniesieniu do dziedzictwa kulturowego jest to kategoria 166 o nazwie: ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury.

Dbanie o stan zabytków i udostępnienie obiektów dziedzictwa kulturowego pozwoli wzmocnić wizerunek regionu zarówno na terenie kraju, jak i Europy.

Z uwagi na wpływ walorów kulturowych na wzmocnienie potencjału turystycznego i rozwój gospodarczy regionu konieczne są inwestycje polegające na renowacji obiektów zabytkowych a także działania umożliwiające udostępnienie obiektów służących zachowaniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego.

Określono kilkanaście wiązek projektów, które mają służyć lepszej integracji, rozwojowi oraz spójności aglomeracji. W odniesieniu do dziedzictwa kulturowego najważniejsza jest wiązka nr 7: Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - kultura, dziedzictwo i turystyka.

Składa się ona z przedsięwzięć służących lepszemu wykorzystaniu endogenicznych potencjałów AJ w celu rozwijania i zwiększania dostępności usług kulturalnych i turystycznych, jak również z przedsięwzięć służących promowaniu i zachowaniu lokalnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Projekty obejmować będą działania na rzecz:

- zachowania i zabezpieczenia a także adaptacji na cele kulturalne obiektów dziedzictwa kulturowego oraz obszarów i obiektów zabytkowych (w tym obiektów przemysłowych o wartościach historycznych);
- rozwoju infrastruktury wykorzystywanej dla zachowania i promowania dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego;
- tworzenia turystycznych szlaków tematycznych (odwołujących się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) oraz turystycznych szlaków rodzajowych (trasy rowerowe), celem ulepszenia infrastruktury turystycznej oraz poprawy jej dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- rozwoju i promowania publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych;
- ochrony i rozwoju infrastruktury zabytkowej dla podniesienia jej atrakcyjności turystycznej.

Wiązka projektów nakierowana jest również na wzmocnienie udziału w sektorze turystycznym regionu oferty turystycznej powiązanej z działalnością kulturotwórczą i

promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego – m.in. tradycyjnego rzemiosła, tradycji przemysłu, górnictwa, kultury technicznej i architektury.

Z kolei wiązka projektów nr 8: Zrównoważony rozwój terytorialny AJ - atrakcyjna i bezpieczna przestrzeń publiczna realizacja przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców i wzmocnienia potencjału społecznego AJ, a także będzie pozytywnie oddziaływać na efekty innych projektów dotyczących zrównoważonego rozwoju turystyki czy dziedzictwa kulturowego AJ oraz działań na rzecz bioróżnorodności i adaptacji do zmian klimatu w AJ.

Lokalna Strategia Rozwoju dla Partnerstwa Kaczawskiego na lata 2023-2027 wykonana przez Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie”

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie” (dalej nazywana LGD Partnerstwo Kaczawskie lub LGD) jest podmiotem, który jest odpowiedzialny za realizację Lokalnej Strategii Rozwoju (zwaną dalej LSR). Zasięg działania Partnerstwa Kaczawskiego rozpościera się na dość rozległym obszarze pomiędzy Legnicą, Jelenią Górą, a Strzegomiem w regionie nazywanym Krainą Wygasłych Wulkanów w dużej części obejmującym Góry i Pogórze Kaczawskie. Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania (dalej nazywana LGD) Partnerstwo Kaczawskie” zostało powołane w sierpniu 2008 roku w drodze wieloletniej współpracy trójsektorowej samorządów, mieszkańców, stowarzyszeń i firm z terenu 11 gmin. miny/miasta leżące na terenie LGD są członkami następujących obszarów w ramach współpracy ZIT:

- ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej: gmina Bolków, gmina Wojcieszów, gmina Pielgrzymka, gmina Świerzawa, gmina Zagrodno, gmina wiejska Złotoryja, gmina miejska Złotoryja,
- ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej: gmina Mściwojów, gmina Paszowice, Gmina Wądroże Wielkie,
- Legnicko Głogowski Obszar Interwencji: gmina Krotoszyce, gmina Legnickie Pole, gmina Męcinka, gmina Ruja

Na terenie gmin wchodzących w skład “LGD Partnerstwo Kaczawskie” znajdują się różnego rodzaju zabytki, w tym archeologiczne. Większą część zabytków stanowią budynki mieszkalne, mieszkalno-gospodarcze i gospodarcze. Pośród pozostałych zabytków najwięcej jest obiektów sakralnych (kościóły, kaplice, cmentarze) oraz pałaców, parków i zespołów dworskich, pałacowych i folwarcznych. Niewielką część stanowią budynki publiczne (najczęściej ratusze, urzędy i remizy strażackie), zabytki inżynieryjne (głównie mosty i wiadukty) oraz zabytki przemysłowe i kolejowe. Zwrócono uwagę, że większość dotacji na

renowację, konserwację zabytków dostaje się do rejestrowych zabytków znajdujących się nie w prywatnych rękach, a np. kościelnych. Jednakże stowarzyszenie stara się w zdeteterminowany sposób zdobywać fundusze na zabytki znajdujące się w rękach prywatnych.

Oprócz zabytków „namacalnych” można w gminach należących do LGD znaleźć wiele przykładów na dziedzictwo niematerialne. Jednym z nich są emigranci religijni z Czech w Zagrodnie.

W Strategii Rozwoju znajdują się trzy cele: Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego, Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego oraz Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego.

Cel C.1. Strategii Stowarzyszenia „Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego” przyczynić się może do osiągnięcia celu strategii Dolnego Śląska – Cel 4. Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Synergii i komplementarność między celami LSR dla Partnerstwa Kaczawskiego potwierdza uzupełnianie się celu C.1. Zachowanie krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego z celem C.2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego poprzez dbałość o zachowanie krajobrazu i dziedzictwa obszaru przyczyniającą się do przeciwdziałania marginalizacji regionu. Unikalne walory krajobrazowe i kulturowe mogą stanowić podstawę do rozwoju różnorodnych działań, takich jak rozwój turystyki, w tym geoturystyki i branży czasu wolnego, a także promocję lokalnych produktów, i tworzenie nowych miejsc pracy związanych z dziedzictwem i przyrodą.

Obecnie powiat nie posiada aktualnego Programu Opieki nad Zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Zagrodno jest spójny z aktami prawa miejscowego i innymi dokumentami sporządzonymi na szczeblu gminy, które wyznaczają główne kierunki i cele rozwoju. Kluczowe zadania polityki gminy w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego zostały uwzględnione w następujących dokumentach:

- Strategia rozwoju gminy Zagrodno 2021-2025
- Program współpracy Gminy Zagrodno na rok 2024 z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rzecz

mieszkańców Gminy Zagrodno

- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zagrodno
- Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
- Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Zagrodno na lata 2016-2025
- Miejsce plany zagospodarowania przestrzennego

Strategia rozwoju gminy Zagrodno 2021-2025

Strategia rozwoju gminy Zagrodno 2021-2025 została przyjęta uchwałą nr XLVIII.268.2021 Rady Gminy Zagrodno z dnia 30 listopada 2021 r. Strategia rozwoju gminy stanowi jedno z podstawowych narzędzi współczesnego zarządzania gminą, które pozwala na sprawne kierowanie polityką jej rozwoju.

W dokumencie tym w wizji i misji działalności gminy Zagrodno jako misję określono: *Gmina Zagrodno obszarem otwartym na wspieranie lokalnych inicjatyw i integracji mieszkańców, przedsiębiorców i innych partnerów, przy zapewnieniu wykorzystania partycypacji społecznej, aktywności interesariuszy i szans rozwoju z zachowaniem trwałości walorów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego.*

Przedstawiona w Strategii wizja rozwoju gminy wypracowana została w oparciu o konsultacje społeczne. Wizją gminy jest *Gmina Zagrodno obszarem wykorzystującym walory przyrodniczo-krajobrazowe i dziedzictwa kulturowego, aktywnie wspierającym przedsiębiorczość i tworzącym przyjazne warunki do życia, przy zaangażowaniu mieszkańców i partnerów lokalnych w kreowaniu i wzmacnianiu jego potencjału.*

W strategii przyjęto 4 cele strategiczne:

- *Tworzenie atrakcyjnych warunków do życia we współpracy z mieszkańcami i lokalnymi partnerami*
- *Aktywne wykorzystanie lokalnego potencjału do rozwoju przedsiębiorczości*
- *Wzmacnianie trwałego i zrównoważonego wykorzystania lokalnego potencjału endogenicznego*

W ramach celu nr 1 jeden z kierunków działań odnosi się do dziedzictwa kulturowego: *zintegrowana lokalnie oferta potencjału walorów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego*. W celu nr 2 ogólnie scharakteryzowano, że ważne jest wykorzystanie atrakcyjności turystycznej wynikające z zabytków dziedzictwa kulturowego, w tym cenny obszar chronionego krajobrazu „Grodziec”. W przypadku celu nr 3 określono, że realizacja celu ma wzmocnić atrakcyjność obszaru gminy wskutek

wykorzystania jej endogenicznych walorów, takich jak: krajobraz, przyroda, historia i dziedzictwo kulturowe. Zaproponowano tutaj dwa cele operacyjne odnoszące się do dziedzictwa kulturowego. Są to: cel 3.2.: *Zapewnienie przyszłym pokoleniom dostępu do walorów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa* oraz cel 3.3.: *Wykorzystanie atrakcyjności turystycznej walorów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego*.

Ponadto rekomenduje się tutaj eksponowanie w przestrzeni gminy walorów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego w celu podkreślenia lokalnego bogactwa wykorzystanego dla potrzeb turystyki poprzez:

- włączenie do programów rozwoju turystyki, np. obiektów muzealnych, budynków sakralnych, dawnych budowli obronnych i zabytków techniki,
- zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych lub kulturowych,
- wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni,
- wspieranie rozwoju muzeum i skansenów,
- zapewnienie infrastruktury dla wsparcia twórczości ludowej,
- wspieranie i ochrona przejawów lokalnych: działalności kulturowej, przetrwałych tradycji, obrzędów i stroju ludowego,
- ochrona i eksponowanie miejsc pamięci narodowej

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zagrodno

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zagrodno zostało przyjęte uchwałą nr III.12.2018 Rady Gminy Zagrodno z dnia 28 grudnia 2018 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy a także koordynujący działania samorządu lokalnego w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym gminy.

Studium, jako wewnętrzny dokument władz samorządowych nie jest aktem prawa miejscowego i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, a także nie przesądza o użytkowaniu terenów. Ustalenia Studium zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które nie

mogą być sprzeczne z zapisami Studium.

Studium określa zasady i kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej. Na terenie gminy Zagrodno występują następujące rodzaje obiektów wymagających ochrony konserwatorskiej:

- obiekty architektury (w tym religijne) i założenia dworskie
- zabytki archeologiczne (stanowiska archeologiczne na terenie gminy Zagrodno w ramach archeologicznego zdjęcia Polski)
- parki, aleje drzew i cmentarze (wraz z kaplicami grobowymi)
- układy ruralistyczne

W rozdziale II-4. „**Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej**”, pojawia się na początku rys historyczny poszczególnych miejscowości, następnie krótka charakterystyka najważniejszych zabytków w gminie. W pkt. 3. „Stan badań archeologicznych” wymieniono stanowiska archeologiczne na terenie gminy (na rok 2018 było ich 246). W pkt. 4. „System ochrony zabytków” przedstawiono w formie tabeli spis obiektów nieruchomych, wykonany na podstawie kart GEZ z roku 2012. Zabytków rejestrowych było łącznie 409, zaś rejestrowych 49.

W rozdziale II-7. „**Potrzeby i możliwości rozwoju gminy**”, w pkt. 4. „Analizy ekonomiczne”, znajduje się ppkt. 4.1. „Analizy ekonomiczne statystyczne w oparciu o Bank Danych Lokalnych”. W jego treści umieszczono tabelę: „Wydatki z budżetu / 1 mieszkańca”, gdzie wykazano wydatki z lat 2008, 2010, 2012, 2014 oraz 2016 (dane pochodziły z roku 2017). Wskazano tam zakres: „Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w gminie Zagrodno (zł)” oraz „Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w pow. złotoryjskim (zł)”. Z pierwszego zakresu wynika, że średnio w ciągu 9 zaprezentowanych lat jeden mieszkaniec gminy wydał 92 zł na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego. Z drugiego zakresu w taki sam sposób licząc wynika, że jeden mieszkaniec powiatu złotoryjskiego wydał 77 zł na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego. Ciekawie prezentuje się kolejny zakres: „Wydatki ogółem gminy Zagrodno wg działów Klasyfikacji Budżetowej”. Wskazano w nim, dla tych samych lat jak wcześniej dział „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego”. Średnio przez 9 lat wydano z budżetu gminy na ww temat 78 842 zł, co autorzy studium wskazali za jeden z najwyższych wydatków poza pomocą społeczną i oświatą.

W rozdziale II-13. „**Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych**”, w pkt. 5 scharakteryzowano Program Opieki nad Zabytkami Województwa

Dolnośląskiego. Wypisano tam te punkty programu, które wg autorów Studium były najcelniej związane z gminą Zagrodno:

- dofinansowanie prac konserwatorskich i zabezpieczenia zabytków;
- tworzenie tematycznych szlaków turystycznych,
- opracowanie systemu skutecznego promowania i aktywnego marketingu zasobów dziedzictwa kulturowego w powiązaniu z ofertą turystyczną,
- marketing markowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym (obszary i szlaki turystyczne).

Rozdział II.15 dotyczy wpływu uwarunkowań na ustalenie kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy. Określono, że jednymi z najkorzystniejszych elementów dla rozwoju i aktywizacji gminy są m.in. walory przyrodnicze i krajobrazowe (Obszar Chronionego Krajobrazu „Grodziec”), „Zamek Grodziec” i znaczące walory środowiska kulturowego o wartości ponadlokalnej.

Rozdział III.3. o tytule: **„Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny przeznaczone pod zabudowę oraz tereny wyłączone spod zabudowy”** posiada tabelę charakteryzującą obszary poszczególnych wiosek i proponuje główne kierunki zmian. W odniesieniu do zabytków warto tu wspomnieć, że podano ilość zabytków rejestrowych, które znajdują się w wioskach, podano dane o tym, że są w ich zasięgach obszary i stanowiska archeologiczne. Napisano, że wioski posiadają swoje układy ruralistyczne. Podjęto krótkie opisy z których wynika, że ochrona tych zabytków znajduje się w innych dokumentach, ale także że w nowopowstałych mpzp należy zainicjować ochronę tych elementów.

Dla rozdziału III.4. o tytule **„Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, w tym krajobrazu kulturowego i uzdrowisk”** podjęto szeroko temat Obszaru Chronionego Krajobrazu „Grodziec”. W rozdziale tym znajdują się także zapisy odnoszące się do terenów zielonych, wśród których możemy odnieść się do zieleni parkowej i cmentarnej oraz alei (np. poprzez ciągłość nasadzeń), a także rewaloryzacji, modernizacji i prawidłowego użytkowania na obszarach zabytków rejestrowych.

Rozdział III.5. **„Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”**, wskazuje na najważniejsze elementy tworzące wartości kulturowe gminy. Są to przede wszystkim układy ruralistyczne wiosek. Określono, że w przyszłości w powstających miejscowych planach należy utworzyć strefy ochrony konserwatorskiej historycznych układów ruralistycznych i określić zasady ochrony. Wskazano, że w obszarze objętym układami ruralistycznymi ochronie podlegają także

nawarstwienia archeologiczne, które na planie Studium zostały oznaczone jako „OW”. W przypadku obiektów rejestrowych, ich ochrona jest zapewniona innymi dokumentami niż MPZP, jednakże w nowopowstałych miejscowych planach należy utworzyć strefy ochrony konserwatorskiej i określić zasady ochrony. Pozostałe zabytki, w tym stanowiska archeologiczne, które znajdują się w GEZ, należy w MPZP otoczyć ochroną wraz z określeniem zasad. Objęte ochroną obiekty i obszary środowiska kulturowego stanowią o tożsamości gminy. Dla ich ochrony oraz integracji historycznie ukształtowanych przestrzeni ze współcześnie realizowanymi obiektami, służącym utrwaleniu tożsamości gminy ustala się:

- ochronę obiektów zabytkowych *in situ* (w miejscu),
- utrzymanie historycznej kompozycji obiektów budowlanych z ograniczeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń oraz dostosowaniem elementów nowych do form istniejących lub dominujących w gminie, kompozycji istniejącej lub znanej historycznie,
- utrzymanie istniejącej tradycyjnej, charakterystycznej zabudowy oraz elementów zagospodarowania terenu o wartościach kulturowych, takich jak: historyczny wygląd elewacji, dachów, stosowanie tradycyjnych materiałów, konstrukcji oraz detalu architektonicznego),
- zachowanie i odtwarzanie charakteru zniekształconych wnętrz krajobrazowych, urbanistycznych i ruralistycznych,
- utrzymanie i odtworzenie zabudowy z dopuszczeniem adaptacji pod nowe funkcje dla terenów zespołów dworsko - parkowych,
- rozszerzenie zakresu ochrony w/w obszarów poprzez ustanowienie w mpzp stref ochrony konserwatorskiej,
- rewaloryzację i ochronę terenów parków, poprzez: zachowanie historycznej kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełnienia ubytków i kontrolą nasadzeń, zakaz lokalizowania w sąsiedztwie zabytków uciążliwych obiektów i inwestycji, które mogą pogorszyć stan środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz zakaz lokalizowania budynków zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z tym zabytkiem,
- kształtowanie skali i formy nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji historycznych danego miejsca,
- opracowanie strategicznego programu konserwatorskiego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami dla ratowania najcenniejszych obiektów.

W dalszej części tego ppkt. podniesiono temat powstających mpzp, dla których należy przedsięwziąć daleko posunięte konsultacje ze służbami konserwatorskimi w ramach ustalenia zasad co do:

- konserwacji, modernizacji, rewaloryzacji i przekształceń istniejącej zabudowy historycznej,
- przekształceń istniejącej zabudowy powojennej w otoczeniu zabytków,
- lokalizowania i kształtowania form architektonicznych, skali nowej zabudowy obiektów o dużych kubaturach,
- lokalizowania i form architektonicznych obiektów drobnokubaturowych,
- kształtowania małej architektury,
- kształtowania zieleni,
- stosowania materiałów i kolorystyki obiektów,
- lokalizowania i modernizowania infrastruktury technicznej oraz urządzeń towarzyszących.

Ustalono specjalną strefę „E” dla ochrony zamku Grodziec. Usytuowany na stożkowym wzgórzu, stanowi istotny element historycznego krajobrazu gminy. W połączeniu z otaczającą go zielenią lasów Obszaru Chronionego Krajobrazu "Grodziec", pełni ważną rolę w ochronie panoramy gminy Zagrodno. Obszar gminy, znajdujący się od strony południowo-zachodniej, pomiędzy drogami: powiatową nr 2612 D (w kierunku Zagrodno - Pielgrzymka) a drogą wojewódzką nr 363 (w kierunku Zagrodno - Warta Bolesławiecka), ze względu na swoje otoczenie, powinien zostać objęty strefą ochrony krajobrazu oraz ekspozycji sylwety Zamku Grodziec. W tej sylwecie nie powinny pojawić się nowe elementy wyróżniające się wysokością, które przewyższałyby istniejące zabudowania, masywnymi bryłami, agresywną kolorystyką czy dachami odbijającymi światło. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zaleca się przeprowadzenie analizy wpływu nowoprojektowanej zabudowy na krajobraz oraz widoczność sylwety Zamku Grodziec.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego należy ustanowić strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej z określeniem zasad ochrony dla otoczenia terenu zamku Grodziec i dawnego folwarku. W w/w strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskim, należy:

- odtworzyć i zachować istniejącą historyczną zabudowę folwarczną,
- odtworzyć i zachować istniejące aleje i założenia parkowe,
- dostosować nowe obiekty do charakteru zabudowy i układów przestrzennych w zakresie sytuacji, skali i formy architektonicznej,
- uczynić historyczne struktury przestrzenne,
- kontynuować prace konserwatorskie Zamku „Grodziec”,

- eliminować elementy dysharmonijne.

Tereny parków historycznych w ramach założeń folwarcznych i dworskich wymagają ochrony, odtworzenia oraz rewaloryzacji. Należy zadbać o zachowanie i wyeksponowanie historycznych kompozycji parkowych, alei oraz obiektów małej architektury. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinien zostać wprowadzony zakaz budowy nowych obiektów, które nie będą związane z historyczną zabudową dworskich i folwarcznych założeń.

Wszystkie przedmioty, które mogą być uznane za zabytki pozyskane podczas prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znaleziska, podlegają ochronie prawnej zgodnie z odrębnymi przepisami. Wszelkie czynności związane z przedmiotami lub obiektami o cechach zabytkowych, odkrytymi w trakcie robót budowlanych lub prac ziemnych, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

W części IV studium dla ochrony oraz integracji historycznie ukształtowanych przestrzeni ze współcześnie realizowanymi obiektami, służącym utrwaleniu tożsamości gminy ustala się:

- ochronę obiektów zabytkowych *in situ* (w miejscu),
- zachowanie obiektów i obszarów o wartościach kulturowych poprzez ich konserwację, rewaloryzację i adaptację do współczesnych potrzeb i wymogów,
- rozszerzenie zakresu ochrony w/w obszarów poprzez ustanowienie w mpzp stref ochrony konserwatorskiej,
- rewaloryzację i ochronę terenów parków,
- zakaz lokalizowania w sąsiedztwie zabytków uciążliwych obiektów i inwestycji, które mogą pogorszyć stan środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz zakaz lokalizowania budynków zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z tym zabytkiem,
- kształtowanie skali i formy nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji historycznych danego miejsca w twórczej interpretacji.
- opracowanie strategicznego programu konserwatorskiego dla ratowania najcenniejszych obiektów.

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212, poz. 2153), wydane na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o

ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust.3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia.

Gmina Zagrodno posiada gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowany w 2005 r. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;

4) uwzględnia się ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych;

5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Zagrodno jako akt prawa miejscowego stanowi podstawę planowania przestrzennego. Ma on wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Tabela 1. Zestawienie obowiązujących MPZP na terenie Gminy Zagrodno

L.P.	Data i nr uchwały	Nr Wojewódzkiego Dziennika Urzędowego	Przedmiot uchwały
1.	1996-05-17 - XIX/121/96	nr 20 z dnia 25.06.1996 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu, działka nr 358 w <u>Radziechowie</u>
2.	2006-08-04 - XXXVIII/202/06	nr 206 z dnia 29.09.2006 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu terenów pod modernizację odcinka szlaku kolejowego e-30 obręb <u>Radziechów</u>
3.	2007-10-30 - XI/56/07	nr 303 z dnia 21.12.2007 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod eksploatację kruszywa naturalnego „ <u>Radziechów</u> ”
4.	2011-06-29 - VIII/47/2011	nr 42, poz. 3130 z 2011-09-05	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego na lokalizację elektrowni wiatrowych z infrastrukturą towarzyszącą w rejonie miejscowości <u>Radziechów</u> i <u>Jadwisin</u>
5.	07-04-2022 - LIV/307/2022	poz. 2266 z dnia 22.04.2022 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu <u>Radziechów</u> w gminie Zagrodno
6.	2022-05-27 - LVI.313.2022	Poz. 3016 z 2022-06-03	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Radziechów</u> w gminie Zagrodno
7.	2022-05-27 - LVI.314.2022	poz. 3017 z 2022-06-03	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Wojciechów</u> w Gminie Zagrodno
8.	2022-05-27 - LVI.315.2022	Poz. 3018 z 2022-06-03	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Jadwisin</u> w gminie Zagrodno – etap 1
9.	2022-06-10 - LVII.322.2022	poz. 3233 z 2022-06-15	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Łukaszów</u> w gminie Zagrodno – etap 1
10.	2022-11-30 - LXIII.366.2022	-	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Łukaszów</u> w

			gminie Zagrodno – etap 2
11.	2023-05-23 - LXVIII.414.2023	poz. 3604 z 2023-06-02	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Uniejowice</u> w gminie Zagrodno
12.	2023-05-30 - LXVIII.413.2023	poz. 3603 z 2023-06-02	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Olszanica</u> w gminie Zagrodno.
13.	2023-10-31 - LXXIII.453.2023	poz. 6025 z 2023-11-08	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Zagrodno</u> w gminie Zagrodno
14.	2023-12-29 – LXXV.476.2023	Poz. 182 z 2024-01-08	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Modlikowice</u> w gminie Zagrodno
15.	2024-05-28 - III.14.2024	poz. 3231 z 2024-06-03	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Brochocin</u> w gminie Zagrodno – część 2
16.	2024-10-02 - VII.39.2024	poz. 5174 z 2024-10-15	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu <u>Wojciechów</u> w gminie Zagrodno
17.	2024-10-02 - VII.40.2024	poz. 5175 z 2024-10-15	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Łukaszów</u> w gminie Zagrodno – etap 1A
18.	2024-12-30 - XI.65.2024	poz. 92 z 2025-01-07	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu <u>Radziechów</u> w gminie Zagrodno
19.	2023-09-27 - LXXII.437.2023	poz. 5395 z 2023-10-02	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Grodziec</u> w gminie Zagrodno CZĘŚCIOWA NIEWAŻNOŚĆ: https://edzienniki.duw.pl/legalact/2023/5395/
20.	2023-06-23 - LXX.420.2023	poz. 4017 z 2023-06-30	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu <u>Brochocin</u> w gminie Zagrodno CZĘŚCIOWA NIEWAŻNOŚĆ: https://edzienniki.duw.pl/legalact/2023/4017/

Na terenie gminy Zagrodno funkcjonuje 20 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z czego 2 z nich posiadają częściowe nieważności. Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pokrywają 98% obszaru Gminy.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały XIX/121/96 z dnia 17.05.1996 r.** oraz **LXIII.366.2022 z dnia 30.11.2022 r.** w jego zasięgu nie znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej lub zabytki architektury, ani stanowiska archeologiczne. W samym tekście nie ma mowy o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych. Należy wprowadzić zapisy dotyczące tego tematu.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały XXXVIII/202/06 z dnia 04.08.2006 r.** w jego zasięgu nie znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej lub zabytki architektury, ani stanowiska archeologiczne. W samym tekście jest mowa o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały XI/56/07 z dnia 30.10.2007 r.** w jego zasięgu nie znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej lub zabytki architektury, ani stanowiska archeologiczne. W samym tekście jest mowa o sposobie postępowania w przypadku prac ziemnych na terenie kopalni oraz odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały LIV/307/2022 z dnia 07.04.2022 r.** w jego zasięgu znajdują się: strefa obserwacji archeologicznej, zabytek architektury oraz historyczny układ ruralistyczny wsi. Zostały one obrysowane i podpisane na legendzie. Także w tekście opisano sposób działania na ich terenie. W samym tekście nie ma mowy o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych, jednakże opisano, że podlegają one ochronie. Należy wprowadzić zapisy dotyczące tego tematu.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały VIII/47/2011 z dnia 29.06.2011 r.** w jego zasięgu nie znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej lub zabytki architektury, a jedynie stanowiska archeologiczne. Zostały one obrysowane i podpisane na rysunku planu, a w legendzie opisano je. Także w tekście opisano sposób działania na ich terenie. W samym tekście nie ma mowy o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych lub poza zasięgiem wymienionych. Należy wprowadzić zapisy dotyczące tego tematu.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały LVI.313.2022, LVI.314.2022 r. z dnia 27.05.2022 r., VII.39.2024 z dnia 02.10.2024 r., XI.65.2024 z dnia 30.12.2024 r.** w ich zasięgach znajdują się stanowiska archeologiczne, strefy ochrony konserwatorskiej i zabytki

architektury. Opisano, jak należy postępować w przypadku prac na terenie stanowisk archeologicznych, jednakże nie wymieniono ich w tekstach, ale na rysunkach planów są oznaczone prawidłowo. W samych tekstach jest mowa o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych poza strefą już znanych stanowisk archeologicznych. Odnosząc się do stref ochrony konserwatorskiej, zabytków architektury i tych, które są w rejestrze zabytków, zostały one oznaczone na rysunkach planów i w ich legendach oraz wymienione w tekstach i opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich.

W przypadku MPZP o nr Uchwały LVI.315.2022 z dnia 27.05.2022 r. w zasięgu znajdują się stanowiska archeologiczne, zabytki architektury. W samym tekście nie ma mowy o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych lub poza zasięgiem wymienionych. Należy wprowadzić zapisy dotyczące tego tematu. W przypadku znanych stanowisk archeologicznych opisano sposób działania na ich terenie, wymieniono je, a w rysunku planu i w legendzie oznaczono. Co do zabytków architektury, zostały one wymienione w tekście, oznaczone w legendzie i na rysunku planu. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich.

W przypadku MPZP o nr Uchwały LVII.322.2022 z dnia 10.06.2022 r. w zasięgu znajdują się stanowiska archeologiczne, zabytki architektury oraz strefa ochrony konserwatorskiej. W samym tekście nie ma mowy o sposobie postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych luźnych lub poza zasięgiem wymienionych. Należy wprowadzić zapisy dotyczące tego tematu. W przypadku znanych stanowisk archeologicznych opisano sposób działania na ich terenie, wymieniono je, a w rysunku planu i w legendzie oznaczono. Co do zabytków architektury, zostały one wymienione w tekście, oznaczone w legendzie i na rysunku planu. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich.

W przypadku MPZP o nr Uchwały LXVIII.414.2023 z dnia 30.05.2023 r. pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, które zostały oznaczone na rysunku i w legendzie planu. W tekście ich nie wymieniono, ale opisano sposób działania w ich obrębie. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luźem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury i ich stref konserwatorskich, jednakże dość ogólnie zostały wspomniane. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do

nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały LXXIII.453.2023 z dnia 31.10.2023 r.** pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, które zostały oznaczone na rysunku i w legendzie planu. W tekście ich nie wymieniono, ale opisano sposób działania w ich obrębie. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luzem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury i ich stref konserwatorskich, jednakże nie wymieniono ich, a jedynie wspomniano kilka dla których w planie są specjalne restrykcje. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały LXXV.476.2023 z dnia 29.12.2023 r.,** pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, które zostały oznaczone na rysunku i w legendzie planu. W tekście ich nie wymieniono, ale opisano sposób działania w ich obrębie. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luzem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury i ich stref konserwatorskich, wymieniono je, a w przypadku rejestrowych wspomniano jakie są w planie dla nich specjalne restrykcje. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały III.14.2024 z dnia 28.05.2024 r.** nie pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, które zostały oznaczone na rysunku i w legendzie planu. W tekście ich nie wymieniono, ani nie opisano sposobu działania w ich obrębie. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luzem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury i ich stref konserwatorskich, wymieniono je, a w przypadku rejestrowych wspomniano jakie są w planie dla nich specjalne restrykcje. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały VII.40.2024 dnia 02.10.2024 r.** nie pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, których brak na obszarze planu. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luzem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury, wymieniono je. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały LXXII.437.2023 z dnia 27.09.** stwierdzono częściową nieważność. Pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, które zostały oznaczone na rysunku i w legendzie planu. W tekście ich nie wymieniono, ale opisano sposób działania w ich obrębie, choć jak się wydaje w sposób dość lakoniczny, co jest niezrozumiałe na tym terenie – miejscowość Grodziec z zamkiem średniowiecznym. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luzem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury i ich stref konserwatorskich, wymieniono je, a w przypadku rejestrowych wspomniano jakie są w planie dla nich specjalne restrykcje. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

W przypadku **MPZP o nr Uchwały LXX.420.2023 z dnia 23.06.2023 r.** stwierdzono częściową nieważność. Pojawia się w zapisie informacja o stanowiskach archeologicznych i strefie obserwacji archeologicznej, które zostały oznaczone na rysunku i w legendzie planu. W tekście ich nie wymieniono, ale opisano sposób działania w ich obrębie. Należy podjąć kroki, aby w zapisie tej uchwały pojawiły się informacje dotyczące sposobu postępowania w przypadku odkrycia znalezisk archeologicznych, które mogą zostać znalezione „luzem”, poza granicami obecnie znanych stref/stanowisk ochrony archeologicznej. W tekście wymieniono inne typy zabytków – architektury i ich stref konserwatorskich, wymieniono je, a w przypadku rejestrowych wspomniano jakie są w planie dla nich specjalne restrykcje. Opisano sposób działania na ich terenie wraz z zakazami oraz nakazami odnoszącymi się do nich. W legendzie i rysunku planu zostały prawidłowo opisane.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Zagrodno

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, który jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoją gminą i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

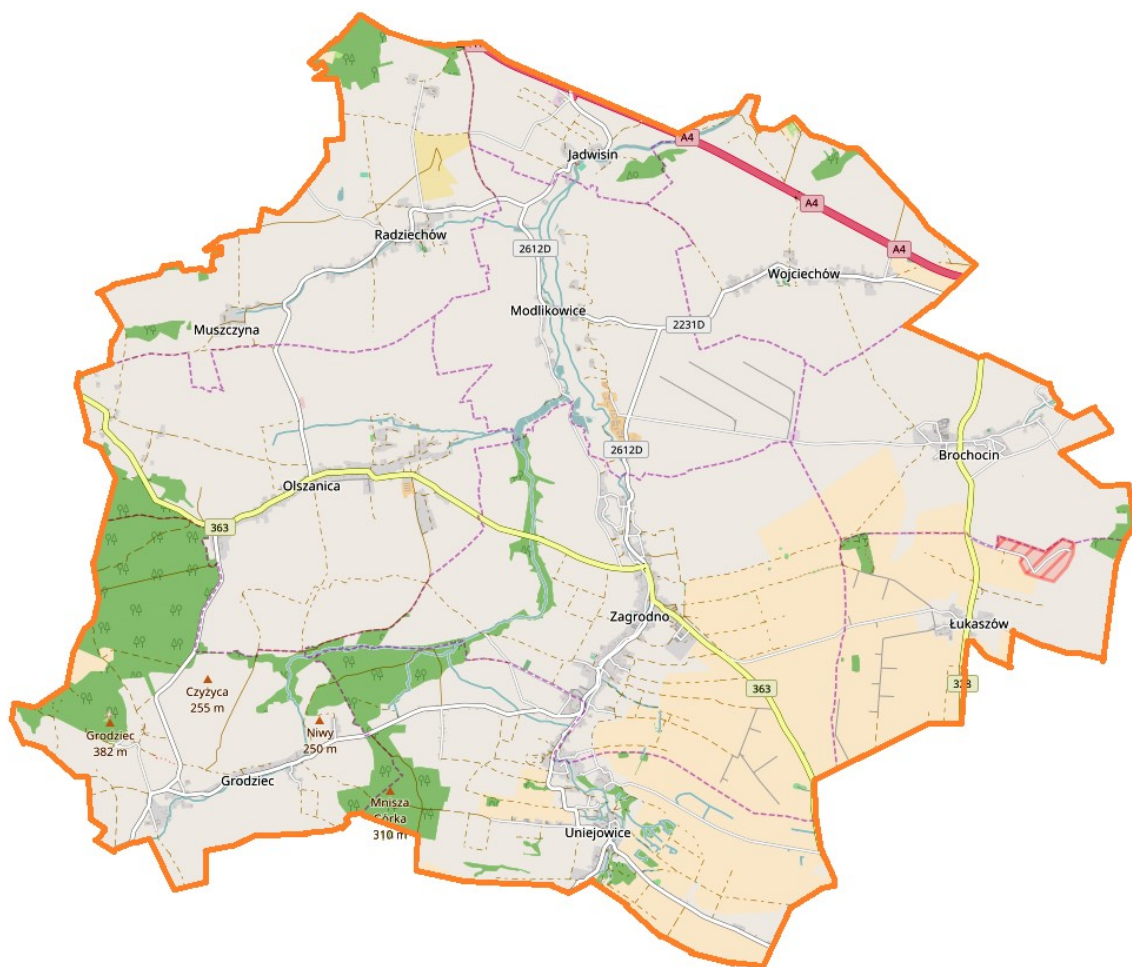
5.2.1. Charakterystyka gminy Zagrodno

Gmina Zagrodno leży w obrębie dwóch mezoregionów: Równiny Chojnowskiej (część północna, wschodnia i południowo-wschodnia) oraz Pogórza Kaczawskim (część północno-zachodnia, zachodnia i południowa), w obrębie województwa dolnośląskiego, w północno-zachodniej części powiatu złotoryjskiego i jest jedną z trzech gmin wiejskich tego powiatu. Pod względem geologicznym przez ten obszar przebiega uskok tektoniczny, znany jako uskok brzeżny sudecki. Uskok brzeżny sudecki to kluczowa struktura tektoniczna oddzielająca Sudety od Przedgórza Sudeckiego i Niziny Śląskiej, a geologicznie – od bloku przedsudeckiego. Rozciąga się na linii ESE–WNW, od rejonu Vidnavy (Czechy) po Złotoryję. Dalszy przebieg uskoku na wschód i zachód pozostaje niepewny. Podczas orogenezy alpejskiej ruchy tektoniczne wzdłuż uskoku doprowadziły do wypiętrzenia Sudetów względem przedpoła, choć jego powstanie sięga prawdopodobnie znacznie wcześniejszych okresów geologicznych. Z gminą Zagrodno sąsiadują jednostki terytorialne:

- Od północy i północnego-wschodu - Gmina Chojnów
- Od południa – Gmina Pielgrzymka
- Od zachodu – Gmina Warta Bolesławiecka
- Od wschodu i południowego-wschodu – Gmina Złotoryja

Powierzchnia gminy wynosi 122,09 km² i jest trzecią co do wielkości gminą w powiecie złotoryjskim.

Granice administracyjne gminy przedstawiono na poniższym rysunku.

Ryc. 1. Granice gminy Zagrodno; za: www.wikipedia.pl

Na terenie gminy znajduje się 10 miejscowości. Są to: Brochocin, Grodziec, Jadwisin, Łukaszów, Modlikowice, Olszanica, Radziechów, Uniejowice, Wojciechów, Zagrodno. Struktura osadnicza gminy jest zróżnicowana. Obok wsi o skupionej zabudowie, ukształtowanej wzdłuż ciągów komunikacyjnych, występuje w znacznym stopniu zabudowa rozproszona.

TURYSTYKA

Szlaki turystyczne:

- Szlak rowerowy czerwony: *Na Grodziec i z powrotem* - zamknięta pętla zaczynająca się i kończąca w Bolesławcu, prowadząca przez zabytki architektury – m.in. zamek w Grodźcu
- Ścieżki piesze:
 - trasa żółta prowadząca m. in. z Uniejowic do Grodźca, przez Mniszą górkę, wioskę na zamek
 - trasa zielona prowadząc na zamek Grodziec z Góry Świętek przez Nową Wieś Grodziską

- trasa niebieska prowadząca na zamek Grodziec z Raciborowic oraz Bielanki

ZASOBY PRZYRODNICZE I OBSZARY CHRONIONE

Na terenie gminy Zagrodno występują obszary prawnie chronione, takie jak **Obszar Chronionego Krajobrazu Grodziec** oraz pomniki przyrody i prawnie chronione parki dworskie i aleje drzew.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy Zagrodno

Archeologia regionu – stan badań

Na obszarze dzisiejszej gminy Zagrodno, obecność osad ludzkich została potwierdzona źródłowo przez toporki bazaltowe datowane na młodszą epokę kamienia, a także rozcieracz kamienny, ostrze krzemienne i odłupek krzemienisty także datowane na neolit, ale także z wcześniejszego okresu – mezolitu. Rozwój rolnictwa i hodowli zwierząt przyczynił się do powstania pierwszych skupisk osadniczych, których istnienie potwierdzają badania archeologiczne powierzchniowe. Społeczności kultury łużyckiej (epoka brązu, 1700-400 p.n.e.) wykazywały zaawansowaną specjalizację gospodarczą, czego dowodem są osady i cmentarzyska. Kolejnym archeologicznym śladem są wczesnośredniowieczne wspólnoty terytorialno-rodowe, odkryte w Grodźcu (na zamku i przypuszczalny gródek stożkowaty), Modlikowicach. W średniowieczu obszar gminy Zagrodno charakteryzował się gęstą siecią osadniczą. We wczesnym średniowieczu obszar ten zamieszkiwali Bobrzanie i Trzebowianie. Około 990 roku, wraz z całym Śląskiem, został on włączony do państwa polskiego przez Mieszka I. Od XIII wieku stanowił część Księstwa Legnickiego. W pobliżu Modlikowic do dziś można odnaleźć pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu.

Najciekawszym elementem zabytkowym jest późnośredniowieczny zamek Grodziec w miejscowości o tej samej nazwie. W miejscu zamku, już w IX wieku, przy szlaku handlowym wybudowany warowny gród. Pierwsze wzmianki pisane o kasztelanii w tym miejscu pochodzą z lat 1155 i 1175. Z czasem gród traci na znaczeniu i w 1320 roku zostaje sprzedany w ręce prywatne. W 1473 roku pochodzi dokument o kontrakcie na budowę nowej warowni w tym miejscu. W wyniku różnych zdarzeń losowych warownia była w budowie lub przebudowie jeszcze w XVI wieku, po czym w 1633 Grodziec zostaje zdobyty przez wojska austriackie. W 2 poł. XVII wieku z powodu opuszczenia założenia, zaczęły kolejne jego części niszczeć. Po wieloletnich perturbacjach, na początku XIX wieku zamek w planach miał zostać przemianowany na muzeum oraz atrakcję turystyczną. Po kolejnych stu latach, przeprowadzono gruntowne prace konserwatorskie poprzedzone solidną kwerendą oraz badaniami archeologicznymi, które skupiły się głównie na zamku górnym, w mniejszym

stopniu na podzamczu. Zabytek przekazano Śląskiemu Towarzystwu Miłośników Historii i Starożytności. W 1945 obiekt uległ zniszczeniu w wyniku pożaru. Po II wojnie światowej nie podjęto trudu odbudowy obiektu ze względu na trudną sytuację własnościową. W l. 60 XX wieku udało się jednak wykonać prace konserwatorskie. W roku 2023 podjęto kolejne badania archeologiczne i konserwatorskie, dzięki którym udało się pozyskać m.in. ołowiane kule, fragmenty kafli ze średniowiecznych pieców, ortopedyczna końska podkowa. Prace konserwatorskie podjęto nad portalem Wendela Roskopfa oraz kapliczką słupową. W drugiej połowie tego samego roku prowadzono prace w studni, na dziedzińcu. Dzięki nieinwazyjnym badaniom ustalono, że w murze studni znajdują się wnęki prowadzące w kierunku południowym i północnym.² Trudne i długoczasowe badania przyniosły rezultaty, odkryto do głębokości 8 metrów m.in. kamienną rzeźbę, fragmenty rusztów kominka z głowami zwierząt, elementy zamka i skrzyni, szkanдела czyli podgrzewacz pościeli, monety z l. 40 XX wieku.

Jedynie szeroko zakrojone badania samego zamku oraz jego otoczenia mogą w sposób właściwy pozwolić na określenie kolejnych faz zasiedlenia, budowy, przebudowy i rozbudowy zamczyska. W przeciwnym razie mogą mieć miejsce sytuacje podobne do tej z lat 60. XX wieku, kiedy to bawiące się na zamku dzieci, wśród korzeni drzewa powalonego przez wicher, natknęły się na garnek wypełniony monetami z XIV i XV wieku.

Jedną z najważniejszych rzeczy, które przez pewien czas znajdowały się w majątku hrabiny Dory von Pfeil w Zagrodnie były rękopisy m.in. 'Pana Tadeusza' oraz inne rękopisy, np. Juliusza Słowackiego. Trafiły one tam w ramach wywózki z Ossolineum lwowskiego w okresie zawieruchy drugo wojennej.

Zagrodno (dawne nazwy to m.in.: niem. *Adelsdorf*, *Adelin*) to duża wieś łańcuchowa, której historia sięga XIII wieku. W okresie reformacji miejscowość stała się ważnym ośrodkiem protestantyzmu, a w latach 1536–1563 miejscową gminą ewangelicką kierował Paul Lemberk, uczeń Marcina Lutra. Podczas wojny trzydziestoletniej wieś doznała poważnych zniszczeń, a po zakończeniu konfliktu opustoszały teren zasiedlili religijni emigranci z Czech. Najważniejszym zabytkiem w miejscowości jest kościół, wzniesiony w latach 1789–1792 w stylu klasycystycznym na miejscu starszej świątyni. Budowla ma rzut zbliżony do krzyża greckiego, a centralną nawę otaczają trzy poziomy empor. Przy świątyni znajduje się cmentarz z klasycystyczną kaplicą grobową rodu von Reibniz. W dolnej części wsi zachowały się ruiny renesansowego pałacu z XVI wieku, pierwotnie wzniesionego jako

² Za: www.echo24.tv/ocalony-przez-historie-zamek-grodziec-burzliwe-losy-skarb-kultury/

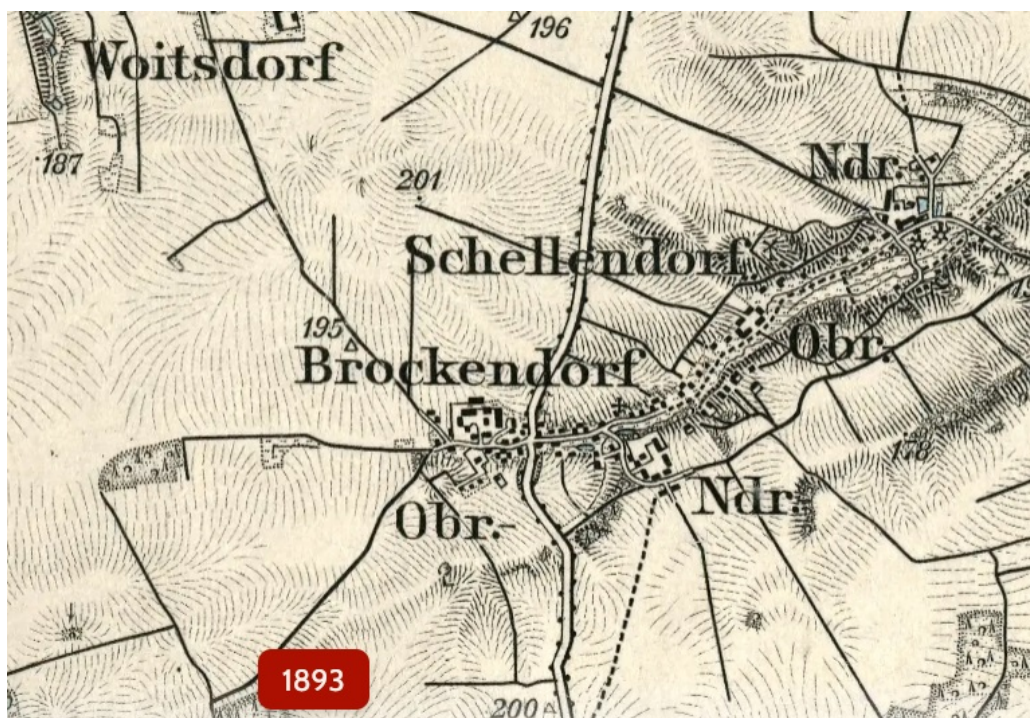
trójskrzydłowa budowla z kolistą wieżą, otoczona niegdyś parkiem krajobrazowym. Natomiast tzw. pałac górny, utrzymany w stylu barokowo-klasycystycznym, pochodzi z połowy XVIII wieku. Układ wsi to typowa ulicówka, która poprowadzona jest wzdłuż potoku Skora. Budynki oddalone od głównej drogi, w większości prowadzone dłuższymi bokami do niej. Zachowane w całej wiosce dawne zagrody z budynkami kamiennymi, ceglanymi oraz w części w stylu szachulcowym.

Ryc. 2. Układ wsi Zagrodno w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Brochocin (dawna nazwa to niem. *Brockendorf*) to niewielka wieś położona na północny wschód od Zagrodna. Jej historia sięga średniowiecza, kiedy tereny te zamieszkiwali przedstawiciele plemion słowiańskich – Bobrzanie i Trzebowianie. Po podboju Śląska przez Mieszka I w X wieku, Brochocin stał się częścią państwa Piastów. Od XIII wieku wieś znajdowała się w granicach Księstwa Legnickiego, które powstało w wyniku rozdrobnienia dzielnicowego. W okresie średniowiecza rozwijało się tu rolnictwo, a miejscowa ludność zajmowała się również hodowlą i rzemiosłem. W dokumentach historycznych Brochocin pojawia się jako osada o charakterze typowo wiejskim, związana z lokalnymi majątkami ziemskimi. Podobnie jak inne miejscowości regionu, Brochocin w ciągu wieków przechodził pod różne władze – od piastowskich książąt śląskich, przez monarchię czeską, po panowanie Habsburgów. W XVIII wieku, po wojnach śląskich, wieś znalazła się w granicach Prus, a następnie zjednoczonych Niemiec. Znaczące zmiany nastąpiły po II wojnie światowej, gdy Brochocin, podobnie jak cały Dolny Śląsk, został przyłączony do Polski. Wysiedlono niemieckich mieszkańców, a na ich miejsce osiedlili się polscy osadnicy,

głównie z terenów wschodnich II Rzeczypospolitej. Dziś Brochocin pozostaje spokojną, malowniczą wioską, zachowującą ślady swojej bogatej historii. W okolicy można odnaleźć ślady dawnych zabudowań oraz tradycji, które kształtowały tę miejscowość przez wieki. Układ wsi jest wielodrożnicowy, choć wywodzący się z ulicówki. Najważniejsze zabytki to kościół Matki Bożej Bolesnej, zespół gospodarczy w zachodniej części wioski oraz aleja dębowa na skraju wsi prowadząca obecnie w pola.

Ryc. 3. Układ wsi Brochocin w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Grodziec (dawna nazwa to niem.: *Gröditz*). Najdawniejsze dzieje wsi i jej okolic pozostają słabo rozpoznane pod względem archeologicznym. Liczne informacje uzyskane od mieszkańców oraz wstępne badania terenowe wskazują, że ziemie wokół Grodźca skrywają ślady odległej przeszłości. W rejonie Witanówki odkryto krzemienne narzędzia datowane na środkowy okres epoki kamienia, czyli sprzed około 8000 lat. Przypuszcza się, że na szczycie powulkanicznego wzniesienia we wczesnym średniowieczu istniał gród należący do plemienia Bobrzan. Dotychczas nie odnaleziono jednak żadnych śladów ani znalezisk archeologicznych, które mogłyby potwierdzić tę teorię. Obecna wieś powstała z połączenia dwóch dawnych osad: Gröditz, składającej się z części Dolnej i Górnej, oraz Gröditzberg, czyli Góry Zamkowej, a także z nieistniejącej już wsi Witanówka (Wittchenau). Od późnego średniowiecza właściciele Grodźca konsekwentnie powiększali swoje włości, przejmując majątki w okolicznych miejscowościach. W miejscowości znajdował się pałac, który jako jeden z nielicznych zabytków tego typu na terenie gminy przetrwał do dziś. We wsi funkcjonował folwark, karczma i browar, a ponadto pracowało tam dwóch kowali. W 1700

roku zamieszkiwało 148 osób. Właścicielem majątku zamkowego był wówczas Hans Wolf von Frankenberg, który zapoczątkował budowę pałacu. Po jego śmierci dobra odziedziczył jego syn, Otto Venanz, któremu przypisuje się założenie lipowej alei prowadzącej z pałacu do lasu, wówczas nazywanego Grozwald. Charakterystyczną cechą alei było formowanie gałęzi drzew na kształt lir. Wykupienie Grodzca przez księcia legnickiego Fryderyka I na początku lat 70. XV wieku zapoczątkowało nowy etap w historii zamku. Władca zawarł kontrakt z trzema mistrzami murarskimi – Błażem Rosem, Bartoszem Bloeschichem i Hansem Trauernichtem – którzy zobowiązali się do budowy zamkowej wieży, wzorowanej na wieży św. Jadwigi na zamku legnickim. Prace budowlane trwały wiele lat. Okres świetności zamku zakończyła wojna trzydziestoletnia, podczas której został on częściowo wysadzony. Z biegiem lat Grodziec zyskał popularność wśród mieszkańców Śląska, stopniowo przekształcając się w atrakcję turystyczną. W XIX i XX wieku osiągnął status cenionego obiektu odwiedzanego przez podróżnych.

Ryc. 4. Wieś Grodziec w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Jadwisin (dawne nazwy to m.in. niem: *Sanct Hedwigsdorf*, *Scheidiwigsdorff*, *Scheidsdorf*, pierwsza powojenna nazwa wsi to *Henrykówka*) stanowi północną granicę gminy. Wieś ma kształt ulicówki z późniejszymi dobudowanymi poza głównym ciągiem zagrodami. Przecina ją droga łącząca pozostałą część gminy z autostradą i dalej na Osetnicę w gminie Chojnów. Wyraźnym dominującym „założeniem” we wsi jest jedynie aleja lipowa,

która obecnie jest „poszarpana” i nie stanowi reprezentacyjnego, zabytkowego elementu. Wieś rozlokowana jest wzdłuż drogi, ale dominującym elementem jej ukształtowania jest rzeczka Skora. Podczas budowy autostrady w latach 30. XX wieku, na dwóch stanowiskach na północ od wsi odkryto groby ciałopalne sprzed 2,5 tysiąca lat. W dokumentach pisanych wieś pojawia się w roku 1373. W okresie nowożytnym wieś należała do dóbr Radziechowa i była często wzmiankowana razem z nimi. Funkcjonował folwark i młyn. Jadwisin należał do dóbr rodziny von Axleben. We wsi mieszkali zarówno katolicy, jak i ewangelicy. Przy wsi założono już w XIX wieku szkołę, która przez pewien czas nie funkcjonowała, ale wznowiła pracę w 1921 roku. We wsi punktem jednoczącym mieszkańców jest sala wiejska.

Ryc. 5. Wieś Jadwisin w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Łukaszów (dawne nazwy to m.in. niem.: *Seifirsdorf*, *Seirsdorf*, po II wojnie przez krótki okres czasu wieś nosiła nazwę *Mydlniki* i *Mydlowiec*.) to niewielka wieś, położona na wschodnim krańcu gminy Zagrodno. Wieś ze wszystkich stron otaczają pola uprawne. Prowadzi do niej droga z Brochocina do Nowej Wsi Złotoryjskiej w gminie Złotoryja oraz droga na wschód, do Gierałtowca także w gminie Złotoryja. W 1443 roku Łukaszów pojawił się w dokumentach miasta Złotoryja. Początkowo wieś należała to Hansa von Trache. Późniejsza zabudowa wsi jest wtórna, ponieważ w czasie wojny 30-letniej całość zabudowań została zniszczona. Mimo kolejnego zasiedlenia i wybudowania pałacu, po II wojnie światowej zniszczono pałac i nie ma po nim dziś śladu, a jedynie zostały dawniejsze budynki gospodarcze i praktycznie zdewastowany drzewostan dawnego parku pałacowego. Dla potrzeb wsi pracował kowal. We wsi znajdował się wapiennik. Mieszkańcy należeli do parafii

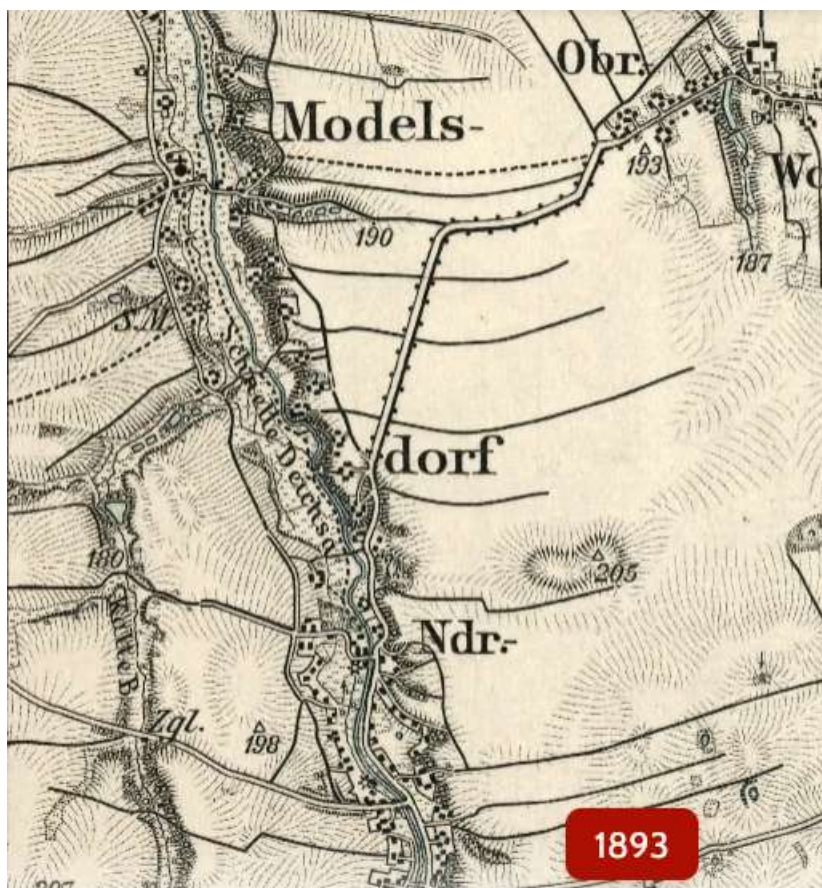
w Brochocinie, następnie w Zagrodnie. We wsi pracowali rzemieślnicy oraz handlarz. Funkcjonował w południowej części wsi wiatrak. W 1920 roku we wsi było 280 mieszkańców. Na południowym krańcu wsi wystawiono przed II wojną światową pomnik mieszkańcowi Łukaszowa poległemu w walkach w południowo-zachodniej Afryce.

Ryc. 6. Wieś Łukaszów w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Modlikowice (dawna nazwa to niem.: *Modelsdorf*). Ludzie osiedlali się tu co najmniej 8 tysięcy lat temu. W obrębie wsi znajduje się wiele stanowisk archeologicznych, w tym neolityczna osada, prawdopodobnie związana z kulturą amfor kulistych i kulturą pucharów lejkowatych. Jednym z ważniejszych znalezisk jest cmentarzysko z epoki brązu, badane jeszcze przed II wojną światową. Wśród odkrytych tam artefaktów znajdowały się m.in. brązowy naszyjnik oraz gliniane naczynia. W Modlikowicach odkryto również osadę z okresu halszackiego, datowaną na około 500 lat p.n.e. Na podmokłych łąkach wzdłuż rzeki Skory, w granicach wsi, aż do II wojny światowej znajdowały się pozostałości średniowiecznego grodziska, znanego jako „Wallberg”. Obecnie nie ma po nim żadnych widocznych śladów w terenie. Podczas badań prowadzonych przed 1945 rokiem na tym stanowisku odkryto fragmenty naczyń, podkowę oraz broń, prawdopodobnie miecz. Modlikowice po raz pierwszy pojawiły się w źródłach pisanych w 1253 roku pod nazwą *Modelconici*, a w 1264 roku jako *Modelcovic* – jako miejscowość należąca do klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. W 1335 roku w rejestrze dziesięcin nuncjusza Galhardusa wspomniano miejscowość *Modlici villa*, położoną w pobliżu *Aurei montis* (Złotoryi). Na początku XV wieku właścicielem wsi

był Hans von Stewitz, znany m.in. z fundacji kościoła w Radziechowie. Od 1495 roku wieś była powiązana z Grodźcem. Źródła potwierdzają, że kościół w Modlikowicach istniał już przed XV wiekiem, choć obecna świątynia reprezentuje styl klasycystyczny, czego najlepszym przykładem jest kościelna wieża, wzniesiona w 1827 roku. Kościół parafialny w Modlikowicach, poświęcony Matce Bożej Częstochowskiej, posiada drewniany ołtarz powstały około 1730 roku. Na murach kościelnych i w ich sąsiedztwie zachowały się liczne nagrobki oraz epitafia z XVII–XIX wieku. Na przykościelnym cmentarzu szczególną uwagę zwraca płaskorzeźba zdobiąca grobowiec rodziny Dietze – niemal idealna kopia greckiego reliefu przedstawiającego Eurydykę i Orfeusza w towarzystwie Hermesa. Warto również wspomnieć o mauzoleum rodziny Tippolt, wzniesionym w 1878 roku. Pod koniec XVIII wieku we wsi funkcjonowała szkoła, założona w 1759 roku. Wśród 352 mieszkańców znajdowało się 25 kmieci i 3 wolnych zagrodników. We wsi działały dwie karczmy, kowal oraz młyn. Z uwagi na częste wylewy rzeki Skory domy wznoszono na wyżej położonych terenach, co sprawiło, że zabudowania pozostają do dziś rozproszone. Znaczący wpływ na obecny układ wsi miała wojna trzydziestoletnia, po której Modlikowice całkowicie opustoszały. W 1845 roku liczba mieszkańców wzrosła do 600 osób, z czego 9 było wyznania katolickiego. We wsi mieszkało również 22 rzemieślników, stało 70 domostw, a młyn wodny nadal funkcjonował.

Ryc. 7. Wieś Modlikowice w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Olszanica (dawna nazwa to niem.: *Alzenau*) znajduje się niecałe 4 kilometry na północny wschód od Zagrodna. Wieś położona jest malowniczo w otoczeniu pól. Od zachodu graniczy z lasami należącymi do nadleśnictwa Złotoryja, gdzie znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu Grodziec. Do wsi można dojechać od strony Zagrodna, Grodziec oraz Iwin w gminie Warta Bolesławiecka. Najstarsze ślady działalności ludzkiej pochodzą z mezolitu (środkowej epoki kamienia) i obejmują narzędzia wykonane z krzemienia. Najstarsza wzmianka o istnieniu wsi pochodzi z 1280 roku, kiedy to w źródłach historycznych pojawia się Konrad z Olszanicy, mieszczanin legnicki. W 1299 roku Mikołaj de Alcenau figurował jako mieszczanin chojnowski. Wieś ma charakter ulicówki – kiedyś po obu stronach drogi znajdowały się rozproszone zagrody. Kiedyś wieś charakteryzowała się podziałem na Górną i Dolną, obecnie do nich wieś posiada też części: Garnczary o rozproszonej zabudowie, na zachód od głównej części wsi oraz Świdniczka, we wschodniej części wsi, także o rozproszonej zabudowie i związana z dawniej istniejącym PGR-em. W centralnej części wsi istniał kiedyś dwór, zamieszkiwany przez tzw. Czarnego Krzysztofa. Dwór został spalony i do dziś nie jest znany jego wygląd. Aby odkupić grzechy Czarnego Krzysztofa, rodzina sfinansowała budowę nowego kościoła, o czym świadczyła data

umieszczona na portalu północnej kruchty. W 2005 roku, podczas wykopalisk prowadzonych na miejscu zamku, archeolodzy Marcin Łesiuk i Bartłomiej Gruszka odkryli w warstwie gliny dębowe pale stanowiące fundament warowni oraz setki przedmiotów związanych z działalnością raubritterów. Do Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, trafiły m.in. podkowy rycerskich koni, topory, kula do bombardy, nóż z drewnianą rękojeścią, a także 20 kompletnych naczyń, w tym dzbany, miski i kubki. Wśród znalezisk wyróżniał się protokamionkowy kufel, fragmenty potłuczonych naczyń, kawałki skór, trójnóżki służące do gotowania na ogniu oraz inne elementy wyposażenia wieży. Cennym eksponatem okazał się cynowy dzbanek z rurką w środku, który mógł być używany do eksperymentów alchemicznych, destylacji alkoholu lub jako naczynie dla chorych.³ Warto również zwrócić uwagę na mur otaczający kościół i przykościelny cmentarz. Wraz z budynkiem bramnym prawdopodobnie służył jako tymczasowa osłona obronna.

Ryc. 8. Układ wsi Olszanica w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Radziechów (dawna nazwa to niem.: *Märzdorf*) znajduje się na równinnym terenie przy drodze łączącej Jadwisin z Olszanicą. Wieś graniczy z polami, łąkami i małymi enklawami drzewnymi. Ma charakter ulicówki, a we wschodniej części okolnicy. Obecnie Radziechów składa się z trzech dawnych miejscowości: Marzdorf na wschodzie,

³ Za: www.24legnica.pl/gdzie-jest-skarb-czarnego-krzysztofa/

Moschendorf na zachodzie oraz Bachelsdorf na północy. Po wojnie wieś nosiła nazwę Marcowice, co było dosłownym tłumaczeniem nazwy Marzdorf. Do Radziechowa należała również Grzędna, w której znajdowały się trzy domy mieszkalne. W 1845 roku w Radziechowie znajdowało się 93 domy i folwark. Wieś liczyła 608 mieszkańców, w tym 6 katolików. Działały tam szkoła, kościół katolicki, kościół ewangelicki, wiatrak oraz browar. W miejscowości pracowało 18 rzemieślników i 19 handlarzy. W 1847 roku Radziechów wraz z Jadwisinem kupił Oswald Clafz, który w 1873 roku sprzedał posiadłość Ludwikowi Carlowi Schliekowi. W 1861 roku, oddzielając Radziechów od Jadwisina, nowym właścicielem został podporucznik Ryszard Bruestlein. W latach 60. XIX wieku przebudował on radziechowski pałac oraz stworzył park przypałacowy, wykupując okoliczne grunty. Podczas I wojny światowej w sali gimnastycznej, zwanej przez mieszkańców „hauza”, która została wybudowana w 1913 roku za kwotę 200 000 marek, funkcjonował lazaret. Otwarto go 1 listopada 1914 roku, a zamknięto w lutym 1916 roku. Radziechów posiadał dwa kościoły. Pierwszy z nich wzniesiono w 1400 roku z fundacji rycerza Johanna Stewitzza, na co zgodę wydał król Dolnego Śląska, Wacław. Budowla ta nie przetrwała do naszych czasów – na jej miejscu na początku XVI wieku powstał nowy, jednonawowy kościół. Kościół katolicki pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny był poddawany renowacjom w latach 1856, 1915, 1959 (?), 1990 oraz 2005 r.. Zachowały się również nagrobki: Hansa Christopha von Brauna (zm. 8 lutego 1684 r., piaskowiec), jego żony Corduli Margarety z domu von Pless (zm. 15 sierpnia 1664 r., piaskowiec), dwóch dziecięcych nagrobków z późnego renesansu, należących do córek Conrada von Nimptscha (1623 r., 1626 r.). W latach 1797–1799, dzięki staraniom Eleonory von Schickfuss z domu von Axleben, wybudowano kościół ewangelicki. Świątynię poświęcono 1 grudnia 1799 roku. Pod jej posadzką pochowano fundatorkę oraz członków rodziny von Schickfuss. Dawny kościół protestancki wzniesiono na planie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami. Obecnie budynek został przekształcony w salę gimnastyczną. W Radziechowie niegdyś znajdował się pałac, który dziś jest w całkowitej ruinie. Jego powstanie datuje się prawdopodobnie na XVI wiek, co potwierdzały zachowane jeszcze w latach 70. elementy architektoniczne, w tym portal. Pałac mógł zostać wzniesiony na miejscu starszej rezydencji szlacheckiej, najpewniej związanej z rodem Stewiłzów, dawnych właścicieli Radziechowa. Na terenie wsi znajduje się również ruina wiatraka holenderskiego – konstrukcji uznawanej za jedną z najbardziej zaawansowanych technicznie w swoim czasie. Budynek pozostawał nieruchomy, a ruchoma była jedynie górna część, zwana „czapką”, wraz ze skrzydłami. Niestety, obecnie obiekt stopniowo niszczeje. Analiza

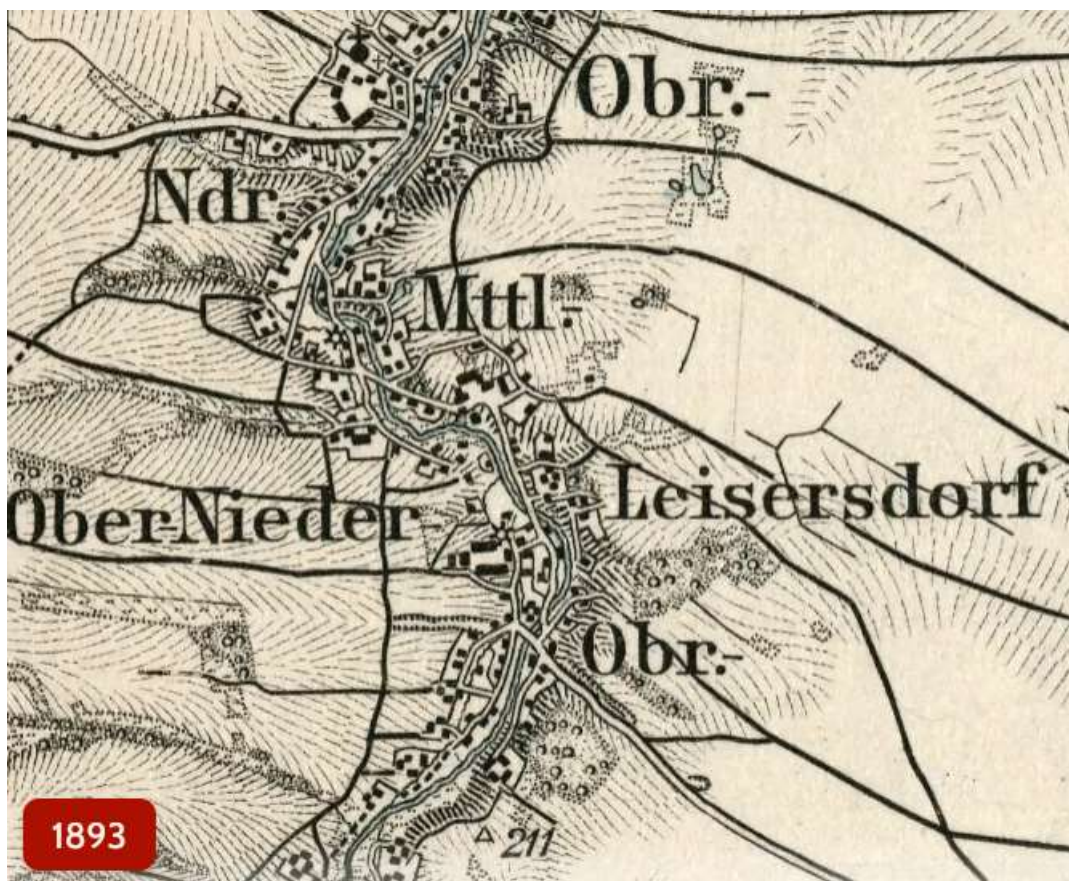
XVIII-wiecznych map sugeruje, że wiatrak mógł powstać w wyniku przebudowy dawnego pieca wapienniczego.

Ryc. 9. Wieś Radziechów w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

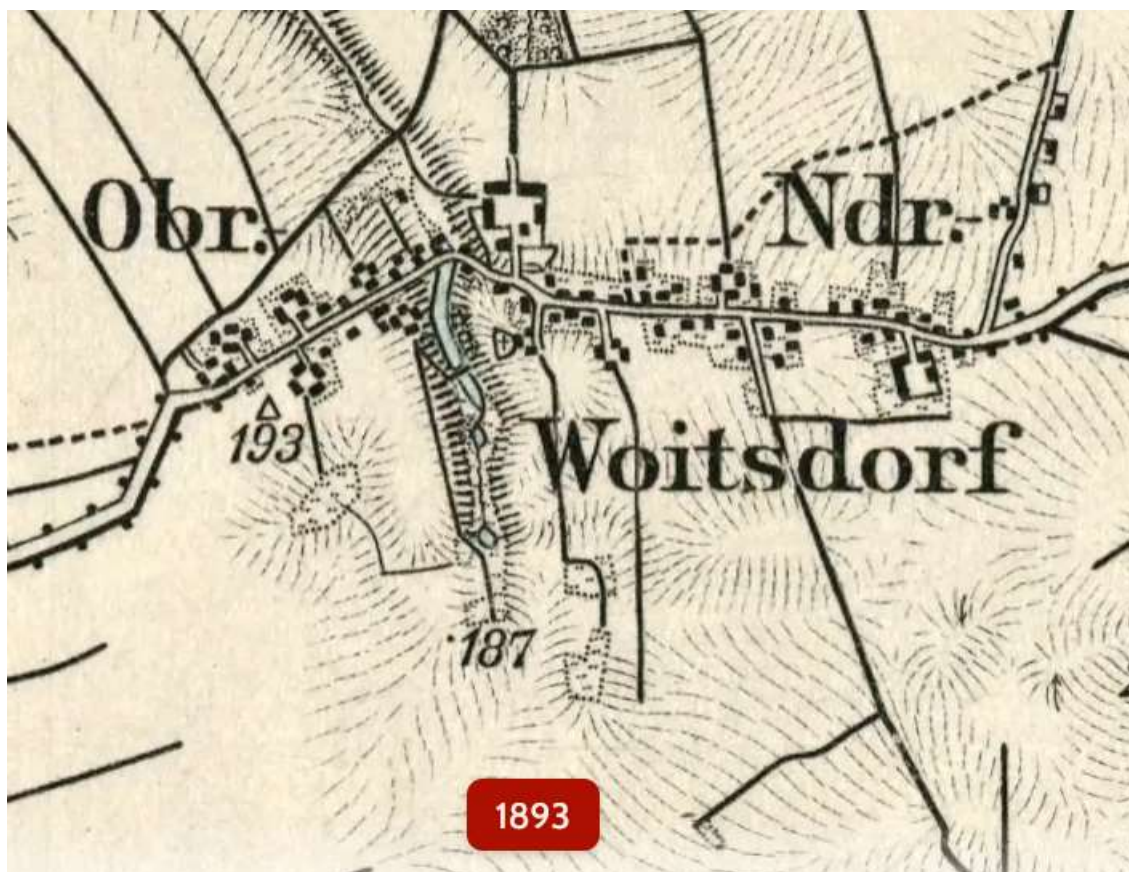
Uniejowice (dawną nazwa to niem.: *Leisersdorf*) położone są w południowej części gminy. Od południa graniczy z wioską Wojcieszyn z sąsiedniej gminy, zaś od północy z Zagrodnem, pozostałe części wsi otoczone są polami uprawnymi oraz nielicznymi skupiskami drzewnymi, krajobraz wsi w dużej mierze ukształtowany jest przez płynącą przez nią południkowo rzeczkę Skorę. Położenie nad rzeką sprzyjało osadnictwu już od tysięcy lat. W niewielkiej odległości od wsi znajduje się cmentarzysko, które najprawdopodobniej należało do ludności kultury łużyckiej (ok. 1000 lat p.n.e.). Okolice wsi obfitują w stanowiska archeologiczne, świadczące o intensywnej działalności człowieka na przestrzeni kilku tysięcy lat. Jeszcze przed 1945 rokiem odkryto tu fragmenty naczyń glinianych oraz przepalone ludzkie kości, pochodzące z cmentarzyska datowanego na okres halszacki. Wśród znalezisk znajdują się również dwa bazaltowe toporki z młodszej epoki kamienia, a także kamienny rozcieracz, krzemienne ostrze i odłupek, również datowane na neolit. Mimo licznych śladów przeszłości, jak dotąd na terenie wsi nie przeprowadzono systematycznych badań archeologicznych, które mogłyby rzucić więcej światła na jej dawne dzieje. Po raz pierwszy miejscowość pojawiła się w dokumentach w 1268 roku jako Luzkersdorf, co można tłumaczyć jako „wieś Ludgera” (lub Ludwika?). Tuż po zakończeniu II wojny światowej wieś nosiła nazwę Liszkowice. W Uniejowicach istniało dziedziczne sołectwo, jednak zostało ono

zniszczone podczas wojny trzydziestoletniej. W 1735 roku graf Otto Ferdynand V. Frankenberg uruchomił kopalnię wiotriolu w pobliżu swojego folwarku w Górnych Uniejowicach. Od 1743 roku surowiec rozprawdzano po całym Śląsku, Czechach, Saksonii i Polsce. Jednak w 1760 roku złoża zaczęły się wyczerpywać, a wzrost cen drewna oraz malejąca wydajność kopalni sprawiły, że w 1768 roku została ona ostatecznie zamknięta. Pod koniec XIX wieku w Górnych Uniejowicach działał młyn oraz znajdowała się karczma. We wsi mieszkał również kowal. W centralnej części Uniejowic istniały karczma oraz folwark. W 1845 roku Górne-Dolne Uniejowice liczyły 242 mieszkańców, z czego tylko 39 było wyznania ewangelickiego. Środkowe Uniejowice, obejmujące folwark, zamieszkiwało 182 mieszkańców, w tym zaledwie jeden katolik. Od 1842 roku właścicielem tego majątku był Hettner. Wieś liczyła wówczas 264 mieszkańców, 44 domy, a na jej terenie znajdowały się również pałac i folwark. Dolne Uniejowice miały kilku właścicieli. W 1845 roku w Środkowych Uniejowicach funkcjonowała karczma, znana pod nazwami *Kiebitzkretschan* lub *Hyskretschan*. W 1928 roku cała wieś liczyła 877 mieszkańców. Do najciekawszych zabytków Uniejowic należą dwa obiekty. Pierwszym z nich jest most na rzece Skorze, pochodzący z 1842 (lub 1848) roku, zwany potocznie *Garbatym Mostem*. Jego konstrukcja nawiązuje stylistycznie do mostów z czasów Cesarstwa Rzymskiego. Drugim interesującym zabytkiem jest krzyż pokutny typu maltańskiego, ozdobiony wyobrażeniem kuszy. W rejestrze zabytków nieruchomości figuruje także park krajobrazowo-naturalistyczny. Jedną z ciekawostek związanych z Uniejowicami jest skarb odkryty w 1925 roku. Był to gliniany garnek pokryty białą polewą, na którym widniała data 1683. W jego wnętrzu znajdowały się drobne monety pochodzące ze Śląska, Austrii i Brandenburgii. Skarb został prawdopodobnie ukryty po 1705 roku.

Ryc. 10. Wieś Uniejowice w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Wojciechów (dawna nazwa to niem.: *Woitsdorf*) to wieś o charakterze ulicówki, położona wzdłuż drogi łączącej Modlikowice z drogą główną między Brochocinem a Chojnowem w sąsiedniej gminie. W dokumencie z 1280 roku pojawia się nazwa *Woyzechsdorf*, która wywodzi się od słowiańskiego imienia Wojciech. We wsi znajdował się gotycki kościół Narodzenia św. Marii, wzmiankowany już w 1411 roku. Jednak od połowy XVIII wieku pozostawał w ruinie, a obecnie nie ma po nim żadnego śladu – na jego miejscu wzniesiono nową świątynię. Po drewnianej dzwonnicy, wzniesionej w 1717 roku, również nie zachowały się żadne ślady, podobnie jak w przypadku późnogotyckiej bramy prowadzącej przez mur cmentarny. Po przeciwnej stronie drogi wznosi się barokowy dwór, którego stan stopniowo się pogarsza. Mimo skromnej dekoracji budowla nadal przypomina o dawnej świetności. Na portalu murku ogrodowego miała znajdować się data 1782, prawdopodobnie odnosząca się do czasu budowy, natomiast na chorągiewce wieżyczki do dziś widnieje rok 1894, który mógł oznaczać przebudowę pałacu. Na terenie dawnego cmentarza zachowały się XIX-wieczna kaplica grobowa oraz mauzoleum rodziny Huebner.

Ryc. 11. Wieś Wojciechów w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to historycznie ukształtowany w wyniku działalności człowieka krajobraz naturalny, na obszarze którego występują nakładające się na siebie elementy kulturowe powstałe na przestrzeni wieków.

Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Jednym z najistotniejszych elementów krajobrazu kulturowego są będące wytworem działalności człowieka oraz świadectwem minionych epok zabytki. W zasób dziedzictwa kulturowego będącego składową krajobrazu kulturowego wchodzi m. in.:

- Układy ruralistyczne Brochocina, Grodzca, Olszanicy, Radziechowa, Uniejowic, Wojciechowa i Zagrodna

Zespoły Zabudowań:

- Zespół Pałacowy z parkiem w Grodźcu
- Zespół Zamkowy w Grodźcu
- Zespół Folwarczny w Grodźcu
- Zespół Gorzelni w Grodźcu
- Zabudowania folwarczne dawnego zespołu pałacowo folwarcznego w Łukaszowie
- Zespół Gospodarczy w Modlikowicach
- Zabudowania gospodarcze w Olszanicy
- Zespół Folwarczny z parkiem w Uniejowicach
- Zespoły mieszkalno-gospodarcze w Uniejowicach
- Zespół pałacowo-folwarczny z parkiem w Wojciechowie
- Zespół mieszkalno gospodarczy w Brochocinie
- Zespół Folwarczny z parkiem w Brochocinie
- Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Brochocinie

Parki i aleje drzew

- Park dworski i park podworski w Brochocinie
- Park zamkowy w Grodźcu
- Park w Grodźcu, Łukaszowie, Uniejowicach, Wojciechowie, Zagrodnie (dwa)
- Aleje w Grodźcu, Brochocinie

Obiekty sakralne: Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Brochocinie, kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Grodźcu, kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Modlikowicach, kościół p.w. Serca Pana Jezusa w Olszanicy, kościół p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Radziechowie, ruina kościoła w Wojciechowie, kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Chrystusa Króla w Zagrodnie

- Cmentarze przykościelne, parafialne oraz teren po cmentarzu ewangelickim w Radziechowie, a także kaplice grobowe na cmentarzach

- Zabytki techniki: Wiatrak typu holenderskiego w Radziechowie, stacja trafo w Grodźcu

Inne: fragmenty murów kamiennych i brama w pierzei północnej w Grodźcu

- Dziedzictwo niematerialne poszczególnych miejscowości oraz regionu

5.2.3.1. Zabytki nieruchome

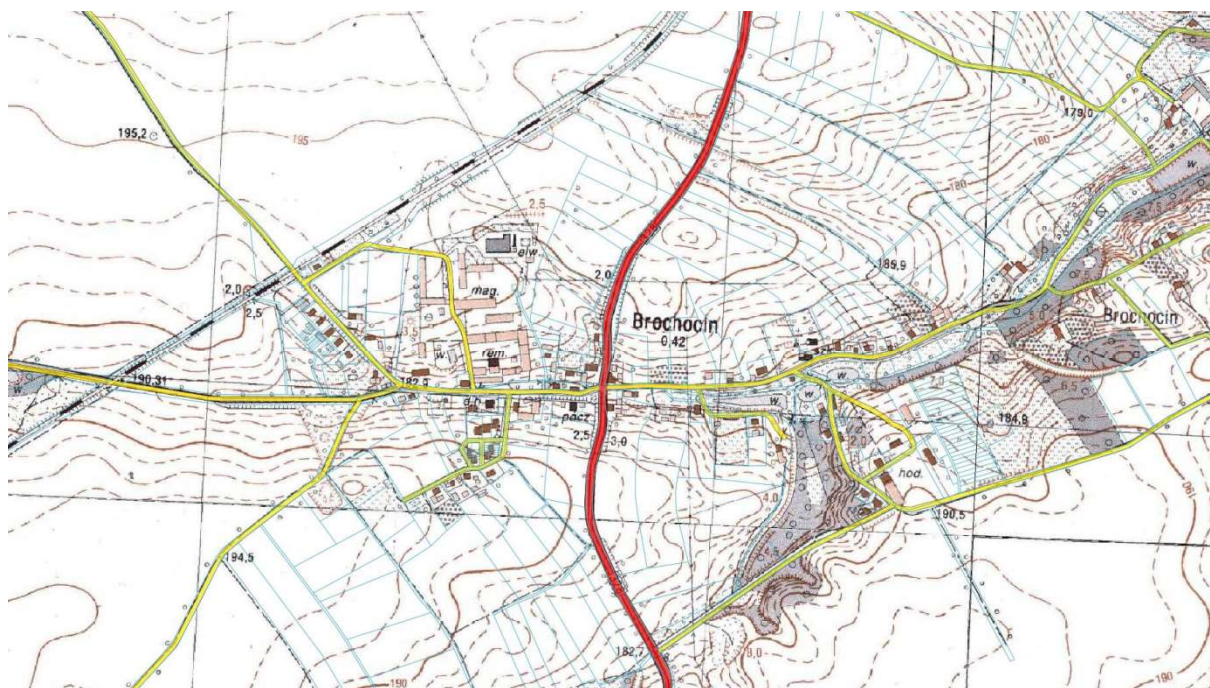
Zabytkami nieruchomymi są pojedyncze lub tworzące zespoły dzieła architektury i budownictwa, takie jak zamki, pałace, dwory, folwarki, zabytki sakralne, budowle użyteczności publicznej i mieszkalne, zabytki techniki, budownictwa obronnego, a także

parki, ogrody, zespoły komponowanej zieleni, układy urbanistyczne i ruralistyczne, cmentarze, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Wśród zabytków na terenie gminy można wymienić najważniejsze:

UKŁADY RURALISYTICZNE

Układ ruralistyczny Brochocina

Wieś powstała w średniowieczu. W Brochocinie zachowały się zagrody z XIX i początku XX w. Obecnie w miejscowości znajduje się Ochotnicza Straż Pożarna. W południowo wschodniej części pozostałości dworu dolnego, zaś w północno zachodniej części dworu górnego. Obecnie wieś posiada układ łańcuchówki – wsi w której wszystkie domy znajdują się przy głównej drodze biegnącej dnem doliny, a za każdą zagrodą położone jest przynależne do niej pole (i las). Budynki gospodarcze pełnią różną rolę, z czasem także ją zmieniając. Są to przeważnie stodoły i/lub składy. Przy skrzyżowaniu głównym we wsi, obecnie na prywatnej posesji drewniany krzyż, zadbane. We wschodniej części zachowany cmentarz oraz kościół murowany, otoczony kamiennym murem. Nie występują w dużej ilości budynki zagrodowe. Są to w przeważającej mierze budynki mieszkalne oraz pozostałości PGR-u we wschodniej i zachodniej części wsi.

Ryc. 12. Wieś Brochocin na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Układ ruralistyczny Grodzca

Wieś powstała w średniowieczu, pierwsze wzmianki pochodzą z 1320 roku. W Grodzcu zachowały się zagrody z XIX i początku XX w. Obecnie wieś posiada układ łańcuchówki - wsi w której wszystkie domy znajdują się przy głównej drodze biegnącej dnem

Id: 52A4B6A1-8293-4C89-98D7-B1E0D83E883B. Podpisany

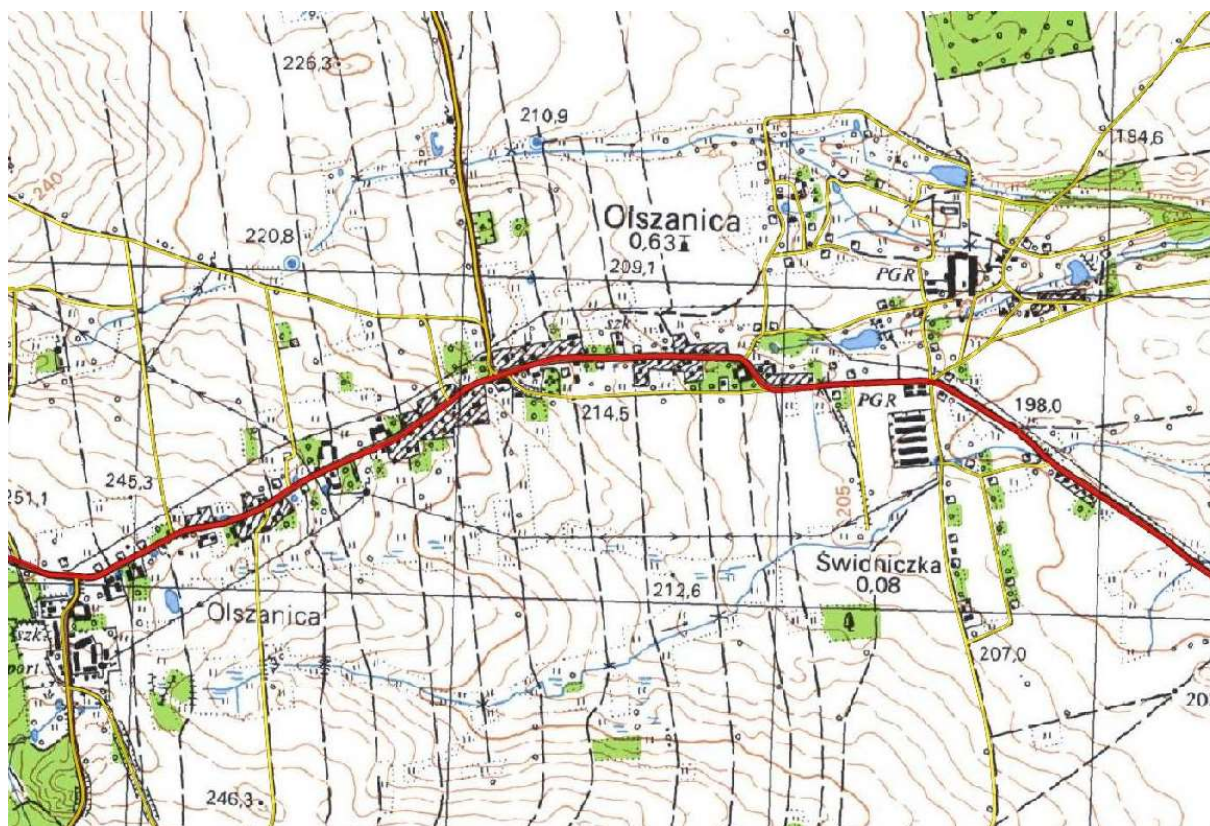

Id: 52A4B6A1-8293-4C89-98D7-B1E0D83E883B. Podpisany

Id: 52A4B6A1-8293-4C89-98D7-B1E0D83E883B. Podpisany

Id: 52A4B6A1-8293-4C89-98D7-B1E0D83E883B. Podpisany

konstrukcji szachulcowej. Większość dużych budynków mieszkalnych mieści się od drogi i była stawiana dłuższym bokiem do niej.

Ryc. 14. Wieś Olszanica na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Układ ruralistyczny Uniejowiec

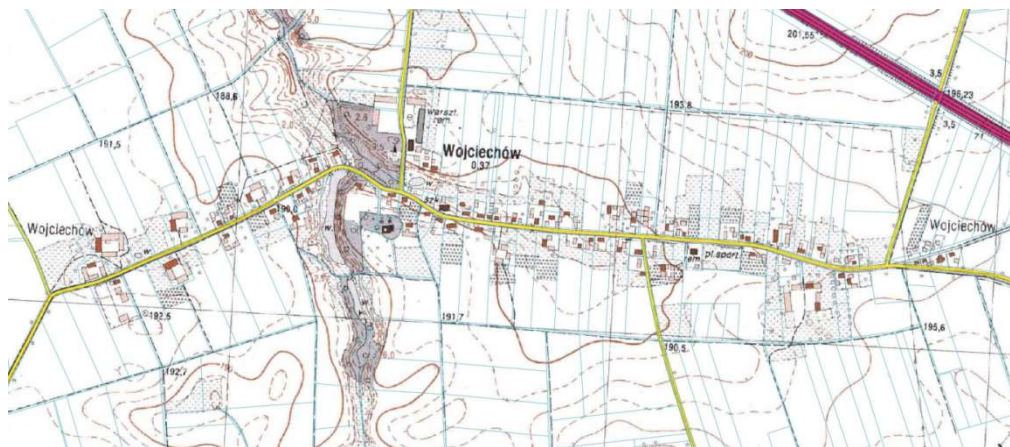
Wieś powstała w średniowieczu. Wieś rozciąga się na długości ok 1,3 km w linii północ – południowy zachód. Na południowy wschód od głównych zabudowań wsi, w odległości ok 200 m zaczynają się nowe zabudowania włączone do wsi, zaś od zachodu i północnego zachodu zabudowania określa się jako Kolonia Uniejowice i Mała Kolonia Uniejowice (Kolonia Gaweckich). Północna część wsi, zwana Górnymi rozciąga się aż do głównego skrzyżowania dróg prowadzących w na północ do Zagrodna i na zachód do Koloni Uniejowice. Przez środek wsi, południkowo przepływa rzeczka Skora. W Uniejowicach zachowały się zagrody zbudowane w XIX wieku, są one czytelne w południowej części wsi. Do dziś dobrze widoczny jest układ wsi z połowy XIX wieku. Zachowane zagrody mają dwójaki charakter: Zagrody z budynkami mieszkalnymi w bocznej części, a po bokach budynki gospodarcze. Drugi typ to zagrody, gdzie od frontu znajduje się budynek mieszkalny, budynki gospodarcze zaś po bokach. Część budynków szachulcowych słabo zachowana. Obecnie wieś posiada układ wielodrożnicy - wsi, o zwartej lecz bezładnej zabudowie wzdłuż kilku zazwyczaj krętych ciągów komunikacyjnych

Ryc. 15. Wieś Uniejowice na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Układ ruralistyczny Wojciechowa

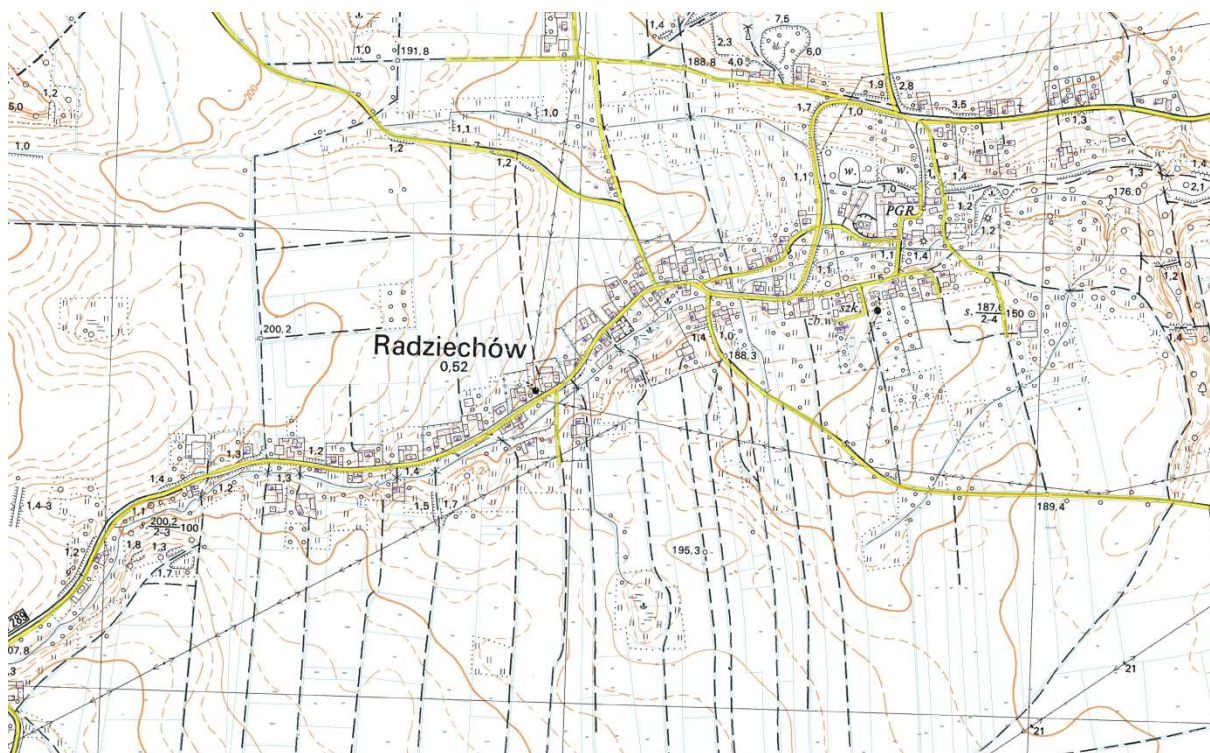
Wieś powstała w średniowieczu. Powstała pod koniec XIII w. Obecnie wieś posiada układ łańcuchówki i tak też wyglądała w wiekach wcześniejszych. W całej wsi zachowane budynki w zagrodach, które są datowane na połowę XIX wieku, część nieco wcześniej. Budynki gospodarcze pełnią różną rolę, z czasem także ją zmieniając. Są to przeważnie stodoły i/lub składy.

Ryc. 16. Wieś Wojciechów na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Układ ruralistyczny Radziechowa

Radziechów leży na przecięciu drogi łączącej Jadwisin z Olszanicą oraz mniejsza droga z Modlikowic do Okmian. Przez wieś, zgodnie z główną drogą płynie mała rzeczka. Wieś ma kształt rozciągniętej rzędówki, usytuowanej wzdłuż osi północny wschód – południowy zachód. Pierwotny układ wsi zachował się w dobrym stanie. Większość zagród pochodzi z końca XVIII i początków XIX wieku, a te, które zostały zniszczone na przełomie XIX i XX wieku, zastąpiono nowymi. We wsi występują zarówno zagrody otwarte, choć częściowo mają zwartą zabudowę. Do zagród otwartych należą np. zagroda nr 41, 42 i 44, które mają wjazdy od drogi. Domy mieszkalne znajdują się z tyłu lub często po lewej stronie od wjazdu do zagrody.

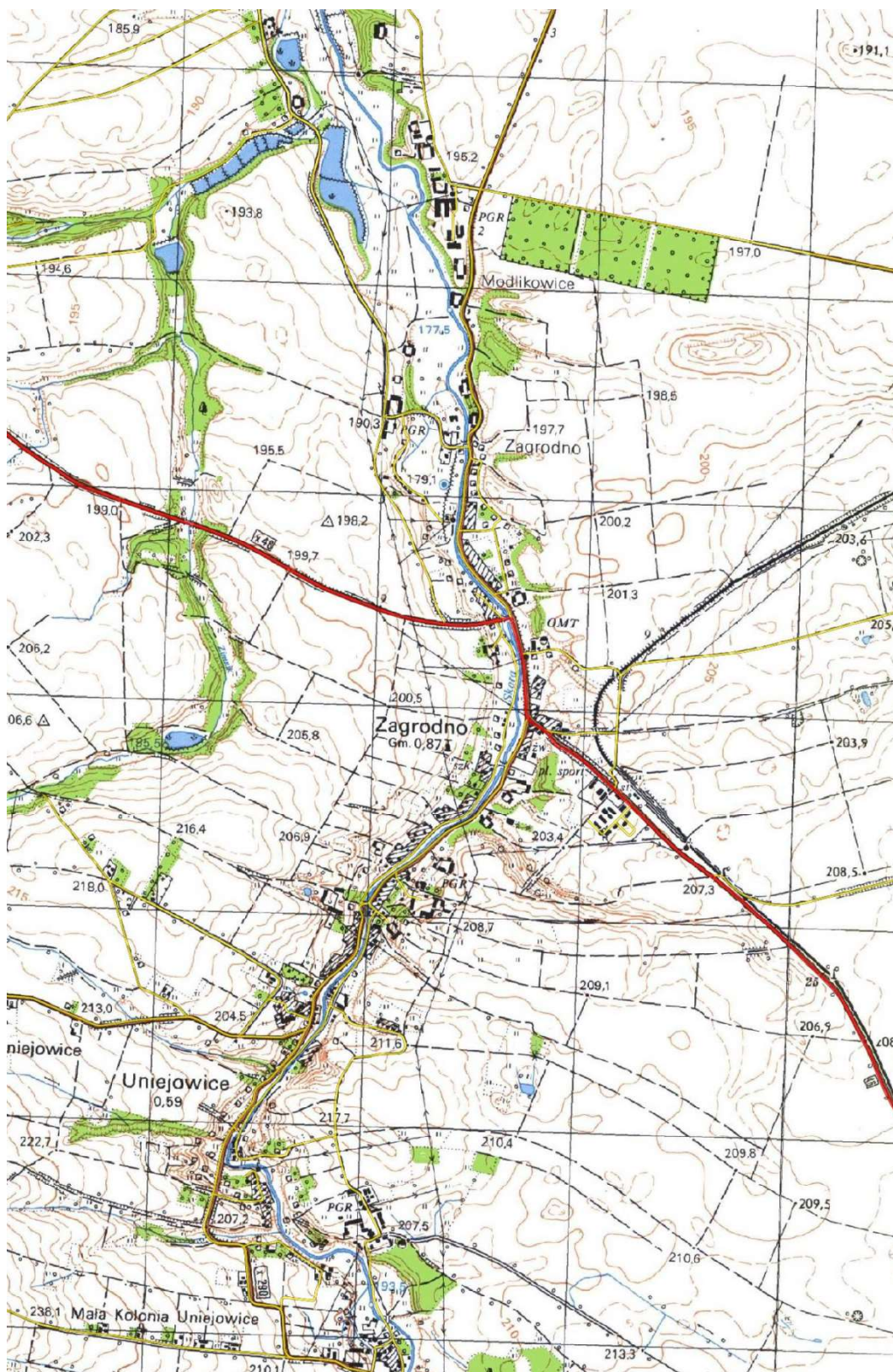

Ryc. 17. Wieś Radziechów na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Układ ruralistyczny Zagrodna

Wieś powstała w średniowieczu. W 1245 r. pierwszy raz wymieniono jej nazwę. Wieś wraz z sąsiednimi Uniejowicami i dalszymi wsiami skupionymi wzdłuż rzeki Skory, tworzy tzw. Lange Gasse – Długą Ulicę. W Zagrodnie zachowały się budynki z XIX i początku XX w. Zagrodno od samego początku zachowuje swój układ wsi łańcuchowej. Wyjątek stanowi część wschodnia, gdzie znajduje się nowa część wsi – tzw. Zagrodno Osiedle oraz szkoła podstawowa. W całej wsi widoczne układy, gdzie budynki mieszkalne blisko drogi, ustawione dłuższym lub krótszym bokiem do drogi (zależnie także od ukształtowania terenu i bliskości rzeczki). W północnej części zachowane ruiny pałacu. W południowej części

zachowany pałac. Tam także kościół i w niedużej odległości sala wiejska. Zabudowania nowsze skupione w północnej części, bliżej granicy z sąsiadującymi Modlikowicami.

Ryc. 18. Wieś Zagrodno na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

ZESPOŁY ZABUDOWAŃ

Zespół Pałacowy z parkiem w Grodźcu

Zespół pałacowy powstał w XVIII wieku, choć pierwsze wzmianki o samej miejscowości odnoszą się do XIV wieku. Zespół założony w centralnej części wioski, u podnóża góry zamkowej. W latach 1810–1815 w pałacu przeprowadzono prace budowlane, podczas których rozebrano mur kurtynowy otaczający dziedziniec oraz wzniesiono od frontu podjazd z arkadami. Obecnie w skład zespołu pałacowego oprócz pałacu i parku wchodzi aleja lipowa. Po 1945 roku pałac pełnił funkcję hotelu robotniczego dla PGR, a następnie przechodził w ręce różnych instytucji. Pałac w Grodźcu to budowla o dwóch i trzech kondygnacjach, wzniesiona z łamanego kamienia oraz cegły, zaprojektowana na planie podkowy. Wewnątrz zaprojektowano 60 pokoi, które znajdują się za murami obecnie otynkowanymi, przykrytymi dachem mansardowym z dachówki ceglanej, z pojedynczymi lukarnami. Na fasadzie można doliczyć się trzynastu osi oraz zauważyć płytki ryzalit z pięcioma osiami. W latach 1985-86 przeprowadzono najpilniejsze prace remontowe, a w 2002 rozpoczęto generalny remont budynku. W południowej części i północnej od pałacu rozciąga się dawny park podworski, zaś od samej północy prowadzi do niego aleja lipowa. Sama aleja lipowa usytuowana jest osiowo względem pałacu w odległości 0,1-1,5 km od niego. Ciekawostką jest, że im dalej od pałacu, tym odległość między rzędami lip wzrasta z 15 do 50 metrów. Powstała w latach 40 XVIII wieku i w ciągu kolejnych lat była uzupełniana. Park nie stanowi dziś wartości dodatniej, nie jest reprezentacyjny oraz zadbane, częściowo przeznaczony na funkcje rolnicze.

Pałac wpisany do rejestru zabytków pod nr A/2856/531 z dnia 27.02.1959 r. Park wpisany do rejestru zabytków pod nr A/2857/515/L z dnia 13.05.1977 r. Aleja wpisana do rejestru zabytków pod nr A/2858/694/L z dnia 25.06.1986 r.

Ryc. 19. Pałac w Grodźcu; za: www.wikipedia.org

Zespół Zamkowy w Grodźcu

Zespół zamkowy powstał w 2 poł. XV wieku. W latach 1906-08 budynek dzięki kompleksowej renowacji, odzyskał swoją pierwotną świetność, a ceremonii otwarcia nowo powstałego muzeum przewodniczył sam cesarz Wilhelm II. Zespół założony w północnej części wioski, na górze po wymarłym wulkanie. Budynki zespołu rozlokowane są jako podzamecze oraz zamek właściwy, czyli górny. W północnej części zachował się zamek, zaś podzamecze, dość okazałe mieści się na południe od niego. Zespół zachowany w dość dobrym stanie. Budynek zamku murowany, z kamienia. Na podzamecze można dostać się przez budynek bramny z wartownią, a następnie przez bramę główną na zamek górny. Na podzamczu warta uwagi wieża wartownia, niedaleko której znajduje się poza murami wieża wodna. Budynek kuźni, znajdujący się kiedyś na podzamczu, niestety nie istnieje. Na zamek górny prowadzi brama z suchą fosą, przez który przerzucony był kiedyś most zwodzony. Wewnątrz zamku górnego pałac, wieża mieszkalna oraz budynek bramny z ruinami donżonu i zbrojowni.

Zamek wpisany do rejestru zabytków pod nr A/3515/279 z dnia 11.05.1951 r.

Ryc. 20. Zespół zamkowy w Grodźcu; za: www.wikipedia.org

Zespół Folwarczny w Grodźcu

Zespół zabudowań dawnego folwarku powstał na przełomie XVIII i XIX wieku. Zespół założony w północnej części wioski, w niedużej odległości od góry zamkowej oraz pałacu. Budynki zespołu rozlokowane po dwóch stronach drogi o układzie południkowym. W zachodniej części budynki gospodarcze dobrze zachowane, użytkowane. W północnej części dom mieszkalny, budynek bramny oraz gospodarczy. Wschodnia część pozbawiona budynków lub w stanie ruiny. Dawna rządcówka w centralnej części, słabo zachowana, niezadbana. Pozostałości sadu w zachodniej części, graniczącej z parkiem pałacowym. Zespół zachowany w znacznym procencie, jednakże w złym stanie ogólnym. Budynki murowane, z czerwonej cegły oraz kamienia polnego. Część budynków z drugą kondygnacją. Większość budynków dłuższym bokiem do drogi, w osi północ-południe. Dachy dwuspadowe poza rządcówką, na której dach dwuspadowy z bawolimi okami. Część budynków posiada otwory wejściowe oraz okienne z zachowanym nadprożem łukowym, bądź zostały przekształcone w otwory o kątach prostych. Elewacje w większości nieotynkowane.

Zespół wpisany do rejestru zabytków pod nr 140/A/02/1-18 z dnia 31.10.2002 r.

Ryc. 21. Rządówka w folwarku w Grodziecu; za: www.polskiezabytki.pl

Zespół Gorzelni w Grodziecu

Gorzelnia wybudowana w pocz. XX wieku. Na planie wieloboku. Podpiwniczony, powyżej dwie kondygnacje i użytkowane poddasze. W konstrukcji murowanej z czerwonej cegły oraz kamienia polnego, otynkowany. Okna obramione ceglаныmi ramami. Dach dwuspadowy lub naczółkowy, z dachówką ceramiczną i cementową. Otwory okienne prostokątne, zamknięte łukowo z wymienionymi w różnym czasie ramami okiennymi. Elewacje wieloosiowe, otynkowane.

Ryc. 22. Gorzelnia w Grodziecu; za: www.polska-org.pl

Zabudowania folwarczne dawnego zespołu pałacowo folwarcznego w Łukaszowie

Zabudowania powstały w miejscu pierwotnego majątku rycerskiego, następnie powstał folwark. W stylu naturalistycznym i ozdobnym powstał park znajdujący się w północnej części założenia. Obszar zabudowy folwarcznej stanowił pałac (nie istnieje) umiejscowiony w centralnej części, na południe od niego budynki folwarczne oraz budynek mieszkalno-gospodarczy. Ograniczony od południa polami. Przez wiele lat niszczące budynki zostały uratowane poprzez zaadaptowanie na współczesne przedsiębiorstwo rolne. Obecnie park znajduje się w rejestrze zabytków, choć nie jest w dobrej formie.

Wpis do rejestru zabytków nr A/3042/667/L z dnia 11.08.1983 r.

Ryc. 23. Zabudowania folwarczne w Łukaszowie; za: www.polska-org.pl

Zespół Gospodarczy w Modlikowicach (nr 24)

Zespół znajduje się w centralnej części wsi po wschodniej stronie rzeki, niedaleko drogi do Wojciechowa. Powstał w 2 poł. XIX wieku na powierzchni ok 33 arów zabudowa zwarta niedaleko stawu. Nie zachowały się w zbyt dobrym stanie budynki założenia. Budynek bramny, znajdujący się do południa. Założenie niszczeje, nie jest użytkowane poza budynkiem mieszkalnym, który posiada współczesnym, blaszany dach. Budynki w większości z kamienia. Teren nieogrodzony.

Ryc. 24. Budynek bramny w Modlikowicach 24; za: www.polska-org.pl

Zabudowania gospodarcze w Olszanicy (nr 37)

Zabudowania powstały w XIX/XX wieku, otaczając wolny plac i posiadając wjazd od strony drogi, od południa. Rozległe tereny rolne za gospodarstwem wskazują, że było to jedno ze starszych założeń w wiosce. Środkowa część założenia pusta, z pozostałościami dawnego gnojnika.

Zespół Folwarczny w parkiem w Uniejowicach

Zespół folwarczny powstał w 1 poł. XIX wieku i został przebudowany w II poł. XIX wieku. Założenie składa się z kilkunastu budynków, które skupiał położony w południowo zachodniej części pałac, obecnie nieistniejący. Łącznie w skład folwarku wchodziło 22 budynki gospodarcze o różnej funkcji i wielkości, 5 budynków mieszkalnych, jeden budynek mieszkalno-gospodarczy i pałac. W południowej części założenia znajduje się zaniedbany park, który oddzielał zabudowania od rzeki Skory. Część mieszkalna budynków w większości obecnie nie istnieje. Część gospodarcza rozplanowana głównie w zachodniej i północnej stronie folwarku. W obecnej chwili, część budynków nadal spełnia swoją pierwotną rolę. Wjazd do folwarku znajduje się od południowego wschodu oraz od północy. Wszystkie budynki murowane. Otynkowany praktycznie wszystkie. Dachy dwuspadowe.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3414/668/L z dnia 27.12.1983 r.

Ryc. 25. Zespół folwarczny w Uniejowicach (dom nr 153); za: www.polska-org.pl

Zespoły mieszkalno-gospodarcze w Uniejowicach (zagrody nr 104, 131)

Budynek mieszkalny nr 104 wybudowany w 2 poł. XIX wieku. W konstrukcji murowanej z kamienia i cegły czerwonej, obecnie ocieplony i otynkowany. Dach dwuspadowy. Obecnie pokryty dachówką ceramiczną. Budynek trzykondygnacyjny. Wejście główne od strony wschodniej. Boczne budynki pełniły kiedyś funkcje gospodarcze, obecnie w mniejszym stopniu użytkowane. Otwory okienne prostokątne, część z łukami nadprożnymi.

Ryc. 26. Dom i budynek gospodarczy nr 104 w Uniejowicach; za: www.polska-org.pl

Zespół pałacowo-folwarczny z parkiem w Wojciechowie

Dwór w Wojciechowie został wzniesiony w 1782 roku na miejscu wcześniejszej rezydencji. W 1894 roku przeszedł renowację i został przebudowany na pałac, o czym świadczy chorągiewka na wieży z tą datą oraz inicjałami „W.F.”. Po II wojnie światowej przez krótki czas znajdował się pod opieką Armii Radzieckiej, a następnie przeszedł w zarząd PGR-u. Do 1975 roku pozostawał w stosunkowo dobrym stanie, jednak później zaczął popadać w ruinę, podobnie jak sam PGR. Obecnie jest w stanie skrajnej dewastacji – dach jest poważnie uszkodzony i grozi zawaleniem, stropy runęły, a otwory parterowe zostały zamurowane. Oficyny oraz budynki gospodarcze są wykorzystywane jedynie w niewielkim stopniu przez lokalnych rolników, jednak wiele z nich nie nadaje się już do użytku. Dawniej był to jeden z najbardziej imponujących pałaców w okolicach Złotoryi.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3413/469/L z dnia 13.05.1977 r.

Pałac wpisany do rejestru zabytków nr A/3412/542 z dnia 27.02.1959 r.

Ryc. 27. Budynek pałacu w Wojciechowie; za: www.polska-org.pl

Zespół mieszkalno gospodarczy w Brochocinie

Budynek mieszkalny nr 15 wybudowany w 2 poł. XIX wieku, na planie prostokąta. W konstrukcji murowanej z czerwonej cegły i kamienia, otynkowany. Budynek trzykondygnacyjny. Dach dwuspadowy. W poszyciu dachu świetliki. Po północnej stronie trzy osie na dwóch dolnych kondygnacjach, a na poddaszu dwie. Elewacja wschodnia wieloosiowa, obecnie niesymetryczna. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte prosto, jedynie na poddaszu zamknięte łukowo oraz oculus, z nadprożami łukowymi oraz naczółkami. Dolne okna z parapetami, na wyższych kondygnacjach listwa parapetowa.

Zespół Folwarczny z parkiem w Brochocinie (Górny)

Budynek pałacu nie istnieje.

Zespół folwarczny wpisany do rejestru zabytków nr A/2531/1-4 z dnia 16.07.2010 r.

Ryc. 28. Pałac w Brochocinie Górnym; fot. za: www.polska-org.pl

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Brochocinie (Dolny)

Pałac wzniesiony w 1773 roku dla Siegmunda Teichmanna. W jego otoczeniu znajdował się folwark oraz ogród gospodarczy, który w połowie XIX wieku przekształcono w park krajobrazowy. Elementem uzupełniającym park był niewielki staw z wyspą, na której posadzono wierzbę płaczącą. Przedłużeniem założenia parkowego była aleja dębowa, która przetrwała do dziś, choć obecnie jest słabo widoczna wśród gęsto rosnących krzewów. Pałac to murowana, piętrowa budowla wzniesiona na planie prostokąta, o układzie dwutraktowym, zwieńczona dachem dwuspadowym z naczółkami.

Ryc. 29. Pałac w Brochocinie Dolnym; za: www.polska-org.pl

PARKI I ALEJE DRZEW

Park podworski w Brochocinie (Górny)

Dawny park podworski, obecnie zniszczony i zdewastowany. Park założono w początku XIX wieku. Powierzchnia ok 2,2 ha. Wyróżniał się regularnością nasadzeń, co jest do dnia dzisiejszego dobrze widoczne zwłaszcza po zachodniej stronie, gdzie rosną dorodne dęby. Większość granicy parku była nasadzona regularnie, aby wyznaczyć granice oraz zabezpieczyć wnętrze przed warunkami zewnętrznymi. W układzie parku występowały elementy eklektyczne. W miejscu dawnego pałacu zbudowano basen pożarniczo - kąpielowy, obecnie służący jako miejsce dla bydła. Przede wszystkim w tym miejscu, nie jest widoczny układ parku. W części wyżej położonej, umiejscowiono wzgórze widokowe, obok którego dawniej znajdowała się stacja paliw. W miejscu pagórka zachodnia aleja drzew przechodziła w nasadzenia lip. Nie zachowały się ewentualne dróżki, alejki parkowe.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/2770/497/L z dnia 13.05.1977 r.

Park dworski w Brochocinie (Dolny)

Park o cechach krajobrazowych. Założony w połowie lub końcu XIX wieku. W przeszłości w część składową parku wchodziły stawy, aleje, polany widokowe otoczone lasem. Przeważają na terenie samego parku drzewa liściaste. Obecnie teren niezadbany, przeważa użytek gospodarczy. Dawniej dobrze widoczny był podział na część „górną”, tj.

drzewa parkowe np. platany oraz część „dolną”, tj. stawy z kiedyś istniejącą wysepką, na której rosła wierzba płacząca. Pomiędzy dwoma stawami biegnie droga dojazdowa do założenia pałacowego. Początkowo park miał powierzchnię ok 10 ha, obecnie pozostało z tego ok. 2 ha. Także elementy stawów skurczyły się o ok 70%. Od strony południowo zachodniej park łączył się z lasem, zaś od wschodu znajdowała się droga dojazdowa przez pola. Obecnie zatarte drogi parkowe, a cały układ parku mało czytelny głównie z powodu samosiejek. Obecnie teren parku nie jest wykorzystywany w swej pierwotnej funkcji. Brak także dawnego ogrodzenia parku.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/2771/498/L z dnia 13.05.1977 r.

Park zamkowy w Grodźcu

Założony pod koniec XIX i na początku XX wieku. Dawny park przy zamku składa się z dwóch części: drzewostanu parkowego dzielonego siecią alejek oraz drzewostanu leśnego o charakterze parkowym/krajobrazowym (na zboczu góry). Obecnie park, zwłaszcza w najbliższej okolicy zamku w znacznym stopniu zadbany, powycinane stare, chore egzemplarze. Znajdują się tam ławeczki oraz małą infrastrukturą budowlaną, tablice informacyjne, parking dla aut i rowerów. W sezonie odbywają się rekonstrukcje. Na samym dziedzińcu nieliczne drzewa oraz infrastruktura zdobnicza wykonana w drewna. Część drzew ma wiek ok 200 lat, wiadomo także ze starych rycin, że przed 1600 rokiem zbocze góry nie było porośnięte drzewami, a z czasem pojedyncze drzewa ją porastały. Powierzchnia parku przy zamku to ok 3 ha, zaś leśnej części ok 30 ha. Poszczególne części zbocz obsadzono różnymi gatunkami drzew. Od północy i zachodu grabem, nieco niżej świerkiem i bukiem, od południa grabem i lipą, niżej akacją i dębem, od wschodu lipą, grabem, dębem, jesionem, jaworem i bukiem. Obecnie część parku na zboczu uległa samosiewowi i zatarciu alei, tworząc bardziej w funkcji las niż park i tak też jest gospodarowany. Pod koniec XVII wieku na zboczu góry odbudowano kościół, który posiadał swój mur (obecnie znajdują się w nim płyty grobowe), przy którym posadzono w XIX wieku kilka drzew. Od północy i zachodu część na zboczu przechodzi w lasy, które zajmują tam znaczną powierzchnię.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/2855/507/L z dnia 13.05.1977 r.

Park w Grodźcu

Dawny park podworski związany kompozycyjnie z aleją dojazdową do pałacu. Powstał w XVIII-XIX wieku. Powierzchnia 30 ha. Podzielony na cztery części drogami. Zachowany w stopniu niedostatecznym, bez większej możliwości zauważenia dawnej kompozycji. Przez dłuższy czas użytkowany gospodarczo, obecnie pozostawiony, zdziczały i z samosiewkami. Z ryciny z połowy XVIII wieku wynika, że w tym czasie od trzech stron

pałac otaczał ogród, który był ograniczony murkiem, a od frontu ogrodzeniem z ozdobnymi słupami. Ogród podzielony na kwatery, w których znajdowały się rośliny w donicach. W południowej części miała znajdować się pergola biegnąca wokół muru. Miedzioryt z początku XIX wieku wskazuje, że w kwaterach rosły drzewka. Od 1815 zachodzą zmiany – znika ogródek, a w jego miejsce założono park o charakterze krajobrazowym. W 1893 roku nowy właściciel pałacu przemianował park i założył park w stylu angielskim. W południowej części parku staw z wyspami. Powstały miejsca do zabaw i uprawy sportu oraz palmiarnia.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/2857/515/L z dnia 13.05.1977 r.

Park w Łukaszowie

Park powstał w XIX wieku i początku XX wieku jako naturalistyczny. Oprócz takiej części w jego skład wchodził dojazd od rezydencji oraz ogród ozdobny. Droga powstała już w XIX wieku, zaś park w latach '60 tego stulecia. Ogród jest późniejszy, z początku XX wieku. Droga biegła od strony wschodniej i była obsadzona aleją, z której najstarsze drzewa mogły pochodzić nawet z początku XIX wieku. Park powstał na północ od pałacu (został rozebrany po II wojnie światowej) jako małe założenie z centralnie położoną polaną. Od zachodu rzędowo nasadzono drzewa, aby wyznaczyć granicę założenia. Między pałacem i dziedzińcem folwarcznym powstał w początkach XX wieku ogródek do którego z pałacu prowadziły schody. Prawie na osi schodów znajdowała się kulista fontanna. W południowej części ogródka znajdowała się pergola z kamiennych kolumn (obecnie zniszczone). Od wschodu i zachodu ogródek ograniczały szpalery grabów. Na prawo od ogródka wciąż istniejący staw hodowlany. Obecnie nie jest czytelny układ komunikacyjny założenia.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3042/667/L z dnia 27.12.1983 r.

Park w Uniejowicach

Park założono w 2 poł. XIX i pocz. XX wieku. Ma formę krajobrazowo naturalistyczną. Powierzchnia ok 15,5 ha. Zachowały się tylko budynki folwarczne, a pałac rozebrano. Jest on zachowany na południe od zabudowań i ściśle związany z terenami wodnymi tam się znajdującymi. Także sam park dzielono na część parkową oraz rekreacyjną. Między nimi przebiegała droga prowadząca do pól. Skarpa terenowa, która znajduje się na lewo od rozebranego pałacu ostro schodzi w dół ku rzece. Pierwotnie służyła celom rekreacyjnym. Znajdował się tam taras widokowy, który był od strony rzeki oddzielony murem oporowym. Na taras prowadziła jeszcze jedna dróżka, od północy i można było z niej przejść schodami wyżej. Park przy rzece powstał na bazie zadrzewienia naturalnie rosnącego w tej okolicy. Zachowała się aleja prowadząca ze wschodu na zachód obsadzona lipami i kasztanowcami.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3414/668/L z dnia 27.12.1983 r.

Park w Wojciechowie

Park podworski założony w 2 poł. XIX wieku. Rozciąga się na północ od ruin pałacu. Teren parku obniża się w kierunku południowym. Powierzchnia ok 2,7 ha. Park o charakterze naturalistycznym powstał w miejscu wcześniejszego zadrzewienia. Wykonano jednak prace ziemne w postaci wałów. Na południe od pałacu założono ogród ozdobny ze stawem z wysepką. Na północ od pałacu znajdowała się fontanna obwiedziona alejką, zaś cała ta część była oddzielona od podwórza żywopłotem z grabu. Obecnie park zaniedbany.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3413/496/L z dnia 13.05.1977 r.

Park przy pałacu w Zagrodnie

Mały park typu swobodnego powstał w latach 30-40 XIX wieku z uzupełnieniami w początkach XX wieku aż do czasów współczesnych. Powierzchnia założenia wynosi nieco ponad 3 ha. Ogród założono na splantowanym terenie. W połowie XIX wieku ogród i bezpośrednie otoczenie pałacu zostały urządzone na modłę parkową. W centralnej części mieściła się polana. Staw, który mieści się przed podwórzem folwarcznym wykonano w latach 20 XIX wieku i jeszcze w latach 30 nie był częścią parku. Na północ od niego i pałacu prowadziła droga, którą przekraczało się most na rzece Skorze.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3454/523/L z dnia 13.05.1977 r.

Park przy dworze w Zagrodnie

Park o regularnym układzie i równoległych alejach spacerowych rozciągnięty wzdłuż rzeki Skory powstał w połowie XIX wieku. Powierzchnia ok 3,8 ha. Prawdopodobnie już pod koniec XVIII wieku istniał tam ogród ozdobny o charakterze klasycystycznym. Istniały tam drzewa, krzewy i kwiaty. Park właściwy powstał w latach 30-60 XIX wieku i rozciągał się na północ od dworu. Był to park krajobrazowy z rozległą polaną. Od strony wschodniej park zamykały dwie aleje lipowe. Jedna jako aleja spacerowa, druga jako dojazd. W latach 20 XX wieku do budynku dworu dobudowana była altana, zbudowano koliste klomby kwiatowe.

Park wpisany do rejestru zabytków nr A/3453/490/L z dnia 29.12.1976 r.

Aleja w Grodźcu

Aleja lipowa położona osiowa powstała w latach 40 XVIII wieku, później następowały uzupełnienia. Ma ona długość ok 1,5 kilometra i powstała ok 100 metrów na północ od pałacu w Grodźcu. Przebiega wzdłuż drogi do Olszanicy i kończy się przy leśnej skarpie. Im dalej od pałacu tym odległość między dwoma rzędami alei staje się większa. Od strony pałacu jest to 13 metrów, zaś na końcu dochodzi do 50 m. Przestrzenie między

drzewami wynoszą 10-12 metrów. Obecnie wiele starszych drzew zostało wyciętych, jest także sporo luk, które zarasta zdziczałymi siewkami.

Aleja wpisana do rejestru zabytków nr A/2858/694/L z dnia 25.06.1986 r.

Aleja w Brochocinie

Aleja dębowa z połowy XIX wieku. Jest to aleja śródpolna na osi dawnego pałacu (w odległości ok 100 m od niego – początek). Znajduje się ok 670 metrów na północy wschód od drogi między Brochocinem, a Łukaszowem.

Aleja wpisana do rejestru zabytków nr A/2769/709/L z dnia 25.06.1986 r.

OBIEKTY SAKRALNE

Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Brochocinie

O istnieniu pierwszego kościoła w Brochocinie wspominają już kroniki z 1368 roku. Niestety, podobnie jak wiele innych średniowiecznych budowli, nie przetrwał on do naszych czasów. W XV wieku na jego miejscu wzniesiono nową świątynię w stylu gotyckim, którą poddano przebudowie w XVII wieku. W kolejnych stuleciach dbano o jej stan, przeprowadzając renowacje – pierwszą w 1880 roku, a kolejną na początku XX wieku. Zewnętrzna bryła kościoła nie wyróżnia się szczególnymi zdobieniami, z wyjątkiem smukłej sygnaturki. Świątynia jest jednonawowa, murowana, a jej wnętrze cechuje prostota. W latach 1980–2014 świątynia przeszła gruntowną renowację.

Wpis do rejestru: A/1427/540 z dnia 27.02.1959 r.

Ryc. 30. Kościół w Brochocinie; za: www.wikipedia.pl

Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Grodźcu

U stóp góry zamkowej stoi kościół filialny Matki Bożej Siewnej, o którym niewiele wiadomo poza wzmianką z XIII wieku. Niestety, jego kronika oraz sam budynek uległy zniszczeniu podczas wojny trzydziestoletniej. Odbudowa świątyni miała miejsce w latach 1684–1688, a w 1735 roku wymieniono dach. Stan budowli musiał jednak pozostawiać wiele do życzenia, skoro w 1826 roku konieczna była całkowita przebudowa wieży oraz gruntowna renowacja kościoła. Ostatnie prace restauracyjne przeprowadzono w latach 1959–1960. Do świątyni przylega późnobarokowa kaplica cmentarna rodziny Schellendorfów, wzniesiona na planie owalnym i datowana na 1770 rok.

Wpis do rejestru: A/1777/532 z dnia 24.08.1959 r.

Ryc. 31. Kościół w Grodźcu; za: www.wikipedia.pl

Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Modlikowicach

Kościół parafialny Matki Bożej Częstochowskiej, po raz pierwszy wzmiankowany w 1335 roku, pierwotnie wzniesiono w stylu gotyckim. W XVIII wieku przeszedł gruntowną przebudowę, a w latach 1820–1827 poddano go restauracji, która nadała mu obecny, klasycystyczny charakter. Świątynia jest murowana, jednonawowa, na planie prostokąta, z

czworoboczną wieżą umiejscowioną od frontu. We wnętrzu zachował się ołtarz z 1728 roku oraz liczne barokowe epitafia, stanowiące cenne elementy wyposażenia.

Wpis do rejestru: A/2232/560 z dnia 17.03.1959 r.

Ryc. 32. Kościół w Modlikowicach; za: www.wikipedia.pl

Kościół p.w. Serca Pana Jezusa w Olszanicy

Kościół został wybudowany w 1516 roku, następnie przebudowany w latach 1899-1900. Dawniej wokół kościoła znajdował się cmentarz. Otoczenie kościoła otoczone murem. Kościół obecnie otynkowany. Dach pokryty blachą. Jedna wieża w której wejście do kościoła. Okna wysokie, strzeliste, łukowo zamknięte.

Ryc. 33. Kościół w Olszanicy; za: www.wikipedia.pl

Wpis do rejestru: A/2256/558 z dnia 17.03.1959 r.

Kościół p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Radziechowie

Pierwotna świątynia w tym miejscu istniała już w 1400 roku. Obecny kościół wzniesiono na przełomie XV i XVI wieku, a prace restauracyjne przeprowadzono w latach 1856 i 1915. Prawdopodobnie w XIX wieku dobudowano szczyt wieży. Gotycka budowla została zaplanowana na rzucie jednonawowym, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium oraz wieżą od strony zachodniej. Prezbiterium pokryto sklepieniem krzyżowo-żebrowym, natomiast nawę kolebkowym. Wnętrze kościoła zachowało późnogotyckie portale, XVII-wieczne renesansowe nagrobki oraz dekorację sklepienia nawy w stylu okuciowym.

Wpis do rejestru: A/2185/559 z dnia 17.03.1959 r.

Ruina kościoła w Wojciechowie

We wsi istniał gotycki kościół pw. Narodzin św. Marii, wzmiankowany już w 1411 roku. Jednak od połowy XVIII wieku popadał w ruinę, a dziś nie zachowały się po nim żadne ślady. Na jego miejscu wzniesiono nową świątynię. W dawnym kościele znajdowały się dwie płyty nagrobne oraz dwa epitafia. Po rozbiórce ruin zostały one wmurowane w specjalnie przygotowaną ścianę, usytuowaną w pobliżu kaplicy cmentarnej.

Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Chrystusa Króla w Zagrodnie

Pierwszy kościół w Zagrodnie miał gotycki rodowód. Najstarsza wzmianka o tej świątyni pochodzi z 1318 roku. Podczas wojny trzydziestoletniej kościół został splądrowany i spalony. Dopiero w XVIII wieku mieszkańcy doczekali się nowego, godnego następcy – świątyni zaprojektowanej przez wybitnego architekta klasycyzmu, Carla Gottharda Langhansa. Budowę kościoła w latach 1789–1792 zrealizował budowniczy Mochrenberg z Legnicy. W drugiej połowie XIX wieku budynek został odrestaurowany, a kolejny remont przeprowadzono w 1976 roku. Okazała klasycystyczna świątynia wyróżnia się mansardowym dachem, natomiast jej centralna część jest zwieńczona płaską kopułą. Od wschodu do kościoła przylega wysoka, kwadratowa wieża zakończona kopulastym hełmem. Kościół jest murowany, jednonawowy i wzniesiony na planie greckiego krzyża o równych ramionach. Jego centralnie ukształtowaną nawę otaczają trzy kondygnacje empor, a prezbiterium ma charakterystyczny podkowiasty kształt.

Wpis do rejestru: A/1051 z dnia 27.03.2008 r.

Ryc. 34. Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Chrystusa Króla w Zagrodnie; za: www.wikipedia.pl

CMENTARZE I KAPLICE GROBOWE

Cmentarz parafialny w Modlikowicach

Najstarszy nagrobek na cmentarzu pochodzi z 1681 roku, choć sam cmentarz założono jeszcze w XIII wieku. Obecnie jako rzymokatolicki, choć wcześniej także ewangelicki. Znajduje się w centrum wioski, na płaskim terenie. Cmentarz ogrodzony i znajduje się w jego obrębie. Obecnie tylko część tuż przy kościele nie jest użytkowana. Ta część bez zachowanej, widocznej formy, zaś młodsze groby regularnie rozlokowane, groby na osi głównie północ-

południe. Wydzielone są dwie aleje z czterema kwaterami. Między nimi duża ilość wysokich drzew liściastych. Niedaleko wejścia przez bramkę do kościoła, na użytkowanej części cmentarza, tuż przy ogrodzeniu znajduje się mauzoleum rodziny Tippolt.

Wpis do rejestru: A/2233/924/L z dnia 16.02.1990 r.

Cmentarz przykościelny w Wojciechowie

Założony w XV wieku jako katolicki, od XVI w. był ewangelicki. Data najstarszego nagrobka to 1577 rok. Nagrobki już mało czytelne znajdują się głównie na zachód i wschód od kościoła. Znajdują się tam dwa mauzolea, nieznanymi rodzin.

Wpis do rejestru: A/2534/925/L z dnia 16.02.1990 r.

Cmentarz przykościelny w Olszanicy

Cmentarz założono w XIV wieku jako katolicki, od wieku XVI był ewangelicki. Z roku 1674 pochodzi najstarszy nagrobek. Są także nagrobki osadzone w murach kościoła. Obecnie cmentarz użytkowany jako katolicki, starsze pochówki zostały przeniesione na cmentarz wiejski. Pochówki na osi wschód-zachód, wszystkie w granicach muru kościelnego.

Wpis do rejestru: A/2257/939/L z dnia 16.02.1990 r.

Cmentarz przykościelny w Brochocinie

Założony w XIV wieku, od XVI wieku jako ewangelicki. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1726 roku. Obecnie nagrobki w większości nieczytelne, rozrzucone po terenie cmentarza, w granicach wyznaczonych przez mur. Na terenie cmentarza, na zachód od kościoła mauzoleum.

Wpis do rejestru: A/1428/926/L z dnia 16.02.1990 r.

Cmentarz przykościelny w Zagrodnie

Założony w XIV wieku, od XVI wieku jako ewangelicki. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1581 roku. Obecnie nagrobki w większości czytelne tylko współczesne, w granicach wyznaczonych przez mur, w układzie rzędownym. Nagrobki dawne przy murach. Na terenie cmentarza, na północny zachód od kościoła mauzoleum-kaplica rodziny Reibnitzów.

Wpis do rejestru cmentarza: A/2547/927/L z dnia 16.02.1990 r.

Wpis do rejestru kaplicy: A/2546/1932 z dnia 08.06.1967 r.

ZABYTKI TECHNIKI

Wiatrak typu holenderskiego w Radziechowie

Wiatrak to młyn wietrzny – najstarszy silnik wiatrowy, który przekształcał energię wiatru w energię kinetyczną ruchu obrotowego. Wśród różnych typów wiatraków wyróżnia się wiatrak holenderski, który w przeciwieństwie do koźlaków i paltraków miał nieruchomy

korpus. Historia wiatraka w Radziechowie jest dość niezwykła. Początkowo pełnił on funkcję pieca do wypalania wapna, co potwierdzają mapy niemieckiego kartografa Friedricha von Wrede z połowy XVIII wieku. Jednak kilka dekad później, gdy zasoby wapienia się wyczerpały, nieużywany wapiennik został przebudowany na wiatrak. Stał się on dumą wsi, zaopatrując w mąkę całą okolicę. W okresie swojej największej świetności mógł mieć nawet tonę zboża dziennie. Oprócz funkcji młyna pełnił również rolę mieszkania dla wiatracznika, który jednocześnie zajmował się mieleniem zboża.

Wpis do rejestru: A/3291/488 z dnia 28.12.1976 r.

Stacja trafo w Grodźcu

Obiekt powstał ok 1930 roku. Znajduje się w zespole folwarcznym, w jego zachodniej części. Obecnie nie pełni swojej funkcji.

Wpis do rejestru: 140/A/02/1 z dnia 31.10.2002 r.

System Murów Obronnych i Bramy na zamku w Grodźcu

Zamek był otoczony wysokimi kamiennymi murami obronnymi, które dodatkowo wzmocniał wewnętrzny mur oddzielający zamek górny. Baszty, wzniesione na planie koła, wystawały poza koronę murów i były zwieńczone krenelażem z półokrągłymi zębami oraz smukłymi, stożkowymi dachami. Do dziś w całości zachowały się jedynie niektóre zrekonstruowane baszty zamku górnego, inne przetrwały częściowo lub uległy zawaleniu. W zachodnim załamaniu muru podzamcza znajdowała się brama z drewnianą wartownią na górnej kondygnacji. W miejscu połączenia murów podzamcza z murami zamku górnego wzniesiono dwie kaponiery na planie podkowy. Główne wejście do zamku górnego znajdowało się od południa. Na terenie zamku znajdowały się również inne bramy: w pobliżu starej wieży umieszczono pełnołukową bramę gospodarczą, natomiast w północno-wschodnim fragmencie murów istniało niewielkie ukryte przejście. System obronny zamku uzupełniała sucha fosa otoczona wałem ziemnym, które razem z murami tworzyły solidną linię obronną.

Wpis do rejestru: A/3515/279 z dnia 11.05.1951 r.

DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Zgodnie z artykułem 2 „Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego” UNESCO, przyjętej w październiku 2003 roku w Paryżu, dziedzictwo niematerialne obejmuje praktyki, przekazy, wiedzę i umiejętności, a także związane z nimi przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy oraz, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część swojego dziedzictwa kulturowego. Jest ono przekazywane z pokolenia na

pokolenie, podlega ciągłemu odtwarzaniu w relacji z otoczeniem, naturą i historią, wzmacniając poczucie tożsamości i ciągłości. W ten sposób przyczynia się do ochrony różnorodności kulturowej i rozwijania ludzkiej kreatywności.

Do niematerialnego dziedzictwa kulturowego zalicza się:

- **Tradycje i przekazy ustne**, w tym język jako ich nośnik: bajki, legendy, przysłowia, zagadki, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, modlitwy, śpiewy, lamenty pogrzebowe, zawołania i zaklęcia.
- **Sztuki widowiskowe**, obejmujące różne formy ekspresji artystycznej.
- **Zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne**, w tym doroczne i sytuacyjne rytuały, obrzędy rodzinne (chrzciny, wesela, pogrzeby), ceremoniał lokalne, pielgrzymki, odpusty, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania oraz tradycje nawiązywania relacji międzyludzkich.
- **Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym**, przekazywane z pokolenia na pokolenie.
- **Wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata**, takie jak tradycyjne metody leczenia, ludowe zamawiania medyczne, meteorologia ludowa oraz wiedza o wszechświecie.

W Gminie Zagrodno opieka nad niematerialnym dziedzictwem kulturowym przejawia się poprzez:

- Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Zagrodnie, która posiada cztery filie w Brochocinie (nr 34), Olszanicy (nr 78C), Radziechowie (nr 80) i Uniejowicach (nr 109A),
- Świetlice wiejskie zlokalizowane w Zagrodnie (Osiedle nr 187 i nr 165), Olszanicy (nr 78), Brochocinie (nr 26A), Grodźcu (nr 99A), Uniejowicach (nr 109A), Radziechowie (nr 52), Jadwisinie (nr 19), Modlikowicach (nr 49) i Łukaszowie (nr 13A)

Misją biblioteki jest rozpoznawanie, rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych, informacyjnych, edukacyjnych i samokształcenia społeczeństwa lokalnego, upowszechnianie kultury i czytelnictwa. Ważne jest dla nas zapewnienie bezpłatnego, otwartego i równego dostępu do informacji wszystkim mieszkańcom gminy Zagrodno.⁴

- promowanie kultury ludowej poprzez wspieranie działających na obszarze gminy zespołów folklorystycznych *Swojacy z Zagrodna*, *Macierzanka z Wojciechowa*
- Gminny Przegląd Zespołów Kolędniczych - „Z Kolędą po Kresach”
- promowanie na stronach internetowych Urzędu Gminy, w mediach społecznościowych, np. na Facebooku

⁴ Za: <https://zagrodno.naszabiblioteka.com/o-instytucji>

- działalność KGW w Modlikowicach, Zagrodnie Osiedlu oraz Wojciechowie; dożynki gminne
- Bieg z Widokiem na Wulkan organizowany przez Stowarzyszenie Pozytywnie Nakręcenie z Uniejowic oraz Fundację Adelin w Zagrodnie
- Gmina Zagrodno wspólnie z Miastem Złotoryja, Gminą Złotoryja oraz Miastem i Gminą Świerzaw współorganizowała akcję “Zwiedzaj Kraję Wygasłych Wulkanów bezpłatnym GEOBUSEM”
- Gmina Zagrodno zorganizowała konkurs fotograficzny "Niezwykłe miejsca w Gminie Zagrodno”

Gmina Zagrodno wydaje kalendarz gminny, w którym znajdują się ilustracje inspirowane lokalnymi legendami i wydarzeniami historycznymi. Wśród przedstawionych opowieści znalazła się legenda o Czarnym Krzysztofie, historia Williego Peuckerta, dzieje pałacu w Zagrodnie, wspomnienie o oddziałach Lisowczyków oraz wiele innych fascynujących narracji.

Istotnym elementem niematerialnego dziedzictwa kulturowego są również wydarzenia, jakie odbywają się na Zamku Grodziec. Są to m.in. Majówka Rycerka, Noc Świętojańska, Święto Wina i Miodu oraz Oblężenie Grodzca A.D. 1633 – rekonstrukcja.

5.2.3.2. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome są wpisane zgodnie z Rejestrem Zabytków będących w dyspozycji WUOZ we Wrocławiu i UGZ nie posiada ich wykazu. Wójt nie prowadzi ewidencji zabytków ruchomych, informacje na temat obiektów ruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków z terenu Gminy Zagrodno znajdują się w zasobach Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.2.3.3. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwieniami kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

Na terenie gminy Zagrodno zlokalizowane są stanowiska w ilości 246 i znajdują się w wojewódzkiej ewidencji oraz są chronione planami miejscowymi, są to strefy „OW” ochrony archeologicznej.

5.2.3.4. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na obszarze gminy działa 1 placówka o charakterze muzealnym: Muzeum Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego w Uniejowicach. To placówka muzealna w rękach prywatnych. We wnętrzu budynku mieszkalnego zorganizowana jest wystawa dawnych historycznych zdjęć, pagonów itd., zaś na zewnątrz ustawiono w różnej konfiguracji kilkanaście rzeźb.

5.2.3.5. Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe „oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla

różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności”.⁵ Działania związane z ochroną dziedzictwa niematerialnego realizowane są w związku z ratyfikacją w 2011 roku przez Polskę Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. Konwencja ta nakłada obowiązek inwentaryzacji przejawów tego dziedzictwa znajdujących się na ich terytoriach zgodnie z zaleceniami i standardami Konwencji. Działania w tym obszarze monitoruje Narodowy Instytut Dziedzictwa, który prowadzi portal „Niematerialne”, a jego istotnym elementem jest Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Na liście tej nie znajdują się obecnie żadne zwyczaje kultywowane na terenie gminy Zagrodno.

Ochrona dziedzictwa niematerialnego może służyć wzmocnieniu poczucia tożsamości mieszkańców gminy. Istotne są w tym kontekście wszystkie przejawy wiejskiego dziedzictwa niematerialnego, związanego z kultem religijnym i tradycjami - święta doroczne (w tym i odpusty), rodzinne (np. śluby, wesela, zwyczaje pierwszokomunijne itp.); religijne, patriotyczne i związane z nimi działania, a także widowiska w przestrzeni poszczególnych miejscowości: np. pochody, procesje, manifestacje patriotyczne, artystyczne, związane ze świętami religijnymi (np. na Boże Ciało), miejskimi, narodowymi (np. 3 Maja) oraz z upamiętnianiem zdarzeń i postaci ważnych dla mieszkańców.

Wciąż aktualna w gminie Zagrodno pozostaje problematyka braku danych na temat tradycyjnego rzemiosła: umiejętności wyrobu przedmiotów i przekaz tych umiejętności następnym pokoleniom; wiedzy o tradycyjnych rzemiosłach i rzemieślnikach jako elementu tożsamości gminy i ich roli kulturowej. Działania w tym obszarze powinny dotyczyć nie tylko zachowania pamięci o nich, ale także dbałości o obecność w przestrzeni poszczególnych miejscowości i świadomości mieszkańców. Ważne jest również dbanie o firmy rodzinne zakorzenione w tradycji (np. gastronomiczne, handel, rolnictwo, łowiectwo, transport itp.).

Działania dotyczące dziedzictwa niematerialnego mogą być realizowane w następujący sposób:

- 1) rozpoznanie, z jakimi zjawiskami tego dziedzictwa identyfikują się mieszkańcy, jak waloryzują dany element tożsamości kulturowej, społecznej, religijnej, historycznej itd.;
- 2) wzmocnianie związku mieszkańców z niematerialnym wymiarem dziedzictwa miasta poprzez działania dokumentacyjne, edukacyjne i promocyjne.

⁵ Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego, <http://niematerialne.nid.pl>

3) utworzenie funduszu dedykowanego ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przeznaczonego na edukację, identyfikację, promocję dziedzictwa niematerialnego i jego ochrony w myśl Konwencji UNECSO z 2003 roku.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony zabytków w Polsce są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1 a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Obejmowanie ochroną prawną obiektów zabytkowych poprzez wpis do rejestru zabytków reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przy czym zgodnie z art. 140 oraz 142 w/w ustawy zachowują swoją ważność decyzje wydane na mocy przepisów obowiązujących przed 2003 rokiem, to jest rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami oraz ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i muzeach. Procedurę w sprawie wpisu do rejestru zabytków, jak każdą inną sferę działania WUOZ, określają przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, bądź użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W przypadku współwłasności jako załącznik do wniosku wymagana jest pisemna zgoda wszystkich właścicieli wyrażona w przedmiotowej sprawie, decyduje to uznaniu jego skuteczności. Na podstawie art. 9 ust 2 ustawy do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru. Wpisu otoczenia (nie będącego używając obrazowego określenia - zabytkiem samym w sobie) dokonuje się w celu umożliwienia skutecznej ochrony wartości widokowych zabytkowych obiektów oraz ich ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgody właściciela wymaga wpisanie do rejestru zabytku ruchomego (art. 10 ust. 1). Jednakże, w myśl art. 10 ust. 2 ustawy wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Wpisanie do rejestru podlega zaskarżeniu w przypadku braku zgody właściciela.

Prawo do zgłaszania wniosku o wpis do rejestru zabytków mają także organizacje społeczne zajmujące się statutowo ochroną dziedzictwa i środowiska kulturowego. Jedynie w przypadku uznania wniosku za uzasadniony organ administracji publicznej wszczyna postępowanie z urzędu (art. 31 KPA).

W postępowaniu stroną jest każdy (osoba fizyczna i prawna), czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek (art. 28 KPA). Jako dowód w postępowaniu należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz w odniesieniu do zabytków przede wszystkim - oględziny (art. 75 KPA). W przypadku braku wniesienia odwołania od decyzji (a zatem na podstawie ostatecznej i wykonalnej decyzji) dokonywany jest wpis do księgi rejestru zabytków. Rejestr prowadzony jest w formie odrębnych ksiąg, oznaczonych literami: A - dla zabytków nieruchomych, B - dla zabytków ruchomych, C - dla zabytków archeologicznych (ten ostatni dopiero od 2000 r.). Wpis do rejestru zabytków jest trwałą zmianą w charakterze nieruchomości, rodzącą określone prawa i obowiązki (por. art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), z tego też względu powinien on być ujawniany również w katastrze nieruchomości oraz w księdze wieczystej. Czynność ta dokonywana jest na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków (zgodnie z art. 9 ust. 4 i 5 ustawy).

Artykuł 6 ust 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa co może być przedmiotem ochrony, ale nie zawiera katalogu obiektów, które mogą być wpisane do rejestru zabytków. Jest to wyliczenie przykładowe, a zawarte w tym artykule stwierdzenie w szczególności wskazuje wyraźnie na możliwość rozszerzającej interpretacji. Oznacza to, że przedmiotem wpisu może być każdy obiekt, istniejący w jakiegokolwiek formie fizycznie postrzegalnej. Nie można więc wpisać rzeczy, których istnienie jest przypuszczalne lub prawdopodobne, ale nie udowodnione, uwaga ta ma zasadnicze znaczenie dla postępowania w sprawie wpisu obiektów archeologicznych tzw. warstw kulturowych przed ich ujawnieniem w drodze wykopalisk. W myśl ust 2 w/w art. obowiązującej ustawy do rejestru zabytków

ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nawy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Definicję legalną zabytku zawiera art. 3 pkt. 1 ustawy. Mówi ona, iż zabytek to ruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Powyżej cytowana definicja zawiera nieostre pojęcie wartości. Na rozumienie, iż musi to być wartość szczególna (ponadprzeciętna) wskazuje konieczność przedłożenia interesu społecznego nad - prawnie równorzędny - interes strony. Ustawa nie normuje również w sposób wystarczający pojęcia minionej epoki, którą potocznie wydaje się być wszystko co wydarzyło się przed naszym urodzeniem, a ściślej urodzeniem najstarszego żyjącego człowieka. Pomocna w tym przypadku jest definicja encyklopedyczna epoki mówiąca, iż terminem tym określa się okres obejmujący pewne stadium procesu dziejowego, związany z panowaniem określonych stosunków politycznych, gospodarczych, społecznych lub kulturalnych (Encyklopedia Powszechna, 1995). Zatem obecnie mamy możliwość uznania za zabytek obiekty powstałe do okresu socrealizmu włącznie. W odniesieniu do zabytków ruchomych, komentując art. 51 ustawy (ustalający potencjalnie rejestrowy wiek dla zabytku na nie mniej niż 50 lat dla obiektu techniki, a ściślej środka transportu i 50 - 150 lat dla pozostałych zabytków ruchomych) stwierdzić należy, iż w zasadzie nie dokonuje on przesunięcia granicy czasowej, stanowi jedynie w przypadku zaistnienia ściśle określonych okoliczności wymienionych w kolejnych punktach przepisu o braku konieczności uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę dla niektórych obiektów zabytkowych lub posiadających cechy zabytku, a także nie zabytkowych lecz będących dobrami kultury współczesnej.

Na terenie gminy Zagrodno znajduje się 49 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego. Dwa z nich nie istnieją (ruina kościoła w Wojciechowie, pałac w Brochocinie), jednak pozostają ujęte w gminnej ewidencji zabytków do czasu wykreślenia go z rejestru decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W przewadze, tą formą ochrony objęte są świątynie oraz elementy podworskie.

Drugą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest uznanie za pomnik historii. Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury i narodu polskiego. Uznanie za pomnik historii ustanawiane jest przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Treść rozporządzenia powinna zawierać omówienie szczególnych cech zabytku

świadczących o jego najwyższej wartości, określać jego granice oraz zawierać mapę z lokalizacją i otoczeniem.

Pomniki historii ustanawiane są w Polsce od 1994 r. Do dzisiaj status ten otrzymało 129 obiektów zabytkowych. Lista ta powiększana jest sukcesywnie z roku na rok. Za pomnik historii mogą zostać uznane różne kategorie obiektów zabytkowych takie jak obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Żaden z obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy Zagrodno nie został dotąd uznany za pomnik historii.

Trzecią formą ochrony prawnej zabytków w Polsce jest ustanowienie parku kulturowego. Zgodnie z brzmieniem przepisu artykułu 3 pkt. 14 i 16 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Powszechnie wiadomym jest, że wszelkie dzieła człowieka „dzieją się” na tle uwarunkowań przyrodniczych, bądź wyraźnie widocznych w przypadku krajobrazu otwartego czy wiejskiego – poza miastami i osadami, bądź występujących jako „elementy” w przypadku krajobrazu miasteczek czy miast. Ta zależność tworzy integralną strukturę przestrzenną, na którą składają się: płaszczyzny (las, łąki, grunty orne, zbiorniki wodne), ciągi (rzeki, strumienie, drogi, granice), i punkty (obiekty kulturowe i przyrodnicze). Stąd też park kulturowy jest formą ochrony obejmującą określony obszar krajobrazu kulturowego oraz wyróżniające się krajobrazowo tereny z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Park kulturowy jest powoływany przez radę gminy / miasta po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Parki obejmujące obszary kilku gmin mogą być ustanawiane wspólnie przez gminy bądź związek gmin. W uchwale powołującej park kulturowy zawiera się nazwę parku, sposób ochrony dziedzictwa kulturowego oraz opisuje zakazy i ograniczenia związane z prowadzeniem robót budowlanych, różnego rodzaju działalnością, w tym rolniczą i przemysłową, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych oraz umieszczania znaków niezwiązanych bezpośrednio z samym parkiem. Na terenie gminy Zagrodno nie ustanowiono jak dotąd parku kulturowego.

Czwartą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na

realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do jej zadań własnych (art. 3 ust. 1. ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Realizacji tego zadania służą: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W myśl tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się między innymi, „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków”, a opracowywanie projektów (...) studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest projektowaniem zagospodarowania przestrzennego, w rozumieniu art. 2 ust. 3 oraz art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów.

Organy ochrony zabytków mają obowiązek wydania, ustawowo wymaganych, wniosków konserwatorskich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Celem opracowania i wydania tych wniosków jest umożliwienie samorządom gminnym realizacji obowiązku wprowadzenia do opracowań planistycznych zasad ochrony wartości zabytkowych obiektów i obszarów w zakresie wymaganym dla właściwej ochrony i opieki nad zabytkami na obszarze objętym granicami opracowania. Równocześnie dla organu sporządzającego plan, na który ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w art. 7 ust. 1 pkt 9 nakłada obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego, zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami stanowią istotny obszar działania, a zapisy dotyczące ich rozstrzygnięcia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego posiadają rangę prawa miejscowego. Jest to szczególnie istotne ze względu na to, że dziedzictwo kulturowe i zabytki są nie tylko materialnymi i niematerialnymi śladami przeszłości, lecz także cennymi elementami krajobrazu kulturowego, przyczyniającymi się do kształtowania atrakcyjnego, jedyne w swoim rodzaju, przyjaznego otoczenia człowieka, zachowania tożsamości lokalnej i więzi społecznych.

Ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obejmuje lokalne formy architektury, reprezentowane przez obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, kompozycje przestrzenne o walorach zabytkowych wyznaczaną w ustanowionych w planie strefy ochrony konserwatorskiej, w tym obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych, wykluczonych z lokalizacji inwestycji, które mogą mieć

negatywny wpływ na krajobraz. Wyznaczone w planie strefy ochrony konserwatorskiej powinny obejmować przede wszystkim ochronę historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego, zespołu budowlanego, ekspozycji zabytku lub historycznej panoramy, krajobraz kulturowego, stanowiska archeologicznego i otoczenia zabytku.

Gmina Zagrodno posiada opracowane studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz 20 obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (2 z nich częściowo unieważnione). We wszystkich tych dokumentach zawarte zostały odpowiednie zapisy dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Na terenie gminy Zagrodno znajduje się 49 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego. Jeden z nich nie istnieje (kościół w Wojciechowie) (Aneks 1). Są to tym samym najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gmina Zagrodno posiada Gminną Ewidencję Zabytków, jest ona podstawą do sporządzania programu opieki nad zabytkami przez gminę oraz do ustalania zapisów formy ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta gminy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obecnie w gminnej ewidencji zabytków jest ujętych 409 obiektów. W ramach weryfikacji terenowej, która powinna nastąpić w najbliższym czasie należy wskazać obiekty nieistniejące czy przebudowane do wyłączenia z ewidencji, po uzgodnieniu z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Obecnie włączenie obiektów do GEZ wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków co do zasadności ujęcia tego zabytku w GEZ, określenia najpilniejszych postulatów konserwatorskich, a także wymaga zawiadomienia właściciela zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków. Zawiadamianie właścicieli zabytków o zamiarze włączenia do GEZ, o sporządzeniu nowej

karty adresowej albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z GEZ wynika ze zmiany Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 roku, zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019 r., poz. 1886). Do powyższych zawiadomień o włączeniu karty do GEZ lub o wykonaniu nowej, dołącza się odpowiednią kartę ewidencyjną.

Biorąc pod uwagę istniejące rozbieżności w wykazach a także systematyczny ruch budowlany, który powoduje zmiany w zasobach zabytkowych (rozbiórki, przebudowy i modernizacje), należy prowadzić stałą weryfikację i aktualizację ewidencji gminnej, zarówno polegającej na uzupełnianiu jej o kolejne budynki, obiekty czy obszary oraz na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych w wyniku której obiekty utraciły wartości zabytkowe (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, zniszczenie wystroju elewacji itp.).

Należy przy tym podkreślić, że zmiany w gminnej ewidencji zabytków nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ochrona obiektów ujętych w ewidencji zabytków oraz wskazanych w MPZP polega przede wszystkim na dbałości o formę architektoniczną obiektu (gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj oraz kolor pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, kolorystyka, forma stolarki okiennej i drzwiowej). Stan techniczny zabytków włączonych do GEZ jest zróżnicowany, wynika ze sposobu użytkowania obiektu lub jego braku, ale także jest obrazem wiedzy jaką właściciele i użytkownicy mają w zakresie ochrony zabytków. Niestety, bardzo częsty jest brak jakiegokolwiek wiedzy o wartościach zabytkowych budynków oraz o zasadach prowadzenia robót budowlanych, uwzględniających walory historyczne budynków, co przekłada się na stałe zmniejszanie zasobu zabytkowego. Stąd konieczne jest propagowanie wśród mieszkańców zabytkowych budynków wiedzy o wartości obiektów, ich detalu architektonicznym, o zasadach prowadzenia prac w obiektach zabytkowych np. poprzez odpowiednie broszurowe opracowania, konkursy na poprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie, artykuły w prasie lokalnej, informacje na stronie internetowej. Uzupełnieniem działalności popularyzującej i edukującej jest system wsparcia finansowego w ramach udzielanych dotacji przez Urząd Gminy w Zagrodnie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych w zabytkach. Możliwość dotowania

prac przez samorządy umożliwiła nowelizacja ustawy o ochronie zabytków z 2017 roku i jest ona systematycznie realizowana. Także obiekty włączone do ewidencji, a nie wpisane do rejestru mogą uzyskać dotację na prace przy zabytkach.

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (stan na 2013 r.) stanowi załącznik Nr 2 (zabytki nieruchome) i 3 (stanowiska archeologiczne).

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Gmina Zagrodno jest miejscem o wyjątkowym dziedzictwie kulturowym. Istotę zabytkowości stanowi przede wszystkim Zamek Grodziec, jednakże inne elementy zabytków rejestrowych gminy są ważne i należy przyczyniać się do tego, by dokładać ich atrakcyjność do zalet gminy. Ten teren odnosi się bezpośrednio do wizerunku gminy Zagrodno jako wyjątkowego w skali kraju miejsca zamieszkania. Tworzy wyjątkową całość, której siła wynika z synergii zachodzącej pomiędzy jej różnymi elementami.

Podsumowaniem analizy dziedzictwa kulturowego gminy są charakterystyczne obiekty dla tego obszaru. Gmina Zagrodno prowadzi systematycznie wielopłaszczyznowe działania poprawy stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz wspiera poprawę stanu ich zachowania, m.in. poprzez plany finansowe na poszczególne lata, w których wyszczególnia się kwoty przeznaczone na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. W roku 2023 przeznaczono na ten cel 157.778 zł.

5.6. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W założeniach ustawodawcy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny odgrywać główną rolę w procesie kształtowania ładu przestrzennego i być efektywną formą ochrony zabytków. Utrudnieniem dla realizacji tego celu jest między innymi żmudny i czasochłonny proces powstawania i uzgadniania planu, szczególnie w skomplikowanym obszarze urbanistycznym o wielowiekowej historii, nawarstwieniach i licznych problemach oraz sprzecznych potrzebach różnych grup interesariuszy.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza szans i zagrożeń (SWOT)

Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze gminy Zagrodno podsumowane zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń w tej dziedzinie. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych opisujących stan obecny analizowanego obszaru. Składa się z opisu jego czterech elementów: mocnych i słabych stron – czyli pozytywnych i negatywnych warunków wewnętrznych oraz szans i zagrożeń – czyli pozytywnych i negatywnych uwarunkowań zewnętrznych. Prezentowana analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie opieki nad zabytkami gminy

Tabela nr 2. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY ZAGRODNO	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie geograficzne, walory przyrodnicze i krajobrazowe – na obszarze Przedgórze Sudeckiego, południowa część na Pogórzu Kaczawskim, w północnej części Nizina Śląska • Obfitość dziedzictwa kulturowego oraz jego dobry stan zachowania • Produkt turystyczny Zamek Grodziec • Działalność na rzecz kultury i popularyzacji	• Niewystarczające środki budżetowe gminy na opiekę nad zabytkami • Coraz gorszy stan techniczny i zachowania niektórych obiektów zabytkowych • Brak aktualnej Gminnej Ewidencji Zabytków • Kondycja infrastruktury drogowej • Niedostateczne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków

dziedzictwa kulturowego gminy, organizacji pozarządowych, Gminnej Biblioteki • Aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego • Rosnące zapotrzebowanie na tradycyjne lokalne produkty żywnościowe • Kooperacja z okolicznymi jednostkami samorządowymi na rzecz rozwoju region	• Ograniczona infrastruktura turystyczna, noclegowa i gastronomiczna • Niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami • Niedostateczna promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rozwój ruchu turystycznego w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe Gminy, w tym dziedzictwa kulturowego • Popularyzacja atutów Gminy na szczeblu wojewódzkim, krajowym i międzynarodowym poprzez organizację wydarzeń kulturalnych inspirowanych lokalnym dziedzictwem kulturowym	• Koszty rewitalizacji i ochrony zabytków przekraczające możliwości gminy • Niedobór infrastruktury turystycznej lub jej niewystarczająca modernizacja • Brak środków finansowych na promocję walorów turystycznych gminy oraz elementów dziedzictwa kulturowego • Nieodpowiednia renowacja zabytków • Niepozyskanie funduszy krajowych oraz europejskich dla opieki nad zabytkami i rozwoju regionu

7. Założenia programowe

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy Zagrodno wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby teren gminy był miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie problemów ochrony zabytków w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi na terenie gminy;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

Strategicznym celem Programu Opieki jest: OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY, KTÓRA WPŁYWA NA KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI MIESZKAŃCÓW, WZMACNIANIE PRESTIŻU GMINY ORAZ PROMOCJĘ TURYSTYCZNĄ.

7.1. Priorytety

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno. Są to:

•Priorytet I

REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

•Priorytet II

OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

•PRIORYTET III

BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI

7.2. Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania. Zgodnie z przytoczonymi wyżej przepisami ustawowymi ochrona zabytków należy do zadań własnych gminy. Wiążące dla gminy są ustalenia w zakresie ochrony środowiska kulturowego wynikające z prawa lokalnego – m.in. strategii rozwoju oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Ustalone poniżej priorytety, cele strategiczne i wynikające z nich cele operacyjne oraz kierunki działania wyznaczają politykę gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2025-2028.

Tabela 3. Priorytet I i główne kierunki działań Programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno

<i>Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego</i>	
Kierunki działań	Zadania
Poprawa stanu zachowania zabytków i stałe działania na rzecz ich utrzymania	- roboty budowlane i prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych w ramach projektów rewitalizacyjnych, - prowadzenie bieżących prac porządkowych i rewaloryzacyjnych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach, cmentarzach, terenach pocmentarnych, alejach w ramach

	wolontariatu, • dofinansowanie prac przy obiektach niebędących własnością Gminy na podstawie uchwały w sprawie przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność obszarów zabytkowych na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	• opracowanie założeń do Gminnego Programu Rewitalizacji, • zagospodarowywanie terenów zielonych, remonty układów komunikacyjnych, budowa i utrzymanie obiektów małej architektury na obszarach zabytkowych

Tabela 4. Priorytet II i główne kierunki działań Programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno

<i>Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego</i>	
Kierunki działań	Zadania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	• udział w przygotowaniu i realizacji krajowych oraz międzynarodowych projektów badawczych i rozwojowych związanych z kształtowaniem krajobrazu kulturowego i ochrony zabytków.

Tabela 5. Priorytet III i główne kierunki działań Programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno

<i>Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości</i>	
Kierunki działań	Zadania
Edukacja i popularyzacja wiedzy oraz szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta	• Aktualizacja mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych, systematycznie uaktualnianą, na podstawie informacji własnych oraz uzyskiwanych od WKZ • Stałe prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, z zastosowaniem komputerowej bazy danych
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	• prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, • wykonywanie dokumentacji zabytków (studia historyczno-ruralistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne)
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	• utrzymanie istniejących i tworzenie nowych szlaków turystycznych zawierających elementy dziedzictwa kulturowego gminy oraz ich popularyzacja.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Realizacja założeń programowych, określonych w rozdziale siódmym, powinna być prowadzona przy pomocy następującego instrumentarium:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych, m.in.: uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wdrożenie uchwały krajobrazowej, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, itp.;

- instrumenty finansowe – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością gminy, dla właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków oraz włączonych do gminnej ewidencji zabytków;
- instrumenty koordynacji - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnej strategii i innych dokumentach, współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi, z powiatem i samorządem województwa, z instytucjami kultury, organizacjami wyznaniowymi oraz bezpośrednio z właścicielami zabytków;
- instrumenty społeczne m.in. system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi systemy szkoleń dla właścicieli obiektów zabytkowych, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, opracowanie ewidencji dotyczącej stanowisk archeologicznych, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w skali gminy, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja *Programu opieki* wynikająca z czteroletniego okresu obowiązywania programu.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

- źródła publiczne: krajowe:

- budżet państwa – m.in. środki w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa zachodniopomorskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

- źródła publiczne: zagraniczne:

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe

- źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonej na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoświatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to jednakże wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznej interwencji. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie podejmowanie przez nich w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu, będące wyrazem troski i dbałości o dziedzictwo. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Wspieranie Działań Muzealnych

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.

Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie z dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Program umożliwia też wsparcia dla zadań, które wysoką wartość merytoryczną łączą z potencjałem komercyjnym – pod warunkiem, że

wsparcie mieści się w dopuszczalnych limitach pomocy publicznej. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Kultura Ludowa i Tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe,

integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik *in situ* – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi

integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu funkcjonowania.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie zadań mających na celu wspieranie przedsięwzięć związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, przemianami ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczegółowy zakres kwalifikujących się zadań oraz limity finansowe warunkujące uzyskanie dofinansowania określa załącznik do regulaminu. Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- 2) organizacje pozarządowe;
- 3) podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- 4) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne

Groby i Cmentarze Wojenne w Kraju

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem. Realizacja ustawowych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na :

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich;
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie;
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych;
- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwaterny/cmentarza wojennego;
- dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych;
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłocznego działania;
- opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej;
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego;
- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji, i promocji;
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów;
- stosowanie, w ramach obowiązujących przepisów prawa, rozwiązań sprzyjających lepszej ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych.

10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane między innymi na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

O przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego instytucje wyznaniowe mogą się ubiegać na realizację następujących zadań:

1. konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. tj.

a) ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane zgodnie z którą ilekroć w ustawie jest mowa o remoncie należy przez to rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a niestanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym (art. 3 pkt. 8),

b) ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zgodnie z którą użyte w ww. ustawie określenia oznaczają:

- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1), - prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt 6).

c) w aktualnym ustawodawstwie brak jest legalnej definicji „obiekту sakralnego” oraz „obiekту kościelnego”, dlatego na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu Kościelnego przyjmuje się, że:

- obiekty sakralne - są te miejsca, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego (vide wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 17 czerwca 1991 r., sygn. akt II SA 391/91),

- obiekty kościelne – są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które, co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące” obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej rozumie się „położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówkę), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy.”.

Dotacje przeznaczane są, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

10.1.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Dolnośląskiego, pozostających w jego dyspozycji.

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków:

- a) wymagających wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- b) niewymagających wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja) po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;

- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
 - 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
 - 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
 - 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
 - 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
 - 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
 - 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
3. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.
4. Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
5. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

6. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest dołączyć informację na ten temat wraz z uzasadnieniem, w którym zostanie opisana wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa zabytku albo też informację o konieczności przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych oraz innych dokumentów potwierdzających konieczność niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie potraktowany, jako wniosek o udzielenie dotacji w wysokości określonej zgodnie z §1 ust.3.

7. Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 3-5.

10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na szczeblu wojewódzkim, co roku w budżecie województwa Marszałka Zachodniopomorskiego zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych. Podstawowym założeniem finansowania działań ochronnych w zakresie dziedzictwa kulturowego jest osiągnięcie celu dotyczącego zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji powinna być poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane są projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Beneficjentami w/w funduszy będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawierane przez uprawnionych beneficjentów.

10.3. Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

10.3.1. Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu (istnieje biuro terenowe w Legnicy), który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założen ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założen ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założen ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW we Wrocławiu ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym

jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 90% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

10.3.2. Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

10.3.3. Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

10.3.4. Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- **fundusze fundacji krajowych**, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);
- **fundusze europejskie**, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);
- **fundusze międzynarodowe**, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpn.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

11. Podsumowanie

Gmina Zagrodno aktywnie zarządza i sprawuje opiekę nad obiektami zabytkowymi na swoim terenie. Zadanie to realizowane jest między innymi poprzez sporządzanie dokumentu, który wytacza kierunki działania w tym obszarze, tj. Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Zagrodno.

Ważnym elementem GPOnZ jest rozwój i promocja walorów turystycznych gminy, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, bogactwa przyrody oraz regionalnej tradycji. Dokument akcentuje rolę gminy w zachowaniu unikatowych cech obiektów zabytkowych oraz lokalnej specyfiki budowlanej poprzez uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zagadnień związanych z ochroną zabytków.

Ponadto aktywność instytucji kultury jest istotnym elementem realizacji zadań edukacyjnych w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego. Oferta tych placówek jest atrakcyjna, zmieniana i uzupełniana, dzięki czemu przyciągają odbiorców, edukując i promując lokalne dziedzictwo.

GPOnZ podkreśla rolę całej społeczności lokalnej –właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych gminy, władz samorządowych oraz wszystkich mieszkańców w zachowaniu miejscowego dziedzictwa kulturowego.

12. Bibliografia

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

1. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
3. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
6. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
7. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
8. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
9. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
10. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
11. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
12. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w

sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych zagranicę niezgodnie z prawem.

13. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Zagrodnie

14. www.dane.gov

15. www.wikipedia.org

16. www.zabytek.pl

17. www.niematerialne.nid.pl

18. www.zagrodno.naszabiblioteka.com

19. www.24legnica.pl

20. www.echo24.tv

13. Spis tabel i rycin

Tabela 2. Zestawienie obowiązujących MPZP na terenie Gminy Zagrodno

Tabela nr 2. Analiza SWOT

Tabela 3. Priorytet I i główne kierunki działań Programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno

Tabela 3. Priorytet I i główne kierunki działań Programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno

Tabela 5. Priorytet III i główne kierunki działań Programu opieki nad zabytkami gminy Zagrodno

Ryc. 1. Granice gminy Zagrodno

Ryc. 2. Układ wsi Zagrodno w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 3. Układ wsi Brochocin w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 4. Wieś Grodziec w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 5. Wieś Jadwisin w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 6. Wieś Łukaszów w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 7. Wieś Modlikowice w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 8. Układ wsi Olszanica w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 9. Wieś Radziechów w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 10. Wieś Uniejowice w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 11. Wieś Wojciechów w roku 1893; za: www.oldmapsonline.org/pl

Ryc. 12. Wieś Brochocin na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 13. Wieś Grodziec na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 14. Wieś Olszanica na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 15. Wieś Uniejowice na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 16. Wieś Wojciechów na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 17. Wieś Radziechów na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 18. Wieś Zagrodno na podkładzie mapy topograficznej; za: www.zagrodno.e-mapa.net

Ryc. 19. Pałac w Grodźcu; za: www.wikipedia.org

Ryc. 20. Zespół zamkowy w Grodźcu; za: www.wikipedia.org

Ryc. 21. Rządówka w folwarku w Grodźcu; za: www.polskiezabytki.pl

- Ryc. 22. Gorzelnia w Grodźcu; za: www.polska-org.pl
- Ryc. 23. Zabudowania folwarczne w Łukaszowie; za: www.polska-org.pl
- Ryc. 24. Budynek bramny w Modlikowicach 24; za: www.polska-org.pl
- Ryc. 25. Zespół folwarczny w Uniejowicach (dom nr 153); za: www.polska-org.pl
- Ryc. 26. Dom i budynek gospodarczy nr 104 w Uniejowicach; za: www.polska-org.pl
- Ryc. 27. Budynek pałacu w Wojciechowie; za: www.polska-org.pl
- Ryc. 28. Pałac w Brochocinie Górnym; fot. za: www.polska-org.pl
- Ryc. 29. Pałac w Brochocinie Dolnym; za: www.polska-org.pl
- Ryc. 30. Kościół w Brochocinie; za: www.wikipedia.pl
- Ryc. 31. Kościół w Grodźcu; za: www.wikipedia.pl
- Ryc. 32. Kościół w Modlikowicach; za: www.wikipedia.pl
- Ryc. 33. Kościół w Olszanicy; za: www.wikipedia.pl
- Ryc. 34. Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Chrystusa Króla w Zagrodnie; za: www.wikipedia.pl

Aneks 3

Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Zagrodno

L.P.	OBSZAR AZP	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
BROCHOCIN					
1.	77-18	14	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
2.	77-18	15	4	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
3.	77-18	16	5	OSADA	PRADZIEJE
4.	77-18	17	6	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5.	77-18	26	7	ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
6.	77-18	27	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
7.	77-18	28	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8.	77-18	29	10	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9.	77-18	30	2	OSADA OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV EPOKA KAMIENIA
10.	77-18	31	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
11.	77-18	41	1	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA

12.	77-18	49	12	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XIV
GRODZIEC					
1.	78-16	1	1	GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
2.	78-16	2	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE – OKRES NOWOŻYTNI XV-XVI
3.	78-16	3	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
4.	78-16	8	4	GRODZISKO STOŻKOWATE?	ŚREDNIOWIECZE?
5.	78-17	28	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6.	78-17	29	20	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7.	78-17	30	19	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8.	78-17	31	18	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9.	78-17	32	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
10.	78-17	33	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11.	78-17	35	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
12.	78-17	57	8	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
13.	78-17	58	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
14.	78-17	59	10	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

15.	78-17	60	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16.	78-17	61	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17.	78-17	62	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
18.	78-17	63	14	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
19.	78-17	64	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20.	78-17	86	16	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
21.	78-16	9	21	NIEOKREŚLONA NIEOKREŚLONA	EPOKA BRĄZU-HALSZTAT C ŚREDNIOWIECZE/ PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
22.	78-16	10	22	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA? NEOLIT WCZESNE ŚREDNIOWIECZE NOWOŻYTNOŚĆ
23.	78-16	11	23	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE
24.	78-16	12	24	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT PRADZIEJE
25.	78-16	13	25	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE/ NOWO ŻYTNOŚĆ
26.	78-16	14	26	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT PRADZIEJE XI-XII PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE NOWOŻYTNOŚĆ
27.	78-16	15	27	PUNKT OSADNICZY	XI-XII
28.	78-16	16	28	PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT

29.	78-16	17	29	PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT
30.	78-16	18	30	WIATRAK	XVIII
31.	78-16	19	31	OSADA	PRADZIEJE
32.	78-16	20	32	ZNALEZISKO LUŻNE	XVIII-XIX
33.	78-17	88	33	GRODZISKO SZUBIENICA	NIEOKREŚLONA NIEOKREŚLONA
34.	78-16	21	34	PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT
35.	78-16	22	35	DWÓR	RENESANS
JADWISIN					
1.	76-18	41	1	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
2.	76-17	31	1	ŚLAD OSADNICTWA OSADA	EPOKA KAMIENIA NOWOŻYTNOŚĆ/XVI-XVIII w.
3.	76-17	32	2	OSADA OSADA	PRADZIEJE PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE/NOWOŻYTNOŚĆ
4.	76-17	33	3	CEGIELNIA, GLINIANKA	1 POŁ. XVIII
5.	76-17	34	4	WAŁY	NIEOKREŚLONA
6.	76-17	35	5	MŁYN	XIV
7.	77-17	96	6	GOSPODARSTWO	XVIII
ŁUKASZÓW					

1.	78-18	37	1	ŚLAD OSADNICTWA OSADA	OKRES NOWOŻYTNY PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
2.	78-18	38	2	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
3.	78-18	39	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
4.	78-18	40	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
5.	78-18	41	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
6.	78-19	111	6	PAŁAC	1 POŁ.XVIII
MODLIKOWICE					
1.	77-17	1	5	GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
2.	77-17	1	1	CMENTARZYSKO CIAŁOPALNE	PRADZIEJE
3.	77-17	2	32	CMENTARZYSKO CIAŁOPALNE	PRADZIEJE
4.	77-17	9	31	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5.	77-17	12	29	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6.	77-17	13	30	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7.	77-17	16	6	OSADA OSADA	EPOKA BRĄZU-HALSZTAT PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8.	77-17	17	7	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9.	77-17	18	8	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE
10.	76-17	18	2	ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV PRADZIEJE

11.	76-17	19	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV-XVI
12.	76-17	20	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV-XVI
13.	77-17	30	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
14.	77-17	34	10	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
15.	77-17	35	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16.	77-17	36	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17.	77-17	37	13	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
18.	77-17	38	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
19.	77-17	39	15	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20.	77-17	63	16	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
21.	77-17	64	17	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
22.	77-17	65	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
23.	77-17	68	19	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE – OKRES NOWOŻYTNY XIV-XVI
24.	77-17	69	20	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE –OKRES NOWOŻYTNY XIV-XVI
25.	77-17	70	21	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
26.	77-17	71	22	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
27.	77-17	72	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

28.	77-17	73	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
29.	77-17	74	25	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
30.	77-17	75	26	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
31.	77-17	76	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
32.	77-17	77	28		HALSZTAT
33.	77-17	79	33	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE
34.	77-17	80	34	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE NOWOŻYTNOŚĆ
OLSZANICA					
1.	77-17	3	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
2.	77-17	4	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
3.	77-17	5	7	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4.	77-17	6	8	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5.	77-17	7	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6.	77-17	8	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7.	77-17	10	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8.	77-17	11	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9.	77-17	14	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE – OKRES NOWOŻYTNY XV-XVI
10.	77-17	15	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

11.	77-17	19	15	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE – OKRES NOWOŻYTNY XV-XVI
12.	77-17	20	16	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
13.	77-17	21	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
14.	77-17	22	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15.	77-17	23	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16.	77-17	24	20	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17.	77-17	25	21	ŚLAD OSADNICTWA OSADA	MEZOLIT PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
18.	77-17	26	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
19.	77-17	27	23	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20.	77-17	28	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
21.	77-17	29	25	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
22.	77-17	31	26	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
23.	77-17	32	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
24.	77-17	33	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
25.	77-17	40	29	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
26.	77-17	41	30	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
27.	77-17	42	31	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

28.	78-17	53	1	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
29.	78-17	54	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
30.	78-17	55	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
31.	78-17	56	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
32.	77-17	62	32	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
33.	77-17	78	33	DWÓR	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
34.	77-16	11	34	OSADA	1. POŁ. XVIII W.(?)
35.	77-16	12	35	ZESPÓŁ DWORSKI	XVIII W.
36.	77-16	13	36	WIATRAK	XVIII W.
37.	77-17	79	37	PAŁAC	1. POŁ. XVIII W.(?)
38.	77-17	97	38	WAŁ	2. POŁ. XVIII W.(?)
39.	77-17	81	39	WAPIENNIK	1. POŁ. XVIII W.(?)
40.	77-17	82	40	WIATRAK	1. POŁ. XVIII W.(?)
41.	77-17	83	41	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
42.	77-17	95	42	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XIV W.
RADZIECHÓW					
1.	77-17	49	1	OSADA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XVI W.

					PRADZIEJE
2.	77-17	50	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
3.	77-17	51	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4.	77-17	52	4	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5.	77-17	53	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6.	77-17	54	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7.	77-17	55	7	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8.	77-17	56	8	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9.	77-17	57	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
10.	77-17	58	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11.	77-17	59	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
12.	77-17	60	12	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
13.	77-17	61	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
14.	77-17	66	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15.	77-17	67	15	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16.	77-17	84	16	BUDYNEK MIESZKALNY	XIX W.
17.	77-17	85	17	BUDYNKI MIESZKALNE	XIX W.

18.	77-17	86	18	CMENTARZ EWANGELICKI	2. POŁ. XIX W.
19.	77-17	87	19	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XV – 1. POŁ. XIX W.
20.	77-17	88	20	GOSPODARSTWO ROLNICZE	1. POŁ. XVIII W.
21.	77-17	89	21	GOSPODARSTWO ROLNICZE	1. POŁ. XVIII W.
22.	77-17	90	22	GOSPODARSTWO ROLNICZE	1. POŁ. XVIII W.
23.	77-17	91	23	MŁYN	1. POŁ. XVIII W.
24.	77-17	92	24	BUDYNKI MIESZKALNE	1. POŁ. XVIII W.
25.	77-17	93	25	PAŁAC	1. POŁ. XVIII W.
26.	77-17	94	26	WYBIERZYSKO WAPIENIA	1. POŁ. XVIII W.
27.	77-17	95	27	PUNKT OSADNICZY	XII – XIII W.
RADZIECHÓW (GRZĘDNA)					
1.	76-17	5	1	ŚLAD OSADNICTWA	NOWOŻYTNOŚĆ XVI-XVII W.
2.	76-17	6	2	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
UNIEJOWICE					

1.	78-17	1	1	CMĘTARZYSKO CIAŁOPALNE OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W..
2.	78-17	2	2	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W.
3.	78-17	13	3	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
4.	78-17	14	4	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
5.	78-17	15	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
6.	78-17	18	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
7.	78-17	19	7	OSADA	SCHYLEK NEOLITU
8.	78-17	20	8	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
9.	78-17	21	9	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
10.	78-17	22	10	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
11.	78-17	23	11	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
12.	78-17	24	12	OSADA	ŚREDNIOWIECZE

					XII-XV W.
13.	78-17	25	13	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W.
14.	78-17	26	14	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
15.	78-17	27	15	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
16.	78-17	36	16	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
17.	78-17	37	17	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
18.	78-17	38	18	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
19.	78-17	39	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
20.	78-17	40	20	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
21.	78-17	41	21	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
22.	78-17	42	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
23.	78-17	43	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.

24.	78-17	44	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
25.	78-17	45	25	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
26.	78-17	50	26	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
27.	78-17	51	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
28.	78-17	52	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
29.	78-17	65	29	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
30.	78-17	69	30	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
31.	78-17	70	31	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
32.	78-18	88	33	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
33.	78-18	89	32	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
34.	78-18	89	34	KOPALNIA WITRIOLU	1735-1768
WOJCIECHÓW					
1.	77-18	32	1	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W.

2.	77-18	33	2	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W.
3.	77-18	34	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
4.	77-18	35	4	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W.
5.	77-18	36	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
6.	77-18	37	6	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
7.	77-18	38	7	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
8.	77-18	39	8	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV W.
9.	77-18	46	9	GRODZISKO/ OSADA UMOCNIONA	HALSZTAT XIII-XV W.
10.	77-18	47	10	KOŚCIÓŁ, CMENTARZ RZYKOŚCIELNY	POCZĄTEK XIV W.
11.	77-18	48	11	WAŁ	?
ZAGRODNO					
1.	78-17	3	1	SKARB (?)	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
2.	78-17	16	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.

3.	78-17	17	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
4.	77-17	43	23	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
5.	77-17	44	24	PUNKT OSADNICZY OSADA	PRADZIEJE PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
6.	77-17	45	25	ŚLAD OSADNICTWA OSADA	PRADZIEJE ŚREDNIOWIECZE
7.	77-17	46	26	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
8.	77-17	47	27	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
9.	77-17	48	28	OSADA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W. PRADZIEJE EPOKA KAMIENIA
10.	78-17	66	4	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
11.	78-17	67	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
12.	78-17	68	6	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
13.	78-17	71	7	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.

14.	78-17	72	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
15.	78-17	73	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
16.	78-17	74	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
17.	78-17	75	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
18.	78-17	76	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
19.	78-17	77	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
20.	78-17	78	14	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
21.	78-17	79	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
22.	78-17	80	16	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
23.	78-17	81	17	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
24.	78-17	82	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV W.
25.	78-17	83	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

					W.
26.	78-17	84	20	ŚLAD OSADNICTWA PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE
27.	78-17	85	21	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV w.
28.	78-17	87	22	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
29.	78-18	94	31	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
30.	78-18	95	29	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
31.	78-18	96	30	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
32.	78-18	97	34	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
33.	78-18	98	32	ŚLAD OSADNICTWA PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY ŚREDNIOWIECZE
34.	78-18	99	33	ŚLAD OSADNICTWA PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY ŚREDNIOWIECZE
35.	77-17	84	35	CEGIELNIA	XIX W.
36.	77-17	85	36	GLINIANKA	XIV W.
37.	78-18	90	37	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XIV W.

Uzasadnienie

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zgodnie z przepisami art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym należy do zadań własnych gminy.

Podstawa prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292.), która nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania na okres 4 lat programów ochrony zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami przygotowany został na lata 2025-2028. Opracowany w roku 2025 został zaopiniowany pozytywnie przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w dniu 29 maja 2025 r. pismem nr L/N.5120.3.2025.ABZ.

Powyższy program ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki.

Z powyższych względów przyjęcie uchwały uważa się za zasadne.